

Sigrid Undset

Brev til Nini Roll Anker 1925–1940

Utgitt ved Rebecca Boxler Ødegaard

NB kilder 11:3
Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no
Oslo 2023

Sigrid Undset: *Brev til Nini Roll Anker 1925–1940*

Utgitt ved Rebecca Boxler Ødegaard

NB kilder 11:3

Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no, Oslo 2023

ISBN: 978-82-7965-568-8 (bokselskap.no),

978-82-7965-569-5 (epub), 978-82-7965-570-1 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

Foto:

Sigrid Undset (1882-1949) 1923. Fotograf: Anders B. Wilse/NB.

Nini Roll Anker (1873-1942) ca. 1915/16. Fotograf: L. Szacinski/Oslobilder

Innledning

I Nasjonalbibliotekets samling av privatarkiv er det i dag bevart 140 brev – blant dem noen få postkort – sendt fra forfatteren Sigrid Undset (1882–1949) til forfatterkollegaen og venninnen Nini Roll Anker (1873–1942). Brevene er i all hovedsak registrert i *Brevsamling 171: Brev fra og til Nini Roll Anker*. To kort og ett brev fra Undset til Anker er dessuten limt inn i dagbøkene etter Anker som også befinner seg i Nasjonalbibliotekets eie.ⁿ¹ Brevene er skrevet i tiden fra januar 1911 til januar 1940, fra Undset er 28 år til hun er 57 år gammel. De gir innblikk i rundt 30 år med venninne- og kollegaliv. Fra Anker til Undset er det bevart bare ett eneste brev i Nasjonalbibliotekets samling. Det er datert 4. desember 1922 og skrevet av en febersyk Anker som ser seg nødt til å avlyse et venninnetreff. Brevet er ikke tatt med i *NB kilder*-utgivelsene, men kan leses i [digital versjon](#) på Nasjonalbibliotekets nettsider.ⁿ²

I denne utgaven presenteres det som er bevart av brev sendt fra Undset til Anker i årene 1925–1940, til sammen 46 brev. Utgaven er tredje og siste del av i alt tre deler. Første delen med brev til Nini Roll Anker, 1911 til 1918, ble utgitt i november 2021, andre delen, 1919–1924, i november 2022. I første delen gis det dessuten – ved siden av den nevnte tidsperioden – [en generell presentasjon av hele brevsamlingen og av vennskapet mellom Undset og Anker samt av kriteriene for den samlede utgivelsen](#).ⁿ³ Fra og med november 1935 er de fleste brevene skrevet på skrivemaskin. Selv om Undset hadde skaffet seg en skrivemaskin allerede i 1928, unnskylder hun flere ganger overfor venninnen bruken av «bæstet» for å skåne hånden.ⁿ⁴ Og hun signerer alltid for hånd.

Breve 1925–1940: Mot parnasset og på kanten av stupet

Mot slutten av 1920-årene tronet Sigrid Undset på høyden av sin forfattergjerning. I 1928 ble hun tildelt Nobelprisen i litteratur for sine skildringer av norsk

middelalder i bøkene om Kristin Lavransdatter og Olav Audunssøn. Hun ble selve dikterdronningen av sin tid.¹⁵ Noen år senere, fra 1936, ble hun også alle forfatternes dronning, en uredd og kompromissløs leder av Den norske Forfatterforening, fram til hun flyktet til USA i april 1940.

Det er vanskelig å tolke brevene i denne perioden uberørt av kunnskapen om at verden stod på randen av en katastrofe de færreste kunne forestille seg i midten av 1920-årene. Viten om andre verdenskrig og dens følger for enkeltmennesket Undset og hennes generasjon mørklegger lesningen i enda større grad enn hva en gjennomsnittlig etterpåklokskap innebærer. Den gjør imidlertid særlig brevene fra og med 1933 relevant for et allmeninteressert publikum. De er som dokumentasjon mer løsrevet fra det rent personlige enn brevene før 1925. Satt i dialog med Ankers dagboknotater gir de et umiddelbart og sterkt innblikk i tiden de skrives i. De bærer bud om den velbegrunnete angsten for katastrofen som rir den som har levd en stund, og som har fulgt godt med i tiden. Samtidig er forestillingen om hva som er i emning fremdeles vag, og i siste brev fra Undset til Anker finnes det både håp og tro på enkeltmenneskes påvirkningskraft.

Denne brevgutgaven starter «midsommerdagen» 14. juli 1925 og slutter 18. januar 1940. Brevne fra korrespondansens siste 16 år utgjør omtrent en tredjedel av de brevene som totalt er bevart fra Undset til Anker gjennom 30 år. Mer enn det dobbelte antall brev, i alt 93, stammer følgelig fra de første 14 årene av korrespondansen – med forbehold om at brev kan ha gått tapt i Ankers eie også. Det kan være flere årsaker til denne ubalansen. At Undsets forhold til Anker endret seg etter episoden med Nordahl Grieg i desember 1924 var sannsynligvis én årsak.¹⁶ Men kanskje spilte også andre, mer naturlige omstendigheter i et livsløp en rolle. Sommeren 1925 var det to godt voksne, selvsikre og svært produktive kvinner og forfattere på henholdsvis 43 og 52 år som korresponderte med hverandre. I november året før hadde Undset konvertert til katolisismen. Hun hadde ikke bare funnet sitt forfatterkall og etablert seg blant de fremste i sitt fag. Hun hadde også funnet en indre ro. Som praktiserende og konfronterende katolikk hadde hun stilt seg i en sideposisjon til et stadig mer sekulær-protestantisk samfunn. Personligheten var satt, og behovet for velmenende råd utenfra ikke så presserende lenger. Og med tre barn mellom seks og tolv år i huset, med stebarn, en drøss med nieser og nevøer og venninners barn i nær relasjon, var det duket for mange år med høyt sosialt tempo og engasjement, i tillegg til tydelig disponering av egentid.

Fra årene 1927 til og med 1934 foreligger det kun mellom ett og tre brev per år. Dette var år der livet stort sett gikk på skinner. Behovet for å meddele seg til andre svinner i stabile tider mens det tar seg opp når krisen inntreffer. Men også tonen i Undsets brev til Anker framstår mer overfladisk enn før. Undset ser ut til å holde litt igjen. At Nordahl Grieg-saken hadde ført til at viljen for intime betroelser fra Undsets side hadde minket, innrømmet hun i et brev til Anker mange år senere.

De fleste brevene i utgaven stammer fra årene 1935 til 1939, mellom fire og ni brev per år. Ikke bare var Undset og Anker nødt til å kommunisere og møtes regelmessig på grunn av sine fremtredende verv i Den norske Forfatterforening. Også krigstrusselen paret med personlige, delvis også felles tapserfaringer, og en sterk vilje til å bidra positivt i kraft av egen posisjon, gir brevene noe av den gamle gløden tilbake. Nini Roll Anker var en god venninne å støtte seg til i en mørketid. Og som fortrolig av det norske kronprinsparet var ekteparet Anker ikke minst et viktig bindeledd til norsk politikk og samfunnsliv.ⁿ⁷ Da siste brevet ble skrevet, i januar 1940, var Undset 57 og Anker 66 år.

1925–1929: Veldedighet, Nobelprisen og et nytt vennskap

I juli 1925 var det over et halvt år siden vennskapet for Undset hadde tatt en uventet og sår vending, men i årets første brev går Undset ikke inn på Grieg-saken, eller sine følelser rundt den. I 1925 oppholdt Undset og Anker seg knapt nok samtidig i Norge. I mars hadde Undset lagt ut på en tre måneders lang reise til Italia, sammen med sin morⁿ⁸ og eldstesønnen Anders.ⁿ⁹ Mot slutten av julimånedet til helt ut i oktober befant så Nini Roll Anker og ektemannen seg på forretningsreise i USA. 10. november 1925 spurte Undset spent: «Undres paa hva *du* syntes om Amerika. Jeg gyser ved bare tanken». Om Undset fikk stilt sin nysgjerrighet, vet vi ikke, men at USA-turen hadde vært en opplevelse av det sjeldne, manifesterer seg i Ankers dagbok: «Vi reiste og vi kom igjen [...] Og øinene sitter enda, saa mye de har set».ⁿ¹⁰

20. november kom første bind om Olav Audunssønⁿ¹¹ ut i bokhandelen. Produksjonen hadde vært «en rekord i hurtighet og præcision» kunne Aschehous disponert Møller meddele pressen.ⁿ¹² At *Olav Audunssøn* også gjorde inntrykk på en ung leser, finnes det spor av i Ankers dagbok. Yndlingsniesen, «lille Nini»,ⁿ¹³

hadde fått et underlig mareritt etter lektyren: «'Aa inat drømte jeg saa fælt. Jeg drømte jeg fikk ham [Olav Audunssønn] baade hist og her og tilslut paa Majorstutrikken. Men da kom far og mor sint og spurte mig hvad jeg hadde gjort. Men jeg sa jeg hadde bare læst Sigrid Undset.'»ⁿ¹⁴ Få dager senere ble 18-åringen syk av tuberkulose, og julen endte som en vond drøm. Anker skriver først dagbok igjen 3. januar 1926: «Nat til nytaarsdag, kl. 6 – døde lille Nini.» Det som mangler av spor etter levde liv, kan ofte gjøre sterkest inntrykk.

Det er svært spinkelt med brev fra Undset til Anker i denne tiden og i de påfølgende årene. Når de skrives, handler de mye om sønnes ⁿ¹⁵ utvikling. Datteren Mosseⁿ¹⁶ og bekymringene for henne settes det ikke ord på lenger. Brevene beskriver årstidene på Lillehammer, det drøftes hagearbeid, forfatterkolleger og felles (forfatter)venner. De handler ikke minst om de viktige relasjonene utenfor familieketten. Venner og kollegaers ve og vel står mer i forgrunnen enn tidligere der forholdet til de nærmeste tok mest plass i all sin logistikk og omsorgsbehov. Undset er dessuten en skarp og belest samfunnsanalytiker og kommenterer også flittig venninnens nyeste bokutgivelser. I oktober 1927 kom tredje og siste bind i Ankers trilogi om embetsmannslekten Stampe, *Under Skraataket*. Undset syntes romanen om den såkalte siste jobbetidenⁿ¹⁷ var «uhyre fengslende».ⁿ¹⁸ Undsets dom var alltid ærlig, og hun tok seg tid til grundige analyser, noe Anker satte pris på. Samme høst hadde Undset internert seg selv «to maaneder paa fjeldet, utenfor folkeskikken»,ⁿ¹⁹ og i november kom andre bind om Olav Audunssøn.ⁿ²⁰ Et langt viktigere emne var imidlertid fattigdommen som også hadde råket Lillehammer-traktene. Undset hjalp der hun kunne, både småbrukerne i nød og «kvinder uten strikkemaskiner». Forholdene «paa Hedmarken og Opland er slik nu, saa jeg begriper ikke hvor det skal ende» skrev hun fortvilet til Anker.ⁿ²¹ Undsets stille veldedighet fremheves særlig av Karin Sveen:

De hadde hørt om det, at a Sigrid Undset, forfatterinna, hadde vært på døra til en nabofamilie rett over gata, flere ganger, alltid mørkkledd og blek under hatten, med torgvesker og poser fulle av mat til dem i tredje etasje, der forsørgeren hadde fått slag og dødd på flekken og enka satt igjen med fem unger.ⁿ²²

På nyåret 1928 bestilte Undset seg en skrivemaskin – heller motvillig – for brevene til Anker skrev hun for hånd i mange år framover. Men «bæstet»ⁿ²³ skulle komme godt med da året var omme og Nobelprisen et faktum. Samtidig skjøt revmatismen fart. Det er bevart kun tre korte brev fra 1928. Det mest innholdsrike melder om en

snart forestående London-tur for å besøke stedatteren Ebba Svarstad.ⁿ²⁴ Ebba skulle opptas i den katolske kirken i april.ⁿ²⁵ Selv hadde Undset nettopp blitt såkalt tertier-nonne i Dominikanerordenen av tredje-orden under navnet søster Olave.ⁿ²⁶ Brevet introduserer også en tiltakende og øm bekymring for deres felles venninne, forfatteren Regine Normannⁿ²⁷ Normann slet økonomisk i store deler av sitt liv til tross for fast lærerinntekt og gode anmeldelser. Undset og Anker gjorde sitt for å skaffe henne stipendier og andre typer lån.ⁿ²⁸ Normann var dessuten en hengiven fadder for Undsets Mosse.

Nyheten om tildelingen av Nobelprisen i litteratur kom telefonisk om ettermiddagen den 13. november 1928. Da var Anders Castus Svarstad tilfeldigvis på Bjerkebæk, og ifølge biografene ble begivenheten feiret med et glass sherry, men ellers i rolige former.ⁿ²⁹ Stort var det å kunne opprette *Maren Charlotte Undset Svarstads legat*. 80 000 av i alt 156 000 Nobel-kroner skulle bidra til at foreldre kunne pleie barn som Mosse i sine egne hjem.ⁿ³⁰ Årets siste skrivelse til Anker er et kort takkekort: «Ja – jeg er glad – aller gladest blir jeg naar jeg har kvittet hele herligheten.»ⁿ³¹ Anker omtaler begivenheten i sin dagbok i en blanding av anerkjennelse og spydig spådom:

Sigrid Undset har faat Nobelprisen og vi har hat os en god national rus i novemberregnet [...] Hun fortjener den – diktets flamme brænder ikke klarere i mange end i hende. Hun skulde hat den paa én betingelse: Fat Dem i større korthet herefter, Frue. Om femti aar orker ikke folk ta de 3 binds tykke bøkene ned av hyllen.ⁿ³²

I det eneste brevet som er bevart fra 1929, 23. januar, nevner Undset for første gang Ingeborg Møllerⁿ³³ overfor Anker – selv om det er i en mindre flatterende kontekst. Undset og Møller hadde blitt nære i midten av 1920-årene og korrespondert flittig fra og med sommeren 1924.ⁿ³⁴ I 1935 stiftet antroposofen Møller og katolikken Undset sin helt særegne *Gullalderklubb*ⁿ³⁵ der de dyrket fellesinteresser av både intellektuell og mer hverdagslig art. Forholdet til Møller var ikke noe Undset omtalte i brevene til Anker. Muligens hadde et nytt venninneforhold her avløst et annet på viktige aspekter i tilværelsen. Mange år senere tok Undset tydelig Møllers parti da Anker irriterte seg over «kjeften hennes»: «[D]et kommer så lite an på om folk har de og de skavanker, det kommer an på om de går op med plus».ⁿ³⁶

1930–1938: Forsoning, helseplager og forfatternes dronning

Mellom januar 1929 og oktober 1930 finnes det ikke bevart brev til Anker. I mellomtiden hadde Undsets gode venninne på Lillehammer Helene Frøislandⁿ³⁷ og hennes barnⁿ³⁸ vært utsatt for alvorlig sykdom – og enda verre – Helene hadde blitt enke og aleneforsørger. Journalisten Frøis Frøisland hadde dødd av kreft i januar 1930, bare 47 år gammel.ⁿ³⁹ En stund bekymret Undset seg også for stedatteren Ebba Svarstad. Hun ble utredet for tuberkulose, men kviknet heldigvis fort til.

Det stod heller ikke bra til med Nini Roll Anker. Ankers fra før kronisk skrøpelige helse forverret seg betydelig utover 1930-årene. Hun ble plaget av en voldsom hodepine og måtte i perioder trekke seg helt tilbake. 19. oktober 1930 skriver hun i sin dagbok: «Har kavet med mine plager. [...] har gaat til dr. Seland, som mener [...] alt kommer fra en sykkelig tilstand i tarmen. Haaber han har ret.»ⁿ⁴⁰

Likevel var det Anker som i slutten av 1930 tok det første steget til å rette opp i det som måtte ha ligget mellom linjene i vennskapet med Undset, helt siden den mørke desemberkvelden i 1924. Anker må ha sendt et brev like under årsskiftet og spurt om ikke alt kunne bli som før mellom dem. Undset svarte 2. januar 1931, i et ærlig forsøk på å forklare hvordan det egentlig stod til. Hun ville så gjerne at alt kunne bli som før, men forstod rett og slett ikke helt hvorfor «den gamle historien blir ved at føles saa vond». Anker hadde vært den eneste hun virkelig kunne betro seg til. Det hadde vært sårt å kjenne seg så misforstått av nettopp henne. Men heller enn å skrive om sine følelser, ville hun gå med på å møtes. Tirsdag 17. februar 1931 hadde de sittet sammen i flere timer, noterer Anker dagen derpå, og fått endelig «klart op den gamle historien om Nordahl Grieg intervjuet».ⁿ⁴¹ Også Undset var lettet. Et brev til Tore Ørjasæterⁿ⁴² avslutter hun slik: «Skal hilse dig fra Nini Anker [...] jeg [...] kom ut av en lang og bitter misforstaaelse».ⁿ⁴³

Våren 1932 fylte Undset 50 år og rømte til Sverige. Det var ille nok at Bjørnson skulle feires over hele landet!ⁿ⁴⁴ Men kanskje det ble anledning til å møtes i en slik sammenheng? «Ser jeg dig mon under Bjørnsonsjaaet? [...] de skal komme fra Aulestad, en hel stamme vist» lød det lakonisk 21. november 1932. De kom begge med nye romaner den høsten, Anker med *Enken* og Undset med *Ida Elisabeth*. Det eneste brev fra året 1933 er datert 20. desember, over ett år senere. De hadde nettopp sett hverandre på et forfatterforeningsmøte, men «det var ikke stort jeg fik snakket med dig» sukker Undset. Anker minnes samme møte som en eneste «grå

forsamling [...] Sigrid Undset var der, stor og stappet og uten smil – undtagen da jeg satt mig bort til henne». ¹⁴⁵

Vinteren 1933 hadde nasjonalsosialisten Adolf Hitler ¹⁴⁶ overtatt makten i Tyskland. I løpet av kort tid var landet blitt forvandlet til en totalitær ettpartistat. Både Undset og Anker fryktet en ny storkrig med Tyskland som aggressor. Undset hadde tidlig advart mot nasjonalsosialismen og dens raseteorier. I en essaysamling utgitt på tysk så tidlig som i 1931 hadde hun utfordret sitt «største europeiske publikum» ved å fremheve «kristendommen som den bærende faktor i den europæiske kultur». ¹⁴⁷ Kun et par år etter Hitlers maktovertagelse skulle hun fordømme jødeforfølgelsene på det sterkeste i en antologi utgitt på et sveitsisk emigrantforlag. ¹⁴⁸ Bekymringen over Europas fremtid gjennomsyrrer Undsets brev til Anker fra og med 1933. Julebrevet 1933 er kort og dystert. Det følte «nesten bespottelig at ønske godt nytt aar, naar det er et nytt aar som en venter omtrent [...] som det trettende barnet i en arbeidsløs og tæringsherjet familie». ¹⁴⁹

Det brøt ikke ut krig i 1934 som venninnene hadde fryktet. Kontakten mellom dem det året var fortsatt sparsommelig. I sitt eneste brev fra 1934 beklager Undset at det «blir længer og længer mellem hver gang vi ses». ¹⁵⁰ Utover møtene i forfatterforeningens litterære råd som hun nå var leder for, kom hun seg sjeldent inn til byen. Og da ble tiden helst tilbragt hos den snart 80 år gamle moren. Heller ikke premieren på Ankers nye skuespill, *På ærens mark*, ¹⁵¹ fikk hun med seg. Sommeren 1934 dro hun derimot nordover og besøkte blant annet sin gode venn Gösta af Geijerstam. ¹⁵² Om høsten ga hun ut *Elleve aar* som vakte stor oppmerksomhet: «[E]n barneskildring som det ikke finnes maken til i norsk og kanskje heller ikke i de fleste andre lands litteratur». ¹⁵³ Her hadde forfatteren «atter tatt sin barndom op til litterær behandling. [...] 'Elleve Aar' er en av de bøker som er sikret et langt liv.» ¹⁵⁴

Fra og med 1935 tok brevskrivningen mellom Undset og Anker seg opp igjen. Kanskje var også skrivemaskinen en medvirkende årsak for Undsets del. Den medførte riktignok en del dobbel- og trippelskriving av konsonanter, men i all hovedsak lot hun feilene passere. I mars var Gullalderklubben med Ingeborg Møller i gang, og forfatterforeningens unge *enfant terrible* Axel Sandemose ¹⁵⁵ hadde (igjen) skapt ståhei. «[M]en bevare mig vel for et talent da! [...] Han er vel mindst halvgæren, men [...] hvor han kan skrive!» røpet Undset begeistret for Anker. ¹⁵⁶

Årene tok på, og revmatismen forverret seg. Utover våren 1935 begynte 53-åringen på en rekke med kuropphold på danske Montebello. ¹⁵⁷ Første gangen ble til et

opphold på til sammen tre måneder, kun avbrutt av det store nordiske forfattermøte i Finland mot slutten av mai. Tilbake på Montebello tilbrakte Undset verdifull tid med deres gamle, felles venn forfatteren Nils Collett Vogt.ⁿ⁵⁸ Vogt befant seg tilfeldigvis i behandling samtidig med Undset. Hans kronisk dårlige helse hadde ført til mange kuropphold gjennom årene. Nils Collett Vogt «var helt henrivende at snakke med og høre fortælle», rapporterte Undset til Anker.ⁿ⁵⁹ At de også på hver sin side snakket fortrolig om hverandres vennskap og utfordringer med Vogt, antyder Ankers dagbok fra samme tidsrom:

Han [Collett Vogt] fortalte meg blandt annet, at Sigrid Undset hadde sagt om meg, at jeg hadde de samme meninger, som hun hadde i skoledagene. Jeg kunde snu det og si, at *hun* nå har de meningene, *jeg* hadde da! Hun er blitt konservativ, jeg radikal –. Forsåvidt er kanskje hennes utvikling den normaleste.ⁿ⁶⁰

I november 1935 ble Undset foreslått som kandidat til ledervervet i forfatterforeningen. Hun så seg nødt til å ta imot valget – «*hvis ikke du vil!* [...] Det blir en pind i min likkiste – men all right.»ⁿ⁶¹ Anker feiret samme høsten en av sine største litterære triumfer med romanen *Den som henger i en tråd* om fabrikksliteren Karna. «Denne boken kan du trygt være glad du har skrevet», skrev en begeistret Undset.ⁿ⁶² Hennes eget romanprosjekt for året, *Den trofaste hustru*, måtte derimot utsettes et år.ⁿ⁶³ Det var alt for travelt som det var fra før. I tillegg kom økende helseplager og økonomiske bekymringer. Ikke bare hadde hennes største utenlandske publikum, det tyske bokmarkedet, blitt en vanskelig arena å forholde seg til.ⁿ⁶⁴ En jevn strøm av pengeforespørsler i kjølvannet av nobelprisen gikk utover både samvittighet og arbeidsro. Fra tid til annen kunne hun plutselig overmannes av svimmelhet og besvime.ⁿ⁶⁵

Også sønnenes fremtid skulle det finnes ut av. Anders på snart 23 var, hevdet hun, like upraktisk som sin mor. Han ønsket å ta en bilmekanikerutdannelse i England. Om ikke Anker kunne hjelpe ham litt på vei? Mens Anker var innlosjert på et pensjonat på Lillehammer i nesten to uker, kom Anders seg endelig av gårde⁵. Undset bekymret seg også for skolegangen til Hans på 16. For tiden gikk han på en skole i Asker, og i helger var han gjerne innom ekteparet Anker. Vintermånedene på Lillehammer og et nesten tomt hus føltes plutselig tunge. Tanken om å forlate Bjerkebak var ikke utenkelig lenger. Oppholdet hos venninnen har satt spor i Ankers dagbok:

Forunderlig er hun [i sitt] ensomme liv [som ønsket nå så veldig] å komme vekk fra sine tre hus og fra den lille byen [...] Tilbake i det store hjemmet sitter

hun nå alene med sin åndssvake datter, 20 år – et like yndig vesen, som ikke kan tale [...] alt praktisk volder henne vanskeligheter [...] Pengesorger har hun [...] Dessuten er hun gavmild i en stil, som overvelder [...] Så er hun stor som kunstner, er hun like stor som menneske. Og enda – hjelpeløs og ensom.ⁿ⁶⁶

20. desember 1935 tok Undset på seg vervet til å lede Den norske Forfatterforening inn i det mørkeste tiåret Europa hadde stått overfor på lang tid. 1936 stod i foreningens tjeneste, særlig da den såkalte Ossietzky-sakenⁿ⁶⁷ nådde sitt høydepunkt. Undset hadde vært en av flere prominente nordmenn som hadde signert en omstridt appell til «Herrn Reichskanzler Hitler» om å løslate den tyske journalisten og pasifisten Carl von Ossietzky fra konsentrasjonsleiren.ⁿ⁶⁸ Høsten 1936 valgte Norge å tildele Ossietzky Nobels fredspris for året 1935.ⁿ⁶⁹ Avgjørelsen satte punktum for en langvarig og bitter forfatterstrid, med bl.a. Undset, Anker og Nils Collett Vogt på den ene, og Knut Hamsun på den andre siden.ⁿ⁷⁰ I november 1936 var Undset «trætt [...] verdens elendighet sliter paa en». Hun fant litt trøst i hagen sin – hun hadde «puttet en masse rart i jora» og lurte på «aassen alting er naar det kommer op».ⁿ⁷¹ Anker på sin side gledet seg over at ingen mindre enn «Thomas Mann fra Zürich» hadde rost Norges nobelkomité for å trosse «Goliaten» i en slik mørketid.ⁿ⁷²

De fire brevene fra året 1937 er nesten utelukkende viet Nils Collett Vogts langvarige endelikt. De er et sjeldent vakkert vitnesbyrd om *mennesket* Vogts posisjon blant flere generasjoners forfattere der minnet om *forfatteren* Vogt hadde bleknet.ⁿ⁷³ På nyåret 1937 bekostet forfatterforeningen transporten til Norge fra sykehjemmet i Stockholm der Vogt lå innkvartert. Han ønsket å dø på norsk jord. Valget falt på Røde Kors' sykehus på Lillehammer, og Undset ga detaljert og rørende rapport om vennen til Anker helt til Vogt sovnet inn lille julaften 1937: «Han var uendelig vakker, der han laa».ⁿ⁷⁴ I samme mørke måned hadde Undset også måttet skrive triste brev til Gösta og Astri af Geijerstam – uten at hun nevnte dette for Anker. De hadde mistet sin 20 år gamle sønn Svante i en tragisk båtulykke. Det var vanskelig å finne ord for en slik sorg.ⁿ⁷⁵

1938 ble enda et travelt år. Fra januar til juli bodde lille Knut på seks, stedatter Gunhilds sønn, på Bjerkebæk.ⁿ⁷⁶ Gutten trengte å legge på seg, og til tross for lite arbeidsro nøt Undset avvekslingen som hverdagen med «en søt og kvikk liten fyr» brakte med seg i alt «arbeide i anl. Forfatterforeningen».ⁿ⁷⁷ Om sommeren ble det tid til både kur på Montebello og besøk hos yndlingstanten, 82 år gamle Agnes Gyth,ⁿ⁷⁸ i Kalundborg – om ikke til noen større skriveprosjekter. Anker ga ut *Bak Munkeruds fasade* samme høsten, en roman som Undset likte heller «mere» enn

mindre av venninnens bøker selv om «den godt kunde vært noe større». Fra Undsets side ble det artikler og ellers tid til å gå turer, lese nye bøker og annet hun ellers «aldri får tid til». ⁿ⁷⁹ Men hadde Anker sett noe til Regine Normann i det siste? Hun hadde virket så sliten under deres forrige sammentreff.

1939–1940: Avskjed og avgrunn

1939 stod i de mange avskjeds tegn. Avskjed fra nære og kjære, og avskjed fra et Europa i fred. Hele ni brev stammer fra 1939. Første brevet er datert 12. januar og kort: «Kjære Nini, Mosse døde i morges stille og rolig. Jeg vilde bare fortelle dig det». ⁿ⁸⁰ Datteren hadde ikke vært nevnt i brevene til Anker på flere år, og Mosses bortgang ble kun annonsert for de aller nærmeste. Begravelsen fant sted 16. januar, etter det katolske ritualet for uskyldige barn med «Mosse i brudedrakt med krans og slør». ⁿ⁸¹ Undset bestilte dobbelt gravsted med det samme. Datterens bortgang hadde utløst mange motstridende følelser, skrev hun til venninnen et par dager senere. ⁿ⁸² Nå var hun nødt til å legge om hele livet «likesom», men hun måtte ikke frykte lenger for å «dø fra henne og vite at nu skulde hun rykkes op fra hjem og fra vaner [...] og overlates til fremmede». Det ville bli vanskelig «å venne sig til å være henne foruten».

Samtidig hadde også Undsets mor blitt dårlig. Våren var en skjør glede når det ikke var «mye annet [...] til å holde ut å tenke på.» Så måtte venninnene ta farvel med Regine Normann. Forfatteren valgte å flytte hjem til Nordland i juni 1939, etter et halvt liv i hovedstaden. Undsets største bekymring gjaldt nå søsteren Signe ⁿ⁸³ som var i ferd med å slite seg ut i pleien av moren. Charlotte Undset kviknet jo stadig til av ren «forbittrelse» bare noen nevnte Hitler eller Mussolinis ⁿ⁸⁴ navn. I sine feberdrømmer var hun «redd for tyskere i Nordsjøen» som kunne overfalle barnebarnet Anders på vei hjem fra England. Og den snille, men dessverre tyske «Elisabethssøsteren» ⁿ⁸⁵ som pleiet henne døgnet rundt, ble gjort ansvarlig for «de fire krigene som Tyskland har ført fra 64 av, mot Danmark, Østerrike, Frankrike, og Verdenskrigen tilslut». ⁿ⁸⁶ I midten av august kom beskjeden om at Regine Normann hadde dødd hjemme i nord. ⁿ⁸⁷ Ikke lenge etter, 26. august 1939, sovnet Undsets mor inn etter et opprivende sykeleie. Heldigvis hadde Anders da rukket hjem fra England. Rett før hadde også tante Agnes i Kalundborg gått bort.

Året hadde likevel ikke vært helsvart. Det hadde vært godt å ha Anders og hans forlovede Gunvorⁿ⁸⁸ på besøk tidligere på sommeren. Undset hadde også kommet seg til Stavanger og til utgravingene rundt Utstein kloster som niesen og arkeologistudenten Charlotte var engasjert i.ⁿ⁸⁹ Men 1. september 1939 invaderte Tyskland Polen. I årets siste brev til Anker, datert 4. september, konstaterer Undset: «Det var startskuddet». Det ble ikke noe julebrev til Anker i år, men til gjengjeld en siste roman. *Madame Dorthea*, satt til 1790-årene, var planlagt som første bind i en ny romansyklus, men krigen ble også en avskjed fra *romanforfatteren* Undset.

Det siste bevarte brevet fra Sigrid Undset til Nini Roll Anker i Nasjonalbibliotekets samling er datert 18. januar 1940. Brevet er på to maskinskrevne A4-sider med det sedvanlige egenhendige «Sigrid» til slutt. Selv om Undset føler seg «elendig» og ligger søvnløs om nettene, strutter hun av pågangsmot. Ikke uventet tok hun styringen i en krisetid. Mens forfatterforeningen ufortrødent prøvde å skaffe mer penger for sine utsatte medlemmer, ville Undset vite om ikke også Ankers gode venn kronprinsen kunne være behjelpelig. Hun ville få sine artikler om Finlands skjebne «anbragt hvor de kan gjøre mest effekt (om de kan gjøre noen effekt)».ⁿ⁹⁰ Dessuten hadde hun sagt ja til å ta imot finske krigsbarn på Bjerkebæk.ⁿ⁹¹ Det var så mange det var synd på, men kanskje minst på dem som hadde sluppet unna en så redselsfull tid: «[J]eg fik bildet av Regine i kisten [...] Godt at hun slapp å opleve denne tiden!»ⁿ⁹² Det var også synd på hennes «venner i Tyskland, for jeg har da noen der, og de har hat det fælt i år og dager».ⁿ⁹³ Undset underkjente på ingen måte alvoret i det hun rett etter krigsutbruddet hadde kalt for «tragediens siste akt».ⁿ⁹⁴ For øyeblikket var hun mest bekymret for skjebnen til Ankers søster og nevø bosatt i Paris – så nær der det brant.

Ettertanker

I ettertidens grelle lys framstår Undsets frykt for *tragediens siste akt* som en selvoppfyllende profeti. Allerede i april 1940 skulle også Norge bli et offer for Tysklands ekspansjonspolitik. Undset skulle miste enda et barn, sin eldste sønn Anders.ⁿ⁹⁵ Og Anker skulle miste enda en ung slektning, nevøen Ferdinand i Frankrike.ⁿ⁹⁶ Denne gangen skyldtes tapene menneskeskapt ondskap, ikke tragisk sykdom. Heller ikke venninnen Helene Frøislands sønn Helge skulle overleve den tyske aggresjonen.ⁿ⁹⁷ Der det i feberdrømmene hos en døende gammel mor i

august 1939 ble rippet opp i eldgamle sår, åpnet det seg nye sår hos en middelaldrende generasjon mødre, fedre, tanter og onkler. Deres levetid skulle bli for kort til at en tynn hinne rakk å legge seg over dype kutt. Hverken Sigrid Undset, Nini Roll Anker, Helene Frøisland, Johan Anker,ⁿ⁹⁸ eller Anders Castus Svarstadⁿ⁹⁹ skulle oppleve et nytt tiår i fred.

For *forfatteren* Undset ble 1940 starten på en ny produktiv fase som sakprosaist og *informasjonssoldat*ⁿ¹⁰⁰ på Norges og verdensfredens vegne fra sitt amerikanske eksil. En innsats som hun 18. juli 1947 som første kvinne mottok Storkors av Den Kongelig Norske St. Olav Orden for. Men for alt vi vet ble det brått slutt på korrespondansen med Nini Roll Anker etter 18. januar 1940. I Ankers dagbok står det så sent som 9. mai 1940: «Ingen vet, hvor Sigrid er. Jeg antar, hun reiste over til Sverige». ⁿ¹⁰¹ Der hun til vanlig i sine dagbøker pleide å omtale venninnen som «Sigrid Undset», fremstår nå bruken av det intime «Sigrid» paradoksalt mer nærværende i sin totale forsvinning. Først tre uker senere fikk Anker nyheter fra ektemannen Johan Anker som nå også befant seg i Stockholm. Han hadde møtt Undset i byen. Hennes plan var «å dra til Amerika» mens han hadde rådet henne «til å reise hjem og 'stelle for Hans'». Venninnen i Asker visste bedre: «*[H]un* greier vel ikke å være i Norge nå.» ⁿ¹⁰²

I en nylig utkommet utgave av forfatteren Rainer Maria Rilkesⁿ¹⁰³ korrespondanse med kunstneren Agnes Therese Brumofⁿ¹⁰⁴ legger utgiverne vekt på betydningen av *brevsamtalen* («Briefgespräch») som integrert del av en forfatters litterære produksjon.ⁿ¹⁰⁵ Litteraturprofessor Tone Selboe hevder i sin siste bok at brev er «litteratur i seg selv»: «Snarere enn å være kilder til et forfatterskap, er de del av et forfatterskap og de er, ikke minst, et sted for å bygge et jeg.» ⁿ¹⁰⁶ Medisinhistorikeren Øivind Larsen kaller i sin kronikk om private brev som historisk kilde, brev for «sakprosa om en opplevd virkelighet». ⁿ¹⁰⁷ Selv om den tradisjonelle brevskrivningens epoke er passert, avtar ikke interessen for brevenes funksjon og betydning.

I Undset og Ankers tilfelle er riktignok kun Undsets brev bevart, men brev samtalen likevel ivaretatt i stor grad. Brevene til Anker er skrevet innenfor en kontekst på over 30 år. De inneholder av natur spor av mottakerens brev. Ankers dagbøker er i store deler nettopp dagbøker, det vil si refleksjoner også over Undset, som Anker ville holde for seg selv. Men de er i tillegg journaler, en type loggbøker over det samfunnet og den tiden de er skrevet i. Med sine innlimte avisartikler og brev, sine forsøk på nøytral gjengivelse av hendelser og møter innenfor en privat og en

offentlig sfære, samtaler de med Undsets brev til Anker. De supplerer og nyanserer der brevene tier.

Om Undset selv så på sine brev som en integrert del av sin *litterære* produksjon er et annet spørsmål. Men at hun forstod betydningen av brevet, er åpenbart. Sammen med hennes øvrige bevarte korrespondanser er brevsamtalen med Anker et viktig bidrag til å nyansere bildet av forfatteren og privatpersonen Sigrid Undset. En person som sterkt mislikte å dele med andre det som rørte seg bak det publiserte verk. Mens Rilke ønsket offentliggjøring av sine korrespondanser, hadde Undset sørget for å tilintetgjøre det meste av utkast, kladder og mottatte brev.¹¹⁰⁸ I et brev til forfatterkollegaen Johan Falkberget, skrevet så sent som 29. juli 1947, innrømmer hun at også brevene fra Anker til henne var tilintetgjort. En gang hadde hun sverget på å ikke overlate noe til «likranerne».¹¹⁰⁹ I sitt siste brev til Anker 18. januar 1940 hadde hun skiftet mening. Venninnen ønsket å bruke brevene fra Undset i forbindelse med en erindringsbok om deres vennskap.

Fra først av syntes jeg jo heller ikke synderlig godt om din idé, å lese opatt alle de gamle brevene mine, og muligens skrive noe om mig på basis av dem. Men som tingene ligger an nu så har du min velsignelse til det. Verden kan gjerne få vite at jeg har aldrig trodd på 'den hellige egoisme', hverken for kunstnere eller andre. Individualisme, i den forstand, at en krever rett for sin egen individualitet på bekostning av andres tror jeg ikke kan føre til annet end at det blir lettere for voldsmentaliteten å underkue individene.

Det ble ingen gjensyn med venninnen gjennom tretti år. Nini Roll Anker døde hjemme i Asker, på dagen da Sigrid Undset fylte 60 år – den 20. mai 1942. *Min venn Sigrid Undset* utkom posthumt, i 1946.

Om utgaven

Prinsipper for utvalg og transkripsjon

Det er utelukkende brev fra Sigrid Undset til Nini Roll Anker bevart i Nasjonalbiblioteket, som er tatt med i denne publiseringen bestående av tre deler: Brevene som er katalogisert i *Brevsamling 171: Brev fra og til Nini Roll Anker* samt følgende dokumenter limt inn i Ankers dagbøker: et lite brevkort datert 22. november 1922 og et brev datert 23. desember 1937.ⁿ¹¹⁰ Et postkort fra sommeren 1921, som er limt inn med tekstsiden ned, lar seg ikke løsne fra dagboken på en konserveringsteknisk forsvarlig måte. Det er derfor bare lesbart fragmentarisk, og tekstsiden er ikke tatt med i utgivelsen.

Tone Modalsli publiserte i 2019 de første Sigrid Undset-tekstene i *NB kilder*-serien.ⁿ¹¹¹ Mer generelle utsagn om Undsets håndskrift og avsnittet «Utgiverinngrep og bruk av spesialtegn» støtter seg helt på Modalslis redegjørelse.

Breve utgis kronologisk så langt det lar seg gjøre. I tilfellene det ikke er påført dato, eller dateringen er mangelfull eller feilaktig, er brevene datert ut fra innholdet, og antatt datering er satt i skarpe klammer. Begrunnelser for dateringen er i slike tilfeller beskrevet i note i begynnelsen av brevet. På mange av Undsets brev til Anker finnes det røde blyantpåskrifter som etter all sannsynlighet er foretatt av Anker i forbindelse med boken *Min venn Sigrid Undset* (1946). Disse tas med i betraktning i de tilfellene påskriftene korrigerer eller supplerer Undsets egen tekst (f.eks. feildatering eller manglende datering). I andre tilfeller er påskriftene antatt feil eller misvisende, dette utredes da i egen note.

Breve gjengis diplomatarisk. Undsets inkonsekvenser og ortografiske særegenheter er beholdt. Dette gjelder også inkonsekvenser eller feilskrivning og slurv ved navn. Eventuelle egenhendige rettelser blir vist.

Undsets håndskrift er stedvis vanskelig å lese. Bokstavene står ofte tett sammentrukket, og det forekommer avvik mellom en og samme bokstav innenfor mindre tekstbiter og mellom enkeltbrev. Særlig kan endelsen 'er' ofte

(mis)oppfattes som 'e' ettersom 'r'-en forsvinner ut i en liten hake. I tvilstilfeller er dette ikke markert, men ordet gjengis etter beste evne ut fra kontekst og praksis i det enkelte brevet. Undset utelater dessuten flere steder nokså konsekvent å skrive stum 'd' i en del ord (f.eks. *jora*, *gla*), og hun kan utelate 'e' eller forkorte ord.

Utgiverinngrep og bruk av spesialtegn

Markering av usikkerhet: Der det har vært nødvendig å markere usikker lesning, markeres det med spisse klammer, <tekst>. Helt uleselig tekst markeres slik: <...>, uavhengig av lengde på teksten.

Supplering: Åpenbart uteglemte bokstaver og tegn suppleres i skarpe klammer, [tekst]. Det samme gjelder bokstaver og tegn som er borte eller uleselige på grunn av flekker e.l. Manglende punktum etter tankestrek suppleres ikke. Manglende diakritiske tegn suppleres stilltiende.

Rettelser

Strykninger markeres med gjennomstreking, ~~tekst~~.

Tilføyelser markeres med hevet skrift, ^{tekst}.

Rettelser foretatt ved overskriving: Dersom det er noenlunde klart hva det er rettet fra, opplyses dette i note. Er det først skrevne ikke lesbart, opplyses det ikke om slik rettelse. Det opplyses heller ikke om tydeliggjøring av bokstaver/ord.

Understreknings gjengis med kursiv, *tekst*.

Anførselstegn innenfor anførselstegn (sitat inne i direkte tale) gjengis med enkle anførselstegn, 'tekst'.

Linjeskift markeres ikke mens sideskift markeres slik: [tall].

Opplysninger til tekstgjengivelse, ordforklaringer og realkommentarer gis i noter.

Organisering av arbeidet

Brevene fra Sigrid Undset til Nini Roll Anker 1925 til 1940 er transkribert av Tertit Knudsen og Rebecca Boxler Ødegaard og korrekturlest av Ylva Høsøien, Tertit

Knudsen og Rebecca Boxler Ødegaard. Brevene er kommentert av Rebecca Boxler Ødegaard med innspill og korrektur av Ellen Nessheim Wiger og redaksjonen for *NB kilder*. Alt teknisk arbeid er utført av serieutgiver Ellen Nessheim Wiger.

Faksimiler

Brevs. 171

[\[14. juli\] 1925](#)

[10. november 1925](#)

[18. desember 1925](#)

[22. april 1927](#)

[30. oktober 1927](#)

[22. desember 1927](#)

[2. mars 1928](#)

[9. november 1928](#)

[22. november 1928](#)

[23. januar 1929](#)

[1. oktober 1930](#)

[2. januar 1931](#)

[7. februar 1931](#)

[18. desember 1931](#)

[3. januar 1932](#)

[21. november 1932](#)

[20. desember 1933](#)

[19. mai 1934](#)

[18. februar 1935](#)

[15. mai 1935](#)

[24. september 1935](#)

[9. oktober 1935](#)

[7. november 1935](#)

[28. november 1935](#)

[4. mai 1936](#)

[\[18. september 1936\]](#)

[14. november 1936](#)

[22. desember 1936](#)

[13. januar 1937](#)

[14. oktober 1937](#)

[21. oktober 1937](#)

[23. desember 1937](#)

[10. februar 1938](#)

[24. juni 1938](#)

[2. september 1938](#)

[23. oktober 1938](#)

[12. januar 1939](#)

[18. januar 1939](#)

[18. april 1939](#)

[22. april 1939](#)

[2. mai 1939](#)

[13. mai 1939](#)

[23. juni 1939](#)

[8. august 1939](#)

[4. september 1939](#)

[18. januar 1940](#)

Ms. 8° 2669:7

[22. november 1928](#)

Ms. 8° 2669:9

[23. desember 1937](#)

1925

[14. juli] 1925

[n112](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k1} midsommerdagen 1925.

Kjære Nini,

tak for dit brev forleden. Det var saa hyggelig at høre fra dig igjen, og høre at du har faat færdig fortsættelsen av «Huset i Søgaden»^{k2} – jeg glæder mig svært til den boken, vet du. Desuten misunder jeg dig litt at du *er* færdig – jeg stræver fremdeles i mit hinderløp,^{k3} og nu er altsaa «sæsonen» begyndt her i dalen. Jeg hadde bakstekone i to dager igaar og iforgaars – saa kan du tænke dig omtrent –.

En hel del hjelper det jo at jeg har faat det nye huset,^{k4} og der er jeg som oftest no alene hele dagen, naar jeg ikke altsaa blir visiteret –. Rigtignok hujer Hans Benedikt^{k5} rundt og rundt utenfor med en bande jevnaldrende – vis a vis os har en tater, bondefanger og brændevinssmugler^{k6} opslaat sit paulun^{k7} i en liten stue, og en tre, fire av hans ungeskokk holder til her hele dagen, paa den anden side veien har vi en naboerske^{k8} som har indrettet sin menage^{k9} efter den samaritanske^{k10} kvindes mønster; hun har adskillige børn av sine forskjellige forbindelser, og nogen av dem grasserer ogsaa her – grasserer er forresten ikke ordet; de ligger for det meste paa bakken og lar sig opvarte og underholde: de er latere end selv alt hvad jeg har set! Men jeg er saa vant til staak, saa jeg tror ikke jeg kunde arbeide helt uten –.

Hans er ellers svært søt, kan du tro –. Hver aften efter kveldsmaten spaserer vi gjennom haven og ser paa hver eneste plante – han er saa glad i blomster. Det er forresten noksaa spændende iaar – det var jo først i fjor at jeg fik plantet^{k11} for alvor, saa nu skulde jeg til med at samle erfaring for hvad som «gaar» heroppe – hvis man [2] kan dømme efter siste vinter, da det frøste og tinte og neppe snedde. Rosenhækken fra den nedre grinden op til huset tegner pent – der er gaat ut en del,

rigtignok, men av de forædlede roserne er det bare Louise Odier^{k12} som er kommet igjen. Men den blomstrer slik at jeg har neppe hjerte til at skjære av den, fordi der er 7–8 knopper for hver utsprungne rose paa alle 5 trærne; jeg kan kjende duften av hele haven. Paa den anden side av veien har jeg en væg av riddersporer^{k13} – de trives kolossalt her paa Lillehammer saa det lyser blaatt over hele byen nu – Her er pent da –.

Regine^{k14} traf jeg da, da jeg var i byen paa hjemveien fra Italien.^{k15} Hun saa kjæk ut, synes jeg, og er jo svært glad i disse eventyrene sine. Nu har hun det vel deilig tænker jeg. Ellers traf jeg ingen kjendte, var oppe i Sogn hos Signe^{k16} og Mama^{k17} for det meste, de tre dagene jeg hadde taalmodighet til at stanse, saa nær ungerne mine.^{k18} Men du vet jeg hørte jo av Møller^{k19} alt han visste om mine kolleger – og det er antagelig mere end kjendsgjæringer –.

Det var moro at ha min mor med i Italien; først blev hun naturligvis rent usæl^{k20} av kulden og den uvante diæt, men derefter var hun frisk som en fele og straalende over at se igjen alt hun husket og alt nyt. Anders^{k21} hjemmet sig i Rom i løpet av et par dager – inden en uke kunde han alle byens 32 sporvognslinjer paa fingrene og tredde sig ind og ut i trafikken i de trange gaterne som en indfødt, greiet sig med tysk og italiensk til husbehov – og ble den bedste til eksamen nu i juni, trass i 3 maaneders forsømmelse. Tusen tak for boken til ham!

Mange hilsener til Johan Anker,^{k22} og god fornøielse i Amerika!^{k23} Bare dere ikke maa faa det altfor varmt derover. Saa treffes vi forhaabentlig til høsten!

Din
Sigrid

10. november 1925

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k24} 10. november 1925

Kjære Nini,

Endelig idag fik jeg læst boken din^{k25} – jeg hadde gjemt den i haab om at faa fred med den engang, og jeg er glad jeg fik læst den ut i ett, for jeg syns den er svært vakker; det var velgjørende engang at se den tiden fremstillet selvstændig – det vedtagne billede skjøvet tilside. Og saa vakkert som fru Stina^{k26} kommer ind efter fru Marthina.^{k27} Men ak, slik som en kommer til at længes efter dem, damerne, slet og ret – kvinderne som hadde faat saa pas med tugt og formaning i opveksten, at det blev trukket til skamme. Det blir saa vemodig etterpaa at se paa alle <buskebrurerne>^{k28} som det yrer av nu omkring os –.

Undres paa hvad *du* syntes om Amerika.^{k29} Jeg gyser ved bare tanken – herfra ser en det jo bare som filmens og de kjedelige bøkens og den idiotiske optimismes land, men naar en kommer til landet selv, saa merker en kanskje det ikke noget til eksport-industrien, mere end en merker vor sild- og trælaskesport, naar en selv lever her. Det var synd du maatte være fra Lillehaugen^{k30} netop i høst – maken til høst kan jeg ikke huske, eller rettere sagt, det var slik en høst som jeg husket fra før i verden og mistænkte mig selv for mishusking. Her kom ikke frosten før i oktober – og saa blev det vinter, nesten uten overgang, med sne – for lite for guttene^{k31} til at bruke, men nok til at det saa pent ut da det var maaneskin, og pent nu med sol om dagene og nordlys om kvelden.

[2] Med det at jeg har faat frostfri kjælder i nyhuset^{k32} og et rum indrettet spesielt til opbevaring av epler, naar de trærne som blev sat ifjor, engang tar til at bære, har jeg fylt op med planter – roserne som hviler, og svibler og alslags smaaløk som skal rote sig og spire, og gyldenlak^{k33} og deutzia^{k34} til vaardrivning. Jeg gaar altid og indbilder mig at jeg skal faa god tid engang – det ser smaatt ut forresten, for tid faar jeg aldrig. Nu kommer de hensynsfulde, som vilde vente til jeg hadde avleveret manuskriptet^{k35} – noen med hvert tog omtrent, men der kom forresten like mange før og, og Møller,^{k36} den alvidende som faar vite alt, sat og vred hænder – fortalte Fredrik Paasche,^{k37} som hadde faat lasterlig skjænd (han er jo ogsaa et av

«børnene») fordi han og to andre uskikkelige professor-gutter, først hadde tillatt sig at komme hitop og forstyrre den skikkelige Sigrid som skulde bli færdig med leksen sin, og dernæst narret mig til at reise ned til Oslo for at leke. – Jeg kom til byen fredag^{k38} nat, var paa festen for Professor Sigurdur Nordal^{k39} om lørdagen^{k40} – søndag^{k41} morgen ringte Møller op under ett eller andet paaskudd for at la mig vite, han visste godt at jeg var røret ut fra mine pligter. Jeg reiste hjem søndag og mere har jeg ikke været i Oslo siden jeg kom hjem fra Italien ~~i~~ i vaar –.^{k42} Og likevel faar jeg aldrig arbeidsro andet end om natten omtrent –.

Men ellers saa har vi det jo godt her. Anders^{k43} er blit en diger slamp at se paa, han har skutt tilveirs og saa begynder han at bli skulderbred og diger i benene. Hans^{k44} er en kjæmpe efter alderen – like lang som mange ni-aaringer, bred og sterk; han er begyndt paa skolen nu. Mosse^{k45} har hat det relativt godt det siste aaret.

Av «kolleger» har jeg ikke set nogen paa aar og dag uten Tore Ørjasæter^{k46} som fik en søn for nogen maaneder siden – han er svært henrykt over sin Jo.^{k47} Det er forresten et ualmindelig vakkert litet barn.

Med bedste hilsen til Johan Anker^{k48} og dig selv

din hengivne
Sigrid.

18. desember 1925

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k49} 18.12.1925.

Kjære Nini,

netop som jeg skulde til at pakke ind dette lille haandklædet til dig, fik jeg gennem Regine^{k50} dit brev. Det gjorde mig saa forfærdelig vondt – jeg vet jo hvor gla du er i dine søsterbarn og særlig i Nini Heitmann,^{k51} og saa netop i den alderen hun er er det vondest at skulle være ræd for dem. Jeg ønsker saa, at det maa gaa bra med hende – saa det kan bli jul for dere og iaar. Og din søster^{k52} maa du hilse saa meget.

Gid du kom opover paa denne kanten engang i vinter eller ivaar, saa jeg fik se dig igjen. Mine besøk i Oslo blir kortere og kortere, – og mindre og mindre forslag blir det i tiden for mig, naar jeg er der nu, med min mor^{k53} i Vestre Aker og Gunhild^{k54} i Østre Aker; Gunhild sitter og kan ikke komme fra sin lille pike,^{k55} manden^{k56} er bare hjemme hver 14dag, saa jeg maa se op til hende og.

Her har vi det godt, bare at jeg er træt – har altid for meget at gjøre –.

Gid det maate lysne for dig snart – at det gik bra med din søsterdatter og med alle dine kjære ellers og, og at du selv maatte bli frisk igjen!

Mange hilsener,
din hengivne
Sigrid.

1927

22. april 1927

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k57} 22.4.1927.

Kjære Nini,

Fra Stein Balstad^{k58} har jeg altsaa faat meddelelsen om at vi skal se til og faa sat paa to nye digtere med statsløn,^{k59} samt navnet paa kandidaterne, og at forslagene skal sendes til dig.

Braaten vil jeg ikke gjerne være med at foreslaa^{k60} – jeg synes bl.a. det er altfor rart om vi skulde kalde ham «digter»; la gaa at han undertiden, naar han holder sig til sit eget ørvesle felt er en *god* forfatter og rædsom naar han gaar utenom det.

Balstad skriver, du hadde villet foreslaa Olaf Bull,^{k61} og det vilde ogsaa jeg være med paa, jeg synes, hellere ta op arbeidet for han, selv om vi ikke faa det frem med en gang. Men ellers saa er der en som jeg fremfor alle andre vilde anbefale: Sigurd Christiansen.^{k62} Tror du ikke det kunde være mulig at samle stemmerne om ham. Han er da ikke *saa* ung og nybegynder, saa det skulde være umulig at faa ham frem av den grund. Ørjasæter^{k63} er jeg naturligvis meget villig til at stemme paa som nr. 2.

Hvordan har du det? Du var paa fjeldet i paasken,^{k64} hørte jeg av Regine.^{k65} Naaja, det var ikke stort varmere i Oslo. Og her oppe er der snaut nogen bare flekker at se. Jeg hadde en mand^{k66} idag til at koste utover de værste snehaugerne, der det har rast ned fra takene: de var meget mere end mandshøide! To smaa sneklokker fandt jeg indved sydvæggen igaar. Bærbusker og frugttrær er knust og slitt sund – det blir tragedie at se hele ødelæggelsens vederstyggelighet, naar sneen synker litt mere. Men en kan jo likegodt faa visst det værste, og nu længter [2] jeg efter at se noget andet end sneen. I Asker^{k67} er det vel en bitte liten smule vaar allikevel?

Anders^{k68} er 14 aar nu og er blit næsten voksen det siste aaret; du kan tro det er snodig. Jeg synes ikke det er længe siden han var saa liten saa han kunde ligge i en cigarkasse næsten – nu er han næsten saa høi som jeg selv, skvætter over paa venstre side av mig, naar vi gaar sammen, farer og smækker op dører, bukker og skraper og spør om der er noget han kan gjøre for mig – han er frygtelig søt med sine alvorfulde anstrengelser for at være korrekt og velopdragen og snil hjemme. Paa skolen er han flink men et asen av uopdragenhet overfor alle lærerne uten to – for de kan holde disiplin, og lærere som ikke kan holde disiplin og til med ikke har mere begrep om det passende, end de forsøker at ta næsten voksne barn med det søte, fortjener ingen skaansel, svarer han dypt alvorlig. «Aa bli tat med det gode – det kan jeg akkurat finde mig i av dig det, mor.»

Mange hilsener til Johan Anker.^{k69} Lev saa vel da du

din hengivne
Sigrid.

30. oktober 1927

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k70} 30.10.1927.

Kjære Nini,

tak for brevet dit forleden. Vedlagt har du mit bidrag^{k71} – jeg skulde ønske jeg kunde git mere, men forholdene her paa Hedemarken og Opland er slik nu, saa jeg begriper ikke hvor det skal ende – ikke med mig heller som har tat paa mig at berge baade like og ulike. Smilet gjennom taarerne skaffes mig av prestene og klokkerne som jeg arbeider sammen med – men for alvor, her er fælt nu.^{k72} Jeg haaber det er bedre andre steder, saa du maa faa ind til Gunnar Heiberg^{k73} en sum som der kan være noe mening i. – Det foresvever mig at jeg har set, han fylder 70 aar, eller er det 60 – det er ubegripelig hvor tiden gaar; ja Anders^{k74} maa bøie sig, naar han endda vil kysse sin gamle mutter –. Nu syr skrædderen hans første smoking –!

Og tak for boken^{k75} du sendte mig, den er uhyre fængslende – ubetinget er det morsommere at læse om de menneskene end det var at komme til at ramle paa dem, da det grasserte. – Du har vel set at Barbra^{k76} har været borte i det samme emne, men altsaa mellem folk som ikke har noen smaaskaarne kvalmefornemmelser i at spekulere paa statens tomte-trang.

Undres hvordan du har det og hvordan Johan Anker^{k77} har det –. Jeg træffer snart ikke andre mennesker end smaabrukere i nød og kvinder uten strikkemaskiner. Men ihøst internerte jeg mig selv i to maaneder paa fjeldet, utenfor folkeskikken – saa ikke et menneske uten budeien fra lørdag til lørdag, og post fik jeg naar multefangere kom op. Det var deilig!

Mange hilsener

din

Sigrid.

22. desember 1927

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k78} 22.12.1927

Kjære Nini,

glædelig jul og godt nyt aar ønsker jeg dig og alle dine – jeg haaber det staar godt til med Johan Anker^{k79} og dig selv og niecer og nevøer og alle som du har tat paa dig omsorgen for. Det blir en flok mellem aar og dag, hvis en først begynder, vet jeg av erfaring.

Her sliter vi og gjør istand til det sedvanlige rykind – min mor,^{k80} alle Thomasene^{k81} og desuten, ialfald en del av tiden, Gunhild^{k82} med den lille piken sin.^{k83} Ebba,^{k84} den ældste av stedbørnene mine er i London paa andet aaret, Trond heroppe i dalen paa en gaard og lærer likesom landbruk,^{k85} Anders^{k86} er et halvt hode længer end mor sin, ikke Hans^{k87} engang er litet-barn længer, saa en merker da at tiden gaar –.

Har du kjendt paa maken til kold vinter! Og det er vel endda koldere ute i Asker,^{k88} med sjøtaaken. Jeg spekulerer litt paa hvordan det skal gaa med haven min – [2] tænk at her oppe er sommeren faktisk for kort for kulturplanterne – aar efter aar saa kommer sneen og frosten før de blir færdige til at fælde bladene sine, og saa staar de med alt løvet sit, vissent og fælt naturligvis hele vinteren, og det visne løvet fuldt av spirer til sop og utøi som blusser op om vaaren. Likevel er her blit ganske pent omkring huset – det skulde være morro om du kom oover engang og saa det.

Mange hilsener
din hengivne
Sigrid Undset.

1928

2. mars 1928

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k89} 2. mars 1928

Kjære Nini,

tak for brevet dit forleden. Neida, jeg feiler ikke andet end at jeg er træt, men nu reiser jeg en tur til utlandet like over paaske, saa faar jeg da litt avveksling. Blandt andet skal jeg besøke min ældste steddatter i London.^{k90}

Bare Regine fik stipendium^{k91} – jeg hørte at hun er ansøker iaar – men der kan vel ikke godt bli tale om andet end at gi hende. Det er jo saa længe siden hun har hat noget, eller søkt noget for den saks skyld, og disse siste nordlandsbøkerne^{k92} hendes er da fra alle hold blit anerkjendt som noget nyt og betydelig, saa det maa vel være sikkert at hun nu faar støtte til at arbeide videre her og samle ind det som endda findes deroppe, og som vel ingen andre har saa gode betingelser for at faa tak i og gi tilbake i en tilgjængelig form som hun.

Her er et vidunderlig veir om dagen, men slike masser av sne, saa jeg tænker jeg kommer hjem tidsnok til vaararbeidet i haven om jeg er hjemme til 1. juni. I fjor gik sneen av kjøkkenhaven min 3. juni, saa du skjønner, det blir ikke slikt stel her som paa Lillehaugen.^{k93} Undrer om det kunde la sig arrangere at vi møttes i Oslo, naar [2] jeg kommer ind over paaske,^{k94} paa vei sydover?

Mange hilsener,
din
Sigrid.

9. november 1928

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k95} 9.11.1928.

Kjære Nini,

Tak for Du var saa snil at sende mig boken^{k96} din, jeg glæder mig til at faa tid og læse den, og læse litt i ro og mak i det hele.

Hvordan har du det – hadde du det hyggelig paa turen til Holland?^{k97} Jeg var der nogen uker i vaar,^{k98} men det var vel paa en anden kant – Limburg^{k99} og Brabant^{k100} der var det svært vakkert i mai ialfald, og et morsomt folkefærd, lette, livlige og varme mennesker.

Mange hilsener til Johan Anker^{k101} og dig selv

din

Sigrid.

22. november 1928

Lillehammer 22.11.28

Kjære Nini,

tusen tak for hilsenen fra Johan Anker^{k102} og dig! Ja – jeg er glad^{k103} – aller
gladest blir jeg naar jeg har kvittet hele herligheten.^{k104} Saa blir det spændende at
se om jeg fremdeles kan skrive? Hjertelige hilsener til dere begge

din

Sigrid.

1929

23. januar 1929

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k105} 23.1.1929.

Kjære Nini,

tak for dit brev. Ja jeg vet ikke om *du paa* forhaand kan faa sagt eller vil si Ingeborg Møller,^{k106} at jeg desværre ikke kan hjelpe hende – Nu er jeg fuldstændig Nobel-fallit^{k107} og har min fulde hyre med at indfri mine egne og andres forpligtelser. Er det ikke pussig at folk later til at tro, fordi man har git bort en Nobelpris, saa kan man ta og gi og laanebort tusenlapper som andre gir ut tører.

I det hele er jeg redusert til korrespondance-forfatter, endda jeg har Ebba^{k108} hjemme til hjelp. Og jeg er skrækkelig ærgerlig, for jeg har rasende god lyst til at arbeide nu, men fred er her ikke at faa, og andre folks sorger og bekymringer synes saadd med «rædsom maskine» omkring mig. Nu er det Helene Frøsland^{k109} som det næsten ikke er mere igjen av – i løpet av ett aar har hun hat en stor operation, begge barna^{k110} er blit operert, og imorges blev hendes mand operert^{k111} – en svært alvorlig affære. Hun er av de mennesker som er kjækkere, jo værre og alvorligere de har det, men det gjør det jo like vondt at se paa –.

Mange hilsener til Johan Anker^{k112} og dig selv

din
Sigrid.

1930

1. oktober 1930

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k113} 1. Oktober 1930.

Kjære Nini,

Tak for brevet dit igaar – det var forførdelig søtt av dig at sende mig en hilsen. Ja det var trist med Ebba,^{k114} men hun er heldigvis svært let angrepet^{k115} – ikke lungerne selv, men nogen kjertler midt i brystet, hun har ikke hat temperatur, ikke opspyt eller noget slikt. Jeg fulgte hende til Kornhaug^{k116} isøndags, og saa gaar det da forhaabentlig bra – hvis hun bare hadde hat en eneste smule energi eller livslyst. Men de er desværre litet vel utrustet til at greie livet paa egen haand, nogen av stedbarna mine.

Gudskelov later gutterne mine^{k117} til at være av et helt andet stof; Anders^{k118} er svært voksen for sin alder, kjæk og snil, men han ærgrer sig rasende over denne skolen som de unge aldrig blir færdig med. Som han sier, det er ikke bare det at man ikke skal kunne bestemme, hvad man vil arbeide med, naar man er atten aar, men man kan ikke bestemme hvem man vil være sammen med engang, eller om man i det hele vil være sammen med nogen – man kan hverken faa slippe at se eller høre paa disse fordømmede pædagogerne Saa jeg er glad for at Hans^{k119} kommer til at gaa paa andendagsskole etpar aar, naar han nu blir færdig paa institutet.

Det var svært sørgelig at høre at du har været saa daarlig igjen^{k120} – du har hat svært meget synes jeg i de senere aarene. Gid det maatte bli bedre snart! Og at du ikke har kunnet ha rigtig glæde av haven din. Saan sommer som det har været iaar hadde jeg liksom glemt det kunde være i Norge – men jeg har ikke hat en dag fri: hverken Forfatterstevnet^{k121} [2] eller Stiklestadfestligheterne^{k122} var hvile netop, men det var vakkert i Trøndelagen isommer, kan du tro, jeg var inde i

Aasenfjorden [k123](#) med guttene en dag; jeg har næsten ikke set noget saa vakkert, undtagen kanske stranden paa Tautra, hvor jeg var en dag for to aar siden. [k124](#).

Jeg har faat lagt ind vand og bad i huset isommer – vil du tro at til nu har vi greiet os med brønd og pumpeverk. Nu skjønner jeg ikke selv at vi har kunnet det.

Mange hilsener til Johan Anker [k125](#) og dig, og god bedring da du! Og tak for at du skrev til mig

Din

Sigrid.

1931

2. januar 1931

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k126} 2. januar 1931.

Kjære Nini,

Tak for brevet dit.

Det er ikke saa let for mig at si noget om det. Jeg selv har vel ogsaa ønsket det mange ganger, naar jeg traf dig – at det kunde være som før. Husker du engang, vi møttes efter avtale – det var endda i anledning av denne datteren til Obstfelder.^{k127} Men jeg greiet likevel ikke at komme over den følelsen som jeg fik ved den der Nordahl Grieg-historien.^{k128}

Hvis det hadde været en hvemsomhelst anden – næsten hvemsomhelst anden, – hadde jeg visst ikke husket hele saken en uke til ende. Naar alt kommer til alt er det ikke mange mennesker som jeg har været glad i i mit liv, paa den maaten at jeg syntes, naar jeg ikke kunde ha dem paa en bestemt maate, saa var det bedre at se saa litet som mulig til dem. – Om andre mennesker f eks. gaar omkring og fortæller hvad jeg har sagt – saan som de har forstått det, eller hvad de ellers mener at de har forstått om mig, saa indrømmer jeg villig at det maa de ha ret til – naar jeg aldrig har sagt og gjort noget akkurat for at de skulde forstå det, saa maa de forstå det saan som de selv vil og kan. Du er da en av de faa mennesker som jeg har snakket med i den uttrykkelige hensigt, at du skulde forstå det – dig har jeg betrodd mig til med vidende og vilje, dig har jeg tat imot hjelp av og tydd til, naar jeg syntes, jeg maatte da faa lov jeg ogsaa engang –. Ellers har det jo gjerne været den anden ^[2] rollen som blev tildelt mig –.

Og naturligvis er der noget i det som snille folk har kommet til dig med. Baade har jeg sagt ting som jeg ikke burde sagt, og endda mere har jeg sagtens tiet stille paa en maate som var endda mere fiendtlig – især ovefor folks venner som kom til mig

og skulde hjelpe til at bringe noget i lage igjen som ikke de skjønnte; jeg skjønnte det ikke engang rigtig selv, for jeg skjønner den dag idag ikke at den gamle historien blir ved at føles saa vond. Og særlig Tore Ørjasæter^{k129} har nok hat grund til at tro at jeg bent frem avskydde dig – for ialfald for etpar aar siden plaget og pinte han mig støtt og stadig med det at han altid skulde snakke om dig –.

Det er selvfølgelig ikke det jeg gjør – for jeg blir altid like bedrøvet naar jeg hører at du er syk eller at der er hændt noget med dine som jeg tænker mig at du vist tar dig nær av –. Men om det blir lettere at se dig igjen efter at vi har skrevet disse brevene til hverandre, næste gang vi møtes tilfældig, det vet jeg sandelig ikke, og ikke heller om du nu synes du vet *hvorfor*, mere end før – siden jeg ikke selv begriper akkurat, hvorfor jeg skal føle det som om det skulde være like umulig at reparere og glemme et gammelt venskap. Jeg pleier virkelig at være like villig til begge deler – efter den anden parts valg – ellers!

Men allikevel ønsker jeg ogsaa baade dig og Johan Anker^{k130} alt godt!

Din Sigrid.

7. februar 1931

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k131} 7. februar 1931.

Kjære Nini,

Tak for brevet dit for en tid siden. Jeg hadde haabet at faa se dig engang i dagene omkring Forfatterforeningens møte sisst,^{k132} men saa kunde jeg ikke reise ind fordi jeg gaar med resterne av en influensa som jeg ikke kan bli kvit og og alverdend andre menneskers ulykkelige affærer som paa en eller anden maate altid ender med at komme over mit hode. Nu *maa* jeg altsaa ind til Oslo, enten jeg er frisk eller ikke – naturligvis i en aldeles motbydelig anledning og samtidig har jeg etpar andre smaatterier at se efter som ikke er saa morsomme heller. *Hvis* du hadde anledning til at komme ind engang i dagene fra fredag 13de, lørdagen eller søndagen – men mandag maa jeg være *her* igjen!^{k133} Saa skriver jeg ialfald ikke mere nu, før jeg vet om jeg kanske faar snakke med dig, det vil jeg heller –.

Mange hilsener

din

Sigrid.

18. desember 1931

[n113](#)

Lillehammer 18. dec. 1931.

Kjære Nini.

Dere skal vel kanskje til Holmgild^{k134} i julen, saa jeg vil ikke vente længer med at sende dig og Johan Anker^{k135} mine ønsker om gladelig jul og godt nyttaar. Kanske vi kunde træffes inden altfor længe og langt utpaa nyaaret – før den tid orker ikke jeg noen bytur; rimeligvis orker jeg vel ikke stort naar julen er overstaatt heller: Jeg faar min søster fra Stockholm^{k136} hitop med 2 unger, ^{k137} og alle Signe Thomas' 3^{k138} skal distribueres heroppe hos veninder og hos mig, saa det blir barneball og selskaper og braak og staak hele tiden.

Tak for brevet dit forleden. Jeg skulde egentlig ha skrevet ordentlig til dig, men orker ikke mere nu – jeg synes [2] jeg har sittet og klort eller tippet julepost en maaned mindst.

God jul da du, med helse og ro hvis du kan faa, og mange hilsener

din

Sigrid.

1932

3. januar 1932

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k139} 3. januar 1932.

Kjære Nini,

Takk for kortet dit. Unegtelig er det fristende at tænke paa at rømme til Holmgil^{k140} en stund, men jeg har stua fuld selv: min søster som er gift i Stockholm^{k141} er her med 2 unger^{k142} og de blir ialfald til den 15de,^{k143} og saa har jeg en av Signe Thomas' smaapiker her og de 2 andre^{k144} er hos Helene Frøisland^{k145} og en anden av de familierne jeg omgaaes her, saa jeg har en følelse av at mindst 100 unger render tvers gjennom hele huset her fra morgen til kveld. Imorgen skal her være barneball, saa det er stua paa taket idag – alle ungerne later til at mangle noget: strømper og smokingskjorter og klipping og underkjoler og sko – og selv har jeg faat begge hænderne saa fulle av utslet saa jeg kan neppe holde en pen: fik to primular til jul! Nu har jeg sat dem ut i kulden og glæder mig hevngjerrig til at se dem fryse ihjel! Det ene med det andet gjør at jeg er saa trøtt som jeg aldrig har været før, og saa må jeg endda ha en to–tre selskaper mens Ragnhild^{k146} er her: hun kjender hele verden nemlig og 4 ganger saa mange mennesker her i byen som jeg. Bl.a. Nils Ankers.^{k147}

Saa jeg vil bare ønske dig godt nytaar og paa gjensyn snart!

Din

Sigrid.

21. november 1932

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k148} 21. november 1932.

Kjære Nini,

Tak for boken din,^{k149} og tillykke med den; gid du maa faa glæde av den, for det synes jeg du fortjener ærlig og redelig! Det var mange ting i den boken som jeg skulde ha god lyst til at snakke med dig om forresten – men naar mon vi træffes igjen –? Ser jeg dig mon under Bjørnsonsjaet?^{k150} Det er ikke no tillokkends at tænke paa, de skal komme fra Aulestad, en hel stamme vist.

I det hele saa er det jo denne tiden en *skal* være paa landet, hvis en først bor paa landet; november og december er fæle nok allikevel, om en ikke skal ha dem i en by. Du hadde været paa Holmgil,^{k151} hørte jeg av onkel Møller –.^{k152}

Gid du hadde det bra! Jeg har reumatisme og kan ikke vænne mig til at jeg skal «ha» noget i det hele tatt; saan er det naar en er bortskjemt med altfor god helse.

Mange hilsener til Johan^{k153} og dig

din

Sigrid.

1933

20. desember 1933

Lillehammer, 20.12.33.

Kjære Nini,

Det var ikke stort jeg fik snakket med dig forleden i det der isskapet, [k154](#) men hyggelig at faa set et glimt av dig – gid jeg fik se mere til dig næste aar. Det kjendes nesten bespottelig at ønske godt nyt aar, naar det er et nytt aar som en venter omtrent med saanne følelser som det trettende [\[2\]](#) barnet i en arbeidsløs og tæringsherjet familie – men saa rart kan det jo gaa at selv en slik unge kan bli noe rart og stort. Gid 1934 maa bli alt andet end det en venter –. [k155](#) Og glædelig jul!

Din hengivne
Sigrid.

1934

19. mai 1934

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k156} 19. mai 1934.

Kjære Nini,

Takk for boken din som du sendte mig. Jeg hadde haabet at faa se forestillingen i Oslo,^{k157} jeg hadde hat svært god lyst til at se, hvordan det virket fra scenen, men jeg kom ikke til at reise ind igjen efter møtet i det literære raad.^{k158}

Det blir længer og længer mellem hver gang vi ses. Kommer du forbi Lillehammer isommer, kan du da ikke stanse her, saa vi endelig engang kunde faa snakke sammen en stund igjen. Til Oslo kommer jeg aldrig andet end for etpar dager nu, og da er jeg oppe hos min mor^{k159} hver kveld ialfald. Jeg blir hjemme her isommer – reiser vel en liten tur i juni, mens det er stille paa baater og hoteller, men ikke senere. Undres hvordan du og Johan Anker^{k160} har det –?

Mange hilsener
din hengivne
Sigrid.

1935

18. februar 1935

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k161} 18. februar 1935.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit idag. – Det var leit at høre at dere har været saa syke^{k162} – her har vi ingenting merket til influensaen, endda ialfald. En av Signe Thomas' smaapiker^{k163} har er her tilmed for at kure og kommer sig saa det er en lyst – hun var svært nedfor efter komplicert blindtarmoperation og gymnasieslit. Jeg har min gamle gikt og nevrergi og har slitt fært med en artikkel om spiritismen^{k164} – nu sender jeg den til Samtiden^{k165} og haaber at de kan bruke den der; det er naturligvis at saare endel private personers følelser at karakterisere «aanderne» som jeg gjør, saa det blir litt brutalt i en dagsavis –.

Jeg synes jo nok selv at det kunde være meget som talte for at Gunnar Larsen^{k166} fik stipendium, men du vet jo selv hvordan det er: formange som søker eller for faa stipendier og folk som har været indstillet før men ikke har faatt. –

– Uf ja Sandemose^{k167} – men bevare mig vel for et talent da! Jeg kom til at læse omigjen forleden «En flygtning –.»^{k168} Han er vel mindst halvgæren, men jeg sier igjen, bevare mig <hvor> han kan skrive!

Mange hilsener til Johan^{k169} og dig og god bedring med dere begge!

Din
Sigrid.

15. mai 1935

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k170} 15 mai 1935.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit. Vedlagt de 25 kroner – jeg er glad for at faa være med!^{k171}

Kom hjem igaar^{k172} for at se hvordan her staar til; jeg blev sendt avsted saa hodekuls til Montebello^{k173} da jeg var i Oslo sisst, saa jeg maatte en tur hjemover før jeg reiser til Finland. Jeg hadde lovet Peter Egge at bli med – og er glad for at høre at du ogsaa reiser.^{k174} Men derefter skal jeg tilbake til Montebello^{k175} for at fortsætte kuren med lysbad og massage og alt slikt for nervesmerterne mine.

Det var morsomt at være sammen med Collett Vogt^{k176} igjen – vi gik tur hver formiddag, og han var helt henrivende at snakke med og høre fortælle. Men denne siste historien med utslet og søvnløshet hadde tatt frygtelig paa hans helse. – Nu sov han bedre sa han. Og nu vilde han reise til uken – altsaa denne uken. At maatte holde til paa Montebello saan i maanedsviis maa ogsaa være følt – men for en kortere tid og naar man skal gjennomgaa en grundig kur er stedet ideelt.

Mange hilsener, og altsaa paa gjensyn snart

din

Sigrid.

24. september 1935

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k177} 24. sept. 1935.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit idag.

Om Krokann og Kalevalaoversættelsen^{k178} skrev jeg til Grieg^{k179} allerede fra Helsingfors^{k180} – med det samme jeg takket ham for nogen blomster; nu ialfald kan det vel ikke nytte at bringe saken paa bane igjen.

Det skulde være gjildt om du kom til Lillehammer, saa fik jeg vel se litt til dig. Men om hotellerne her omkring maa jeg tilstaa at jeg næsten ingenting vet; jeg har aldrig vært inde paa et eneste ett av dem andet end Victoria^{k181} og Breiseth.^{k182} Turisthotellet^{k183} skal være udmerket, og paa denne tiden av aaret skal det ikke være saa mange gjæster der – ellers er det nok gjerne okkupert av dansker. Haaks pensionat sier de ogsaa er bra, men enklere. – Det var sørgelig at høre at du heller ikke er bra – det er vel som doktoren sa paa Montebello,^{k184} før eller senere faar vi alle finde os i at erkjende, vi orker mindre end før. Jeg er ikke noget videre bra jeg heller – hadde et besvimelsesanfald ved middagsbordet og husker ingenting før Mathea^{k185} kom op klokken [2] to om natten og redde op paa sofaen til Signe^{k186} som de hadde telefonert efter. Overanstrengelse, sa doktoren – jeg trodde naturligvis at jeg var helt kry efter Montebellokuren, fordi de der hadde faat massert væk det meste av nervesmerterne i hodet.

Ingeborg Møller^{k187} har vært indom her etpar ganger men jeg fik ikke snakket noget større med hende, den ene gangen var Svarstad^{k188} her og Gunhild^{k189} med begge ungerne sine^{k190} – hel familieidyll –, den andre gangen var mens jeg laa efter anfaldet. Jeg var forresten glad for at faa se Gunhilds barn – hun skrev saa mye bekymringsfuldt og klagende om gutten, saa jeg var blit rædd, det skulde være noe alvorlig iveien med ham. Heldigvis var han en frisk og fortryllende søt liten fyr, især naar han fik stulle i fred og ingen maset paa ham og han ingen hadde at mase paa.

Saa faar du leve saa vel da – jeg haaber vi kanske træffes snart. Mange hilsner,

din

Sigrid.

9. oktober 1935

Lillehammer 9/10-35.

Kjære Nini,

Siden jeg ikke har hørt noget mere fra dig saa blir det vel ikke slik at du kommer opover hit allikevel?^{k191} Tørr luft kan det nu ikke nytte at reise hit efter heller fortiden – det regner og regner, skjønt det falder altid en og anden straalende dag, eller nogen timer av dagen, indimellem. Vakkert er her – og sommetider er jeg lei likevel for at jeg maa opgi dette stedet. Men naar vinteren begynder for alvor vet jeg jo fra før hvor ilde jeg kommer til at vantrives her. – Naa, men altsaa, jeg sender indlagte kort som kom til dig – i lørdags^{k192} var det vist.

Jeg er forresten lei for at du ikke kommer ogsaa av en rent praktisk grund – jeg skulde hat lyst til at snakke med dig om Anders.^{k193} Gutten gaar her. Han har søkt om indreisetillatelse til England^{k194} – har været oppe i legationen noen ganger og skrevet ogsaa, men hører ingenting. Han vilde ha tillatelse til at begynde paa et bilverksted, for siden at komme ind paa et teknisk college, et sted hvor ogsaa en søn av Kent^{k195} har været. Til Tyskland *vil* jeg ikke ha ham – saagu ikke fordi at jeg er rædd han skal bli nazi,^{k196} men bl.a. fordi det muligens kunde skaffe ham vanskeligheter at han er min søn. Alle brever omtrent som jeg veksler med tyske venner blir aapnet osv. Jeg vilde gjerne ha snakket om tingene med dig – jeg har jo absolut ingen forbindelser med det s.k. praktiske [2] livs mænd, og Anders er uhyre litet praktisk er jeg rædd, svært genert i virkeligheten, flink og samvittighetsfuld naar nogen kan sætte ham til noget, men litet frembærselig desværre. Du skjønner, jeg begynder at bli rædd for at en vinter til skal gaa for han bare med at gaa herhjemme og vente og ikke kunne ta bestemmelser –.

Boken min^{k197} blir ikke færdig, og jeg er glad at jeg har gitt op at forcere arbeidet paa den – jeg orker ikke det iaar og det er kanskje vel saa godt for boken ogsaa. Ellers saa skjønner ikke jeg hvad de tænker paa hos Aschehougs^{k198} – har du sett saa mange og mange arter av rædselsfuldt møkk som de sender ut. Fallada^{k199} læste jeg med en viss blid rørthet – moralen forandrer sig, og de midler hvormed de gamle effekter opnaaes, men Courths-Mahlers aand^{k200} og Ravensbergs hvide

Roser^{k201} eller den Sidste Comtesse ‹Falca›^{k202} blomstrer som i
Hohenzollernes^{k203} guldalder. Kræmmerns samlede verker kommer,^{k204} og det var
jamen paa tide.

Ja saa faar du leve saa vel da. Mange hilsener til Johan Anker^{k205}

Din hengivne
Sigrid.

7. november 1935

[n114](#)

Lillehammer 7. november 1935.

Kjære Nini,

Tak for brevet dit i dag.

Og tak for boken din. [k206](#) Jeg læste den igaar – jeg laa tilsengs, mest for at hvile efter Hans [k207](#) og Charlottes [k208](#) besøk. Nu ønsker jeg forresten jeg hadde læst den før du var reist; [k209](#) jeg synes den er *svært* god. Fast og samlet, ingen bimotoiver som spriker for langt ut fra det som er stammen i historien, og «temperaturen» er den samme sunde og gode livsvarmen helt igjennem, og alle mennesker hører ihop og lever et samliv. Vakker er den ogsaa – avsnittet om Karnas [k210](#) reise til øya helt henrivende. Denne boken kan du trygt være glad du har skrevet – hvor meget eller hvor litet som de enkelte anmelderne [k211](#) kommer til at skjønne av den. Det skulde nu forresten være rart om ikke de fleste skjønnte den da. Barbra [k212](#) har vel nok *ogsaa* ment at være ondskapsfull – men ellers er hendes anmeldelser i aar ikke heldige i det hele; bl.a. anmelder hun jo altfor mange bøker hvert eneste aar saa hun kan umulig faa tid til at opfatte andet end overflaten av noget.

Hadde brev fra Anders idag fra Birmingham. [k213](#) De er 20 000 mand i alt hos Austins, [k214](#) saa det er litt overvældende efter Lillehammer og Jørstadmoen. [k215](#) Men han er glad og jeg er glad.

Ellers saa er her hemsk [k216](#) stille nu – og ute drypper det og taaken [\[2\]](#) staar tætt indpaa vinduerne. Matthea [k217](#) koker tyrkisk mat efter den nye kokeboken til Hetna Dedichen [k218](#) – faar se hva det blir da.

Er det ikke glædelig med Røros – gid det bare maa vinde og vare. Jeg blev saa glad saa jeg skrev og gratulerte Falkberget: [k219](#) han er jo likesom fjeldkongen deroppe da.

Gid du maa bli ved at kjende virkningene av Lillehammer en stund utover ialfald. Det var veldig hyggelig at faa se saa meget til dig engang igjen. Mange hilsener

din
Sigrid.

Og takk for de deilige roserne. De stod her like til ijaar.

28. november 1935

[n115](#)

Lillehammer 28. november 1935.

Kjære Nini,

Takk for de siste brevene dine! Undskyld at jeg skriver paa maskine, men idag har veiret plutselig slaatt om – det sner, og da faar jeg saa vondt i det haandleddet som jeg brakk for en tid siden, saa jeg kan næsten ikke skrive med pen.

Hans, [k220](#) det bæstet, har jeg endda ikke hørt fra siden han var ute hos dig. [k221](#) Jeg er jo noksaa nysgjerrig – hvordan han opførte sig. Han kan godt være straalende søt, naar han er borte. Douleur de maison, joie du rue, [k222](#) heter det vist – det passer paa den knekten. Men jeg er svært takknemlig fordi dere tar dere av ham.

Angaaende Forfatterforeningen – ja jeg kan altsaa ikke skjønne andet end at jeg blir nødt til at ta imot formandsvalget [k223](#) – *hvis ikke du vil!* Der skal jo noen til det værste, som de gamle sa for et ord. Det blir en pind til min likkiste – men all right. [k224](#) Dit skal vi jo alle. Og noen maa jo, som kan og vil forsøke at redde denne foreningen som det trods alt er bedre at ha end at miste. Saa jeg tar altsaa imot valg, hvis ingen kan finde paa noen anden utvei – men si nu for Guds skyld ikke det til noen bladfyk. [k225](#) Himlen maa vite hvordan jeg skal klare det – jeg er trætt fremdeles, bare at gjøre litt propaganda for Vesaas [k226](#) tar paa mig saa det er en gru. Mathea [k227](#) degger for mig alt hun kan og er sint som en tyrk fordi jeg skriver anmeldelser paa opfordring. «Fruen har aldrig bedt noen skrive om fruene» sier hun, og det er ikke uten en viss ret.

Skal hilse dig fra Ingeborg Møller [k228](#) – hun var her til middag igaar. [k229](#) Hun er kiste-glad fordi en av sønnerne, Inge Lindholm, [k230](#) er kommet hjem nu og bor hos hende og praktiserer som dyrlæge i Follebu. Hun var veldig begeistret for din siste bok [k231](#) – det tror jeg forresten alle er. Du har da faatt glæde ut av den vel?

Med hensyn til hus for mig [k232](#) – det faar nu være til over nytt [2] aar. Jeg vil jo bare leie til at begynde med – og ærlig talt, jeg tror at jeg kommer til at synes, det er saa

fælt at bo nær Oslo, saa det klarer jeg ikke lange tiden, og da er det jo ikke saa vigtig hvordan jeg kommer til at bo. Inden længe flygter jeg nok sydover, til Borre^{k233} eller Tønsbergkanten, eller kanskje ratt ned i Gabriel Scott sit rike.^{k234} Saa midlertidig, blir det vel en raad –.

Mange hilsener

din

Sigrid.ⁿ¹¹⁶

1936

4. mai 1936

Lillehammer 4. mai 1936.

Kjære Nini,

Hermed sender jeg tilbake brevet fra fru Haukland [k235](#) – undskyld at jeg ikke har gjort det før forresten. Det er jo et trist dokument, stakkars menneske. Men for en idé – det gaar koldt ned over ryggen paa mig naar jeg forsøker at tænke mig den realisert!

Undres hvordan du har det? Haven din skulde jeg gjerne set nu. Her myldrer det op nu, alt som i det hele tatt *vil* finde sig i at leve paa Lillehammer; vi har hat sommer i hele fire dager. Men nu skyer det over – gid det bare maatte være forbigaaende. Jeg hadde alt begyndt at tro, jeg skulde bli kvit resterne av denne influensaen, hvis solskinnnet vilde holde sig litt til.

Mange hilsener

din

Sigrid

[18. september 1936]

[n117](#) [n118](#)

Lillehammer fredag.

Kjære Nini,

Undskayld [n119](#) at jeg skriver til dig paa maskinen, men jeg har bæstet [k236](#) fremme allikevel for at faa fra haanden en hel braate unødvendig korrespondance – jeg har jo ogsaa den plagen. [k237](#)

Arbejderbladet [k238](#) har ikke stillet nogen betingelser for utdelingen av stipendiet, men det kommer til at bli bekjendtgjort sammen med de andre stipendierne til vaaren og dere faar utdele det da. Dette efter telefonkonferance med Arbejderbladet, da vi hadde møte forrige torsdag [k239](#) i styret. Det skulde være gjilt om Markusson [k240](#) fik det.

Herfra er ikke noe nytt egentlig – jeg er ikke blitt færdig endda med boken min [k241](#) – det gaar tungt, fordi jeg er overanstrengt og fort blir trætt. Faar enslags ekkelt vandag^tig utslett, som doktoren [k242](#) sier er et noksaa almindelig trætthetssymptom, karnervesystemet blir partielt lammet, og blodvæsken siver ut under huden. Til England kom jeg ikke i sommer, faar se til vinteren. Jeg vilde jo gjerne se det stedet hvor Anders er. [k243](#) Han skriver altid som han var bare fornøiet, og der er forresten ingen grund til at tvile paa at han er det, men jeg tror ikke han under nogen omstændigheter let vilde beklage sig til mig.

Hans [k244](#) gaar paa gymnasiet her – hittil har han virket som et nytt og bedre menneske efter det aaret han var paa strafarbeide, [k245](#) som han sier. Han passer likesom bedre ogsaa som gymnasiast end som skolebarn – før var der bl.a. altfor stor forskjjel paa hans vurdering av sig selv og omgivelsernes tror jeg. – Han hadde en liten næseoperation ogsaa, som har hjulpet godt mot hodepinen hans. – Skulde formodentlig hilst dig fra ham hvis han hadde vært hjemme men han er paa skolen nedda. [n120](#)

Gid du maa ha det godt paa Holmgild.^{k246} Det er ikke morsomt at maatte indrømme, man orker ikke saa meget mere, men det hjælper ingen [2] bøn for det.

Jeg har mest mulig været ugjestfri denne sommeren, men min mor^{k247} var her da en fjorten dager. Ti aar yngre end sist, for tre aar siden. Hun har opgitt at være bare avfældig og vaklende paa gravens rand, – i længden greiet hun ikke det likevel. Vi bilte bl.a. over fjellet til Atnesjøen^{k248} og var indom paa en gaard^{k249} hvor hun laa som ung pike, første gang hun skulde se litt av Norge, og hun var kvikk som aldrig det til at finne igjen en sti ned til vannet over en haug, skulde se igjen sit gamle værelse, peisestuen og alting. – Vi maa bare ikke si at vi synes hun er kjekk, for da falder hun sammen med en gang.

Mange hilsener
din hengivne
Sigrid.ⁿ¹²¹

14. november 1936

[n122](#)

Lillehammer 14. november 1936.

Kjære Nini,

Jeg skulde skrevet og takket dig for boken din [k250](#) for længe siden, for jeg læste den da med det samme jeg fik den, men du vet, jeg er ikke noe begeistret for dette kompaniet [n123](#) som du skriver om nu igjen [k251](#) – fru Anna [k252](#) er da forresten den likeste av gjengen, og du har gjort henne levende nokk og undskyldt hennes tilværelse, men doktoren! [k253](#) Jeg kunde undt ham at faa ikke to, men ti fæle kjerringer.

Hvordan har du det tro – dette er en trist aarstid, naar en ikke er rigtig frisk og ikke ung længer. Jeg glæder mig næsten til at reise til forfatterraadets møte i Stockholm til uken, [k254](#) fordi jeg har bestemt mig til at bli der en stund – det ligner da likesom litt paa at komme bort, og naturligvis glæder jeg mig til at se Ragnhild [k255](#) og især barna hennes. [k256](#)

Hans [k257](#) er altsaa gymnasiast og som saan allvitende og allviktig. Noe greiere at ha med at gjøre er han blitt av opholdet paa slaveriet, [k258](#) men han gjør mig nervøs ved at ~~n~~være nervøs og umulig til at faa ut, faa iseng, og faa til at læse. Anders liker seg i England, [k259](#) skriver han. Jeg er, som sagt, trætt, og verdens elendighet sliter paa en –. Jeg har puttet en masse rart i jora i haven min, baade vildt og tamt, denne høsten, og saa tænker man, tro aassen alting er naar det kommer op?

Mange hilsener til Johan [k260](#) og dig,

din

Sigrid. [n124](#)

22. desember 1936

Lillehammer 22. december 1936.

Kjære Nini,

Det var en skuffelse at ikke du kom til møtet^{k261} – jeg skulde blandt annet fortalt dig om Collett-Vogt,^{k262} jeg var oppe hos ham etpar ganger paa det sjukhemmet der han nu ligger.^{k263} Det var et trist gjensyn. Nu ligger han paaklædd paa en seng med puter som en søster rett som det er maa flytte paa under benene, han er saa plaget av kramper, foruten alle de andre plagerne han har. Men forbausende livlig blev han efterhvert mens vi snakket sammen; den siste gangen jeg var der hadde han notert op seksten ting som han vilde snakke med mig om. Nu er det da bestemt at han reiser fra Stockholm 4. januar i sykevogn og kommer hit den 5te om formiddagen; han skal ligge paa Fylkessykehuset her, for nu vilde han absolutt til Norge^{k264} – dø i Norge; det blir det vel. Det vil si, det kan jo endda komme ting iveien, men det er da bestemmelsen for øieblikket. – Det maa være gaatt nokså sterkt nedover med hans helse siden Gjesdahl^{k265} var og besøkte ham sist i august, saavidt jeg forstaar.

Takk for brevet dit forleden. Gid du og Johan^{k266} maatte faa en riktig god hviletid nede i skogene^{k267} – veiret er jo saa pent og sommerlig for øieblikket. Mig gjør det ingenting – jeg er bare glad for hver dag vi ser solen, og jeg skal ingen fremmede ha denne julen; det er forresten første julen siden jeg kom til Lillehammer at ikke jeg har huset fuldt, saa det blir rent rart. Ellers saa har jeg den ene av Signes tvillinger^{k268} boende her – hun har faatt [2] plass som lærling i bokhandelen her, men hun er saa grei og livsgla saa det er bare bra at ha Charlotte i huset; bl.a. holder hun Hans^{k269} kraftig i ørerne saan at han igrunden liker det og. Han er forresten blitt mye greiere siden han kom hjem fra sit tugthusophold hos Hartmann,^{k270} men karakterboken hans –!

Ja saa maa du ha glædelig jul da og godt nyttaar, med helsen og hvad ellers det gar an at ønske til dette nyttaret. Mange hilsener til Johan og dig selv

din
Sigrid

1937

13. januar 1937

[n125](#)

Lillehammer 13. januar 1937.

Kjære Nini,

Jeg sa at jeg skulde skrive til deg naar Collett Vogt var kommet hit. [k271](#) – Ja han kom altsaa mandag. [k272](#) Stort fremmøte paa stationen – Lubben Lie [k273](#) med søn [k274](#) og svigerdatter, [k275](#) Doktor Andersen [k276](#) (bror av Tryggve Andersen, [k277](#). C.V.s [k278](#) ven fra skoletiden) Helene Frøisland [k279](#) og jeg. Helene og jeg holdt os i bakgrunden, hadde bare tænkt at være der og faa høre av noen hvordan han hadde det –. Sykevognen blev penset over paa et sidespor, sykebilen kom, vi vilde gaa med det samme vi fra vort fjerne observationspunkt hadde sett at baaren var blit ført over –. Men istedet kom Mons Michael [k280](#) flyende og sa at vi skulde komme ind – Collet Vogt vilde endelig se os.

Helene er jo mere vant til at omgaas sjuke folk end jeg, saa det var henne som gjorde mig opmerksom paa noe jeg ikke av mig selv var kommet til at tænke paa: stemmen hans er helt jevn og naturlig, uten spor av de rare tonerne som folk flest faar naar de i længre tid har snakket daglig med læger og pleiersker. Han laa paa sengen fuldt paakjædd og var i glimrende humør – gav cour [k281](#) likefrem, mens bilen gik tilbake til Røde Kors efter noe som var blitt glemt. Og derefter fik den vente – C.V. gav allerede enslags utkast til alt han vilde snakke med os alle om naar han saa smaaningom var kommet litt i orden oppe paa sykehuset. Han hadde sovet ganske bra paa toget og i det hele var han snarere opfrisket av reisen end medtatt. Datteren var ikke med, hun hadde faatt noe i blindtarmen, men hun skal da komme. Forresten skal hun snart giftes igjen [k282](#) fortalte han idag.

Naaja, i formiddags var jeg altsaa oppe hos ham, og han er fremdeles bedre. Han hadde sovet fire timer i trækk, og siden over to timer, paa et ganske lett sovemiddel

– noe som ikke har hendt paa mange maaneder, sa han, og han hadde sluppet katheter. Dr. Andersen saa ind mens jeg var der, og da herrerne erklærte at jeg behøvet ikke gaa [2] saa fik jeg jo høre en hel del om hans befindende. Det er aapenbart meget bedre end det har vært paa længe. Det kommer jo an paa, hvor længe dette holder da – men sikkert er, at luftforandringen, det at komme hjem, og bort fra de sykehusene i Sverige hvor han slett ikke har trivdes, og vært forførdelig alene formodentlig, trods Lillan, [k283](#) det har ialfald momentant pigget ham op vældig. Jeg sat hos ham halvannen time og han snakket og lo og spurte og fortalte i ett sætt, like til en søster kom for at gi ham sprøiten med insulin, for det faar han altsaa nu. Han spurte til dig og bl.a., snakket om den siste boken din, [k284](#) som han syntes var en av de bedste du har skrevet, om Ella Anker og hennes bok, [k285](#) om gamle dager og om Lubben, som han er svært god ven med nu, men hun er touchy [k286](#) endda sier han, taaler ikke at han sier noen bøker er gode, saalenge han ikke har erklært høitidelig at ingen naar likevel op mot dikteren Mons Lie –. [k287](#) Jeg skal forresten ha henne, sønnen svigerdatteren og Collett Vogts svenske sjuksköterska [k288](#) til middag her paa lørdag [k289](#) – med Helene Frøisland og Hans [k290](#) til at hjelpe med underholdningen.

Apropos den svenske søstereⁿ, Syster Annie. «Prinsessen» kaller Collett Vogt henne, han har jo alltid hat det med at dyrke sine pleiersker som engler, Gud vet om han ikke i sit hjerte stort sett deler kvinnene i dem som i gamle dager blev kaldt dæmoniske, og i engler, de siste hører gjerne sykesøstrene til. Men Oversøster Mimi [k291](#) paa Røde Kors ante straks noe rart: igaar traf jeg henne sammen med Helene i en butikk, og da betrodde hun os aandeløst at den svenske søsteren som Collett Vogt hadde med sig var av kongelig familie, men om det var av familien Bernadotte [k292](#) eller Munk [k293](#) visste hun ikke endda –. Stakkar, hun var blit svært skuffet da Collett Vogt i dag hadde fortalt henne at Syster Annie var datter av en källarmästare –. [k294](#) Ja dette var altsaa litt smaabysladder.

Saa maa du leve saa vel! Mange hilsener til Johan [k295](#) og dig,

din

Sigrid. [n126](#)

14. oktober 1937

[n127](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER [k296](#) 14. oktober 1937.

Kjære Nini,

Takk for sist – det var saa hyggelig at se dig igjen, om det saa bare var den lille stunden. [k297](#)

I siste styremøte [k298](#) var det en sak fremme, som vi blev enige om at samraade med det litterære raad om, om vi paa en eller annen maate kunde gripe ind. Det dreier sig om Gyldendahls barnebøker. Som du vet saa kaster Grieg [k299](#) nu inn paa markedet en braate bøker saa billig, saa det blir næsten umulig for forlagene at konkurrere med norske originalarbeider som skal honoreres. Nu vil jeg ikke si at jeg er saa begeistret for de norske barnebøkerne gjennemgaaende, men noen gode kommer der da av og til – især hos Norli [k300](#) og Det norske Samlaget [k301](#) – og ialfald, jeg synes Forfatterforeningen maa gjøre noe, det maa ikke gjøres helt umulig at faa frem norske barne- og ungdomsbøker. Gyldendahls bøker iaar har jeg ikke læst, men han tar nok mest ialfald saanne som er frie i markedet, lar en eller annen student «forkorte» f.ex. Mark Twain, [k302](#) sprog og utstyr skal efter sigende ikke tilfredsstillende de beskedneste fordringer engang (Jeg læste noen av dem ifjor, det var en fæl smørje). I det litterære raad sitter jo baade Duun [k303](#) og Floden, [k304](#) som begge har skrevet ypperlige guttebøker. Kan dere foreslaa noe – vi fikk i tilfælde ha et møte om det?

Jeg har netop vært oppe hos Collett Vogt. [k305](#) Igaar kunde han ikke ta imot, idag skulde jeg faa komme ind et øieblikk, men da jeg først var der vilde han likevel ikke at jeg skulde gaa, saa jeg blev sittende halvannen time. Naar han først kommer paa glid er han likevel livlig og interessert for alt mulig – nu er det jo især Charles Kent [k306](#) han tænker paa. Men han er svært daarlig – benene er helt lammet nu, og han har store smerter i dem og faar litet sove om nätterne. Men Einar Andersen, [k307](#) som jeg talte med deroppe, mente at det er ikke grund til at tro, der skal bli noen større forandringer med det første – det kan endda bli et langt, langt sykeleie. [2] Collett Vogt spurte meget om dig og om Johan Anker, [k308](#) jeg skulde

hilse dere mange ganger. Datteren [k309](#) er reist igjen. Han var svært glad for at hun hadde vært der, men Dr. Andersen mente at det var like godt hun ikke er her, han blir nok så nervøs av hennes besøk – men godt ogsaa at hun hadde vært der.

Herfra er ikke noe nytt. Det regner her idag – og jeg hadde med en nok saa stor bukett roser til C.V. [k310](#) – de siste fra haven iaar antagelig.

Mange hilsener

din

Sigrid. [n128](#)

21. oktober 1937

[n129](#).

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{[k311](#)} 21. oktober 1937.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit. Saa faar vi se at faa istand dette møtet, saasnant det lar sig gjøre – jeg synes jo hele saken om oversættelserne burde tas op helst paa vintermøtet^{[k312](#)} alt. Ialfald haaber jeg at faa træffe dig næste gang jeg kommer til byen – jeg maa jo inn i anledning festen for fru Dybwad.^{[k313](#)} Og da er jeg vel kanskje færdig med boken min,^{[k314](#)} saan at jeg kan bli i byen litt længer.

Hvordan Collett Vogt^{[k315](#)} har det nu vet jeg ikke riktig. Jeg var oppe hos ham for en uke siden – men det skrev jeg vist –, han var daarlig, men vi snakket da sammen en god stund, han er jo saa bekymret for Charles Kent.^{[k316](#)} Igaar traff jeg saa fru Avaloff^{[k317](#)} paa gaten, og saan som hun fremstillet det hadde han hatt enslags kollaps, og jeg trodde han var døende. Men da jeg ringte op til Røde Kors imorges sa søsteren^{[k318](#)} at han var bedre igjen, og at det som hans søstre^{[k319](#)} sa var ikke sætende,^{[k320](#)} det maatte jeg vel vite. Og det kan det jo være noe i. Men det gaar nedover, det er sikkert. Og det gaar neppe at avtale noe besøk paa forhaand. En annen sak var det om du kom hitop paa vona, at han skulde være saa bra saa han orket se dig den dagen.

Har netop tatt ind roser fra haven, og ringblomster og noe «larkspur»^{[k321](#)} som jeg saadde da jeg kom hjem fra England^{[k322](#)} og som har vært utrolig hyggelig til at blomstre uendelig. Har du kjendt maken til deilig høst – men hvordan skal det bli med vann til vinteren –?

Mange hilsener

din

Sigrid.^{[n130](#)}

23. desember 1937

[n131](#)

Lillehammer, lillejulaften 1937

Kjære Nini,

Nu har jeg netop vært oppe hos Collett-Vogt for siste gang – klokken 3 skulde kisten komme, og saa blir han bragt bort.^{k323} Det er jo ikke noe at sørge over at han omsider slapp fri av dette endeløse sykeleiet, men det er likevel en sorg at han er borte. Han var uendelig vakker, der han laa. Han sovnet ind uten dødskamp, klokken 2 inat, bare søstrene^{k324} var der. Lubben^{k325} og dr. Andersen^{k326} hadde vært hos ham om eftermiddagen – det var gaatt svært nedover med kræfterne den siste uken, men ingen hadde ventet at han skulde dø akkurat da.

Her sner og sner – er hvitt og vakkert. Røde Kors^{k327} flaget paa halv stang gjennom snedrevet.

Takk for sistst – og god jul for dig og Johan^{k328}

Din
Sigrid.

1938

10. februar 1938

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k329} 10. februar 1938

Kjære Nini,

takk for brevet dit. Jeg har lagt tilside de stykkerne du sendte, til vi skal ha vort møte^{k330} om barnebøkerne og oversættelserne.

Og takk for innbydelsen – men fortiden har jeg ikke tid til at tenke på hvile. Det er en masse arbeide i anl. Forfatterforeningen^{k331} iaar – og saa har jeg altsaa denne guttungen^{k332} til Gunhild Svarstad^{k333} da. Han viste sig at være ytterlig blodfattig, veiet ikke mere end en normal toaaring og var naturligvis som alle utrivelige unger ugrei og vanskelig at ha å gjøre med. Nu har han allerede tatt sig op meget – har lagt paa sig 3 kilo paa 4 uker, og er blitt adskillig roligere og søtere, saa jeg er jo glad jeg gikk inn for dette eksperimentet. Men det tar endel av min tid det med. Og litt tid til at arbeide paa egen haand skulde jeg jo ogsaa gjerne ha da.

Vi skal ha styremøte tirsdag, det er vist den femtende, men jeg reiser inn til Oslo mandag kveld^{k334} og blir ialfald til torsdag.^{k335} Saa om du skal til Oslo en av de dagene vilde jeg bli glad, om vi kunde møtes. Ring op Bondeheimen^{k336} i tilfælde, er du snil!

Hadde brev fra Ingeborg Møller^{k337} her om dagen. Hun bor paa Aulestad^{k338} nu – er svært spendt paa om hun faar stipendium^{k339} iaar. Hun trenger det haardt – denne branden var jo en fæl strek i regningen for henne.^{k340}

Mange hilsener til Johan^{k341} og dig selv

din Sigrid.

24. juni 1938

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k342} 24. juni 1938.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit forleden. Du er vel på Lillehaugen^{k343} endda, siden du arbeider på en bok,^{k344} så jeg sender dig noen ord dit. Jeg kan heller ikke slippe fra endda – bl.a. kommer ikke Knuts mor^{k345} til Norge før 7. juli. Jeg glæder mig nokså meget til å få avlevert ungen, skjønt det er utrolig, for en søt og kvikk liten fyr Knut viser sig å være, nu da han er blitt nogenlunde frisk. Han er så ulik den almindelige Svarstad-typen som tenkes kan, d.v.s. han er spillende optatt av ting utenfor sig selv, blomster og dyr og insekter og Gud og regglere og rim og hvad jeg gjorde da jeg var liten og forskjellen paa havet og innsjøerne og fjellvannene og dampbaater og hjulbåter – jeg har lovet ham at nedover skal vi reise med Skibladner som nu er begyndt å gå igjen efter sin dukkert ned paa sjøbånn ved Minne.^{k346}

[2] Hans^{k347} reiser paa ferie imorgen – foreløbig til Danmark. Han får eksamensvidnesbyrdet imorgen, og Gud vet hvordan det ser ut. Derefter forsvinner han. Og jeg får kanskje litt mere ro til å arbeide, så jeg også kan komme mig avgårde engang i juli.^{k348}

Hvor sørgelig det var med Maja,^{k349} men sån går det jo gjerne, de som kan og vil gjøre noe passer vel aldrig nokk på sig selv, og de som passer på sig selv får sjelden gjort annet. – Henrik Irgens^{k350} døde av at en blodåre i lungene brast – men hadde han kunnet spare sig selv litt, kunde han ialfald ha levet adskillig længer; han var permanent overarbeidet bestandig i de siste årene. Når jeg tenker på hvor lite det – menneskelig talt – resulterer i at en kristen og en mann virkelig for alvor forsøker «å være alt for alle», sån som de bedste av prestene vore gjør (og de mindre gode svikter oftere fordi de er dumme end fordi de mangler offervilje) så blir jeg forferdet over den optimismen som Oxford-folket^{k351} legger for dagen, når de tror at de kan «forvandle» verden bare ved å være fromme og gode. Akkurat som ikke et sånt liv som Henrik Irgens', så absolutt uselvisk, netop virker – ja ialfald ikke inbyr alle til efterfølgelse. Endda han altsaa greiet å være from og gudhengiven med det mest [3] glimrende humør og common sense,^{k352} uten noen

av de syrlige biprodukterne, eller de søtlige, som fromhet desværre avsetter hos svært mange oprigtige og prektige kristne mennesker.

Har du sett noe til Regine^{k353} nylig? Jeg var sammen med henne for en måneds tid siden; hun virket svært trett og lite frisk, men resignert og munter likevel.

Mange hilsener til Johan^{k354} og dig

din

Sigrid.

2. september 1938

[n132](#)

Montebello 2. sept. 1938

Kjære Nini, takk for brevet dit. Mandag^{k355} reiser jeg hjem – kan ikke være borte lenger, orker ikke kure mere heller. Her på denne kroen^{k356} lå jeg en natt i forr. uke – eneste gangen jeg har «har tatt mig fri». Min fetter^{k357} hadde kjørt mig ned til den gamle tanten vor,^{k358} efter en deilig rundtur langs Sjellands vestkyst, og så fandt jeg på at jeg vilde overnatte her, ved Leire vig^{k359} og se Leire.^{k360} Ja det var pent der og, jeg trasket rundt i 3 timer i skogen og langs stranda, mest i regn.

Hilsen din Sigrid.

Fru Nini Roll Anker
Lillehaugen
Asker
Norge

23. oktober 1938

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k361} 23. oktober 1938.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit forleden, og takk for boken.^{k362} Ja du vet at jeg liker bøkene dine, mere og mindre – denne er så absolutt av de «mere» så jeg syns godt den kunde vært noe større, jeg skulde likt å få sett mere til Lotten Toller^{k363} og de senere faserne av hennes kamp for å holde sammen på det som denne mannen hennes^{k364} har gjort av avkom og husrum for sin slekt. Og alle optrinene mellom henne og Hermod fra Hedemarken er helt henrivende – en er så overbevist om at de er virkelig gla i hverandre, og lengter etter å få være sammen bestandig, endda de så ustanselig bare forteller hverandre om sig selv hele tiden. Men det er jo *en* art av kjærlighet det og, og noe som spiller med nesten i alle kjærlighetsforhold, begjæret etter å eie en som bryr sig om å høre på det vi kan fortelle om os selv! Men jeg vilde altså gjerne hørt litt om hvordan det gikk fru Lotten etter at hun blev nødt til å gi avkall på noen som gidder høre noe om henne selv. Hermod som skal tilbake dit ^[2] han kom fra finner vel noen så han ikke behøver å lide nød slik.

Her er det sån som det alltid er. Det vil si, jeg har likesom litt tid til en forandring, fordi jeg er færdig med dette arbeidet til Cappelen^{k365} og bare gjør hvad jeg ellers aldrig får tid til, går turer, læser de nye bøkene og sån. Hans^{k366} har stått i matematik med måtelig,^{k367} men han skulde da bli student til sommeren, hvis han ikke får for dårlige karakterer i de andre fagene.

Det har ikke snedd her endda skjønt det har sett ut til det mange ganger. – Ingeborg^{k368} har jeg ikke sett siden sist. Det du sier om kjeften hennes – vel, jeg har vel syndet selv så mye nettop på det punktet så jeg skal ikke si noe, og du vet, her oppe er det ikke så mange mennesker som jeg kan snakke med om noe som jeg virkelig har morro av å snakke om, så jeg er svært glad hun blir boende i Gausdal med både plus og minussiderne sine. Det er min søster Signe Thomas^{k369} som alltid bruker å si, det kommer så lite an på om folk har de og de skavanker, det kommer an på om de går op med plus.

Har nettop lest <Søhrs> bok^{k370} (og Barbras anmeldelse^{k371} i Nationen,^{k372} nei hun er vel lite intelligent lel, en burde kunne bære over med alt av henne for en sån hjerteutgydelses skyld). Kommer du på møte fredag?^{k373} Kom hvis du kan! Jeg tror saken er svært viktig, for mange forfatteres velfærd.

Mange hilsner til Johan^{k374} og dig selv, og god bedring

Din Sigrid.

1939

12. januar 1939

Lillehammer 12. januar 1939.

Kjære Nini,

Mosse^{k375} døde imorges stille og rolig. Jeg vilde bare fortelle dig det, for jeg kommer ikke til å bekjenntgjøre det – det var jo så få som visste om henne. Hun blir begravet heroppe på Mesnaliens kirkegård^{k376} mandag.^{k377}

Lev så vel da du, jeg håber du er bedre nu.^{k378}

Mange hilsener, din
Sigrid.

Fru Nini Roll Anker
Lillehaugen
Asker

18. januar 1939

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k379} 18. januar 1939.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit og for blomsterne – de står her endda så friske og vakke. De kom først etter begravelsen,^{k380} og det er for langt op til den lille kirkegården i Mesnalia^{k381} til at jeg kunde senne op de blomsterne som kom siden.

Det blir å legge om hele mit liv likesom – til syvende og sist var det hensynet til Mosse^{k382} som bestemte alt. Det blir mere lettvent å være mig – kanskje, for det er jo nok som står parate til å bli hennes «arvinger». Og du vet jeg er glad også – jeg har jo alltid tenkt at det verste av alt vilde være å dø fra henne og vite at nu skulde hun rykkes op fra hjem og fra vaner som hun var så avhengig av, og overlates til fremmede. Men det blir vanskelig å venne sig til å være henne foruten.

Jeg vil gjerne få komme ut til dig noen dager – siden, når det blir mere vårlig. Jeg skal inn til Oslo til uken, men da rekker jeg ikke mere enn å se op til min mor om dagen; hun er blitt meget dårligere siden nyttår, venter selv at det snart skal bli slutt,^{k383} og er fornøiet med det, men syns det er sårt å skulle skilles fra os. Men hun er lykkelig for at Tulla^{k384} er død og vel forvaret. Og så tenkte jeg å besøke Regine^{k385} – hun skrev^{k386} at hun har ligget syk siden romhelgen.

Det var følt at du skulde få en tannhistorie atpå alt det annet – jeg håber tannlægen har kunnet gjøre ende på den. Jeg ringer dig op ialfald når jeg kommer til Oslo, – om vi kunde møtes, eller jeg kunde ta en snartur ut til dig.

Hans^{k387} har vært så snil og hyggelig denne tiden. Det har gjort [2] et voldsomt inntrykk på ham, især at da Mosse lå i kisten, pyntet i brudedrakt med krans og slør,^{k388} så var det som alle spor av sykdommen var strøket ut. For første gang så hun ut som en fullvoksen ung pike, og det vakkreste han hadde sett, sier han.

Mathea Mortenstuen^{k389} lå i lumbago^{k390} og ischias^{k391} da Mosse døde og ligger endda. Hans gjør visitt hos henne etpar ganger hver dag og innrømmer at hun er et storslått menneske i godt som i vondt, og mot Tulla var hun storartet, og det er

synd på henne nu; et avsnitt av hennes liv er jo forbi nu da Mosse ikke lenger trenger henne.

Hundene var så rare og rørende – de pep og klynket og holdt på å slikke skinnet av os det døgnet da Tulla stod i peisestuen. Den unge hunden har glemt det alt, åpenbart, men den gamle sutttrer og leter etter henne endda.

Mange hilsener til Johan^{k392} og dig

din

Sigrid.

18. april 1939

[n133](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k393} 18. april 1939.

Kjære Nini,

Idag fikk jeg et kort fra Regine^{k394} – jeg legger det indi forresten, men jeg antar du har hørt fra henne selv i samme anledning. Jeg må si at jeg husker ikke hvilket stipendium^{k395} det var vi talte med henne om, men det må vel ha vært det som Theodor Caspari^{k396} fikk forleden år. Er det ledig nu – for det utdeles jo bare hvertannet år. Og har Regine søkt det? For etter kortet ser det nesten ut som hun mener at hun skal kunne få det uten å ha søkt det. Stakkar, hun begynner å bli gammel nu. Jeg har ikke sett henne på lenge, skjønt jeg har vært der ialfald en gang siden vi var der sammen.

Så er det denne sørgelig Aksel Krogh.^{k397} Du har vel hørt fra ham og fått fremstillingen av hans elendighet – som ikke er liten heller, han kunde sikkert trenge å få komme ut. Den siste boken hans er riktig dårlig syns jeg^{k398} – så minner den om Kinck^{k399} og så om Bør Børsson^{k400} og så er det litt Tryggeve Gulbrandsson.^{k401} Men den er altså skrevet før den om Gildeteigen og pengene hans,^{k402} som var svært god syns jeg, så han skulde ha evnen til å forny sig. Ja, jeg misunder dig ikke å sitte i det litterære råd: mindre og mindre å dele ut av, flere og flere som søker, og ferre og ferre å tigge ekstra-stipendier av.

Her begynner det å bli vår – sneklokkerne og krokusen er oppe på hver bar flekk – somme steder står de og titter op mitt i en snefonn og forresten. Jeg er spendt på om de kommer, noen av de plantene jeg fikk hos dig ifjor – især den derre erythronium dens canis.^{k403} Den forsvandt naturligvis straks etter at jeg hadde plantet den her, men det var jo i naturens orden. Det er godt å ha våren å glede sig over – mye annet er det ikke som det er til å holde ut å tenke på. Og nettop når en ser det smelter, og blomstene kommer op dag for dag, og nye trekkfugler nesten hverannen dag, og alle kaktus og roser og hibiscus i vinduene begynner å blomstre – så er det dobbelt avsindig å tenke på at menneskene ikke *kan* la være å skape elendighet på en [\[2\]](#) så henrivende jord som denne her er – om våren.

Min mor lever endda, [k404](#) – det er nesten ubegripelig, hver gang jeg ser henne syns jeg, hun kan ikke bli svakere, og neste gang jeg kommer inn er hun likevel blitt mere hjelpeløs. Nu er hun uklar også av og til – men nevner noen Hitler [k405](#) og Mussolini [k406](#) kvikner hun til: forbittrelsen har alltid vært en av de mest fremtredende funksjoner hos henne. Men min søster [k407](#) har det stridt, jeg er redd for henne, – hun har strevet over evne i mange år, og nu er det strev både natt og dag, selv om hun har en pike [k408](#) som tar annen hver natt.

Får jeg se dig på årsmøtet [k409](#) mon?

Lev så vel da, og hils Johan! [k410](#)

Din

Sigrid. [n134](#)

22. april 1939

[k411](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER [k412](#) 22. april 1939.

Kjære Nini,

Jo du vet jeg kan godt snakke med Nygaard, [k413](#) om han vil forstrekke Regine [k414](#) med de 1000 kronerne. [k415](#) Jeg skulde ønske hun fikk vår «ærespension» [k416](#) – hun kunde godt ha fortjent det. Det er stor synd at igrunnen så få husker på, hvor godt hun har skrevet. For hennes beste bøker er helt fortrinlige – jeg leste om igjen et par av dem for en tid siden. Jeg får se å komme op til henne neste gang jeg er i byen, det er jo sørgelig at hun skal forlate Steensgaten. Hun har bodd ^der en 30 år vel. [k417](#) Undres om hun kan trives med å skulde bo på Nordland for godt [k418](#) – det er vel helt anderledes der end det var i hennes tid.

Her sner og sner det i dag så nu er alt hvitt. Men sneen er så våt så den gjør nok bare godt. Det var kommet op masser av sneklokker, og alt mulig annet piplet op, men hverken scilla [k419](#) eller puschkinia [k420](#) hadde mere enn såvitt begynt å vise blomsterknoppene. Chiodonoxaen [k421](#) min står et sted som det endda ligger gammel sne over. Men de gule ranunkelagtige blomstene som jeg fikk av dig og plantet borte i lunden var ialfald begynt å komme op – så ut til at det var blitt flere av dem også. Jeg skulde gjerne sett haven din nå, men det blir nok ikke av – min mor er så elendig nå [k422](#) så det kan vel ikke vare lenge, skjønt det har vi trodd siden nyttår. Signe [k423](#) blir aldeles slitt ut. Så når det er over engang må jeg se å få henne hitop en stund.

Det var godt å høre at du ialfald er forholdsvis bra nu, og Johan [k424](#) også. Mange hilsener

din

Sigrid. [n135](#)

2. mai 1939

[k425](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k426](#) 2. mai 1939.

Kjære Nini,

Lørdag[k427](#) var jeg oppe hos Aschehoug og talte med William Nygaard.[k428](#) Det var ingen ting i veien for at Regine[k429](#) skulde få det forskuddet hun trengte for å flytte til Nordland,[k430](#) han var svært velvillig – syntes jo bare, det var litt trist, fordi det vel kommer til å bli en skuffelse for henne. Derefter gikk jeg op til Regine[k431](#) da og meddelte resultatet. Hun ble glad, men denne gangen syns jeg hun virket svært gammel og skrøpelig – lett til tårer, og utrettelig til å fordype sig i sine minner. Det er avtalt alt mulig, med et skib som skal ta innboet hennes opover først i juni,[k432](#) og Regine var full av planer om hvor herlig hun skulde få det der oppe, og hvor mye hun nu kom til å skrive op av sagn og slikt – og hun og Magnhild[k433](#) ønsket mig velkommen til Stangland,[k434](#) tror jeg plassen heter. Men det var jo nokså trist det hele da – det er vist så forandret, Nordland, siden hennes tid, så Gud vet hvordan hun kommer til å trives der, og med denne broren[k435](#) som hun ikke har sett siden de var unge mennesker –.

Det var trist nok oppe hos Thomases[k436](#) også. Mama er bedre igjen nå,[k437](#) men det sørgelige er at en kan ikke være glad for *det*, – hun ønsker ikke selv å leve videre på denne måten, helt lam og avhengig av hjelp, som hun ikke *kan* la være å kreve en gang hvert femte minutt omtrent, endda hun skjønner at det sliter ut Signe[k438](#) aldeles. Men hun er som et barn i det stykket – *må* være i hendene på noen hele tiden for å kjenne litt avveksling og at hun likevel lever. Ellers er hun ikke sløv, husker fra dag til dag sånt som at Sigrid Thomas er oppe til eksamen,[k439](#) husker at hun fikk Carlyle[k440](#) i oppgave og at hun hadde sagt på forhånd, hvis hun fikk ham kom det til å gå dårlig, at Hans[k441](#) skal op i landsmålsstil om et par dager o.s.v. Men hun greier ikke lenger å skjelne mellom det hun har hørt og det hun har drømt eller ligger o^s fantaserer ihop, det ene er like virkelig for henne som det annet. Signe ser forferdelig ^[2] medtatt ut nu, spissneset og grimet i ansiktet og blek så det bare er rundt øinene hun har farve. Jeg reiste hjem igjen mandag,[k442](#) for legen[k443](#)

sier, det kan dra ut i uker endda – det kan også være slutt når som helst, ingen kan si noe. Atpå til har de en ung engelsk pike^{k444} på besøk – en veninne av Sigrid Thomas fra London. Sigrid var gjest i Pearls bedstemors hjem ifjor,^{k445} og det er vel likt Signe, at da så Pearl skrev at hun vilde komme, på Sigrids svevende invitation ifjor, så vilde ikke Signe at det skulde svares, det passet ikke. Nu kommer de op til mig på weekend^{k446} alle jentungene,^{k447} det blir noen dagers hvile for Signe – det er det eneste jeg kan gjøre for henne nu. Men hele tilstanden i Sogn^{k448} er nokså likt et mareritt nu.

Her er det vemmelig kallt, og det begynner å bli tørt og – det er den evige «underdeilige mai» på Lillehammer – det kjedeligste veiret har vi bestandig i mai, med noravinn og tørke og støv og alting står og trækker. Men det meste av sneen er da vekk nu, og erythronium^{k449} kommer op i massevis, vist alle de løkene jeg fikk hos dig, bare bladene endda. Du sa, de brer sig kolossalt der de først er kommet, så jeg håber det skal bli morro med dem.

Jeg så noen aldeles henrivende lakkrøde små liljer på torvet da jeg var i byen, kjøpte en bukett med til Signe, men fikk ingen til mig selv fordi det var 1. mai mandag. De er små og turbanformet og vokser i mere spredte topper enn martagonerne.^{k450} Aner du hvad det er for en sort, for jeg vil se om jeg kan få tak i løk av dem til høsten. Det er ikke liliium cha^lcedonium^{k451} vel?

Jeg skulde gjerne vært ute hos dig en tur denne gangen, men det blev jo bare å være oppe hos min mor al den tiden jeg ikke var optatt med business.^{k452} Men en annen gang kommer jeg vel.^{k453} Lev så vel da, du og Johan.^{k454}

din hengivne
Sigrid.ⁿ¹³⁶

13. mai 1939

[n137](#)

Lillehammer 13. mai 1939

Kjære Nini,

Takk for lån av boken om liljer, [k455](#) men den hadde jeg selv, og jeg er dessverre endda like klok angående den siste turbanliljen [k456](#) – jeg tenkte at du kanskje hadde sett den på torvet og visste hvad det er for en.

Det er det samme med min mor [k457](#) – men Signe [k458](#) blir mere og mere sliten. Så jeg er ikke noe gla. [2] Og ikke videre oplagt til å arbeide. Imidlertid så har jeg da fått avgårde mit bidrag til etslags fødselsdagsskrift til Johan Falkberget [k459](#) – og lest igjennem i den anledning noen av hans eldre ting – og så mye ypperlig der er i dem! Skal du senne bidrag til det.

Hustre kallt ikveld – og ikke en sky på himmelen! I morges trodde jeg virkelig det skulde blitt regn – her er så kallt og så tørt så nå begynner det å bli utrivelig!

Mange hilsener
din Sigrid.

23. juni 1939

[n138](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k460](#) 23. juni 1939.

Kjære Nini,

Ja nu er det ialfald vedtatt at fru Haukland[k461](#) skal få en liten fast støtte av Forfatterforeningen[k462](#) – kr. 300 pr. år. Hun har forresten fått omtrent det beløpet av os i flere år, men kan hun få et fast bidrag også av Grieg[k463](#) og Nygaard[k464](#) ved siden av, så kan jo vi godt gå med på å slå fast et bestemt beløp pr. år til henne. Imens håber vi jo på å få noen pensjoner til forfatterenker av Stortinget. Jeg skulde ha talt med statsråd Hjeltveit[k465](#) om det sist jeg var i byen,[k466](#) men så reiste han bort og blir borte en tid. Så nu vet jeg ikke når det kan bli. Men jeg skulde efter planen være hjemme i sommer og arbeide, så det blir kanskje ikke så lenge til.

Det vil si at jeg hadde tenkt å ta en snartur til Sørlandet, til Utstein kloster,[k467](#) hvor min niece for tiden arbeider[k468](#) for tiden arbeider under arkitekt Fischer,[k469](#) som maser og maser på at jeg skal komme dit og se hvad de steller med. Så tenkte jeg og ta hjem over Bergen og Sognefjorden og Filefjell – det er et hjørne av landet som jeg endda aldrig har sett. Men nu kommer det an på hvordan det går med min mor da.[k470](#) Sist jeg var inne var hun så elendig, så vi skjønner ikke livet kan henge i henne nesten. Så ingen av os vet egentlig noe om hvad vi kan eller ikke kan gjøre i den nærmeste fremtid.

Hans[k471](#) blev altså student! Med m[k472](#) i norsk stil, tre nogenlunde[k473](#) og 1 måtelig.[k474](#) Selv erklærer han et[n139](#) det er jo egentlig bare karakteren i norsk som er noe å bry sig om. For øieblikket forlyder det at han skal studere historie, han har også en ny veninne[k475](#) som han er utanselig[n140](#) optatt av. Han har ialfald vært i aktivitet i russetiden, så det er bra han ikke skal ha den op igjen, for det syns jeg må være flaut.

Jeg har hatt noe vemmelig eksem en tid, så jeg gikk til doktor[k476](#) siste jeg var i byen. Det kom fra nerverne naturligvis, men varmen var grunn til utbruddet mente han.

[2] Nu er vi henrykte for regnet, men her har vært flom og forstyrrelser. Haven min har det ikke gått ut over – det var bare de bekkene som har tilsig fra fjellet som har slått sig løs. Men du kan tro det så ut opover Hedemarken^{k477} – og da jeg kom hjem i onsdags måtte vi ta bil fra Brøttum,^{k478} for togene kan ikke komme lenger, og endda er nok ikke linjen i orden helt op.

Mange hilsener til Johan^{k479} og dig, – og takk for sist^{k480} skulde jeg sagt. Det var veldig hyggelig, men det hadde jo vært endda hyggeligere hvis ikke Helge^{k481} hadde okkupert ordet hele kvellen.

Din

Sigrid.ⁿ¹⁴¹

8. august 1939

[n142](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER [k482](#) 8. august 1939.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit som jeg fikk idagmorges. Jeg sender dig det brevet jeg fikk fra Scott [k483](#) i sakens anledning, men du får være så snil å la mig få det tilbake, jeg har ikke kunnet legge det frem for styret [k484](#) endda, for vi har jo ikke møter nu i ferien – medlemmene er spredt hit og dit og Brochmann [k485](#) i Danmark. Siden han [k486](#) åpenbart har så lite lyst på å komme under debatt som kandidat til dikterløn [k487](#) så syns ialfald ikke jeg vi bør gjøre noe for å få ham til å gå med. Når en mann har fått Forfatterforeningens æresløn heter det visst, så burde jo ikke det bli kilden til noe som han syns er ubehagelig.

Du er altså også hjemme i sommer, og har det vondt. [k488](#) Det var trist å høre det. Selv har jeg det egentlig bra – jeg forsøker å få gjort noe på en bok, [k489](#) og har hatt huset alene en tre ukers tid. For øieblikket er her fullt igjen – Hans [k490](#) kom ned fra fjellet med tredages halsesyke og ligger, Anders [k491](#) er hjemme på ferie med sin Gunvor, [k492](#) og nu er desuten en fetter av mig fra Danmark her med sin kone [k493](#) – men det er bare for etpar dager, og da jeg er svært glad i ham, og liker konen, så er det jo bare hyggelig. De biler viderre imorgen, de to, og Anders og kjæresten blir her da ialfald foreløbig.

Jeg var en snartur nede i Stavanger – hadde lovt arkitekt Fischer [k494](#) å komme til Utstein kloster [k495](#) mens han og hans kone [k496](#) og Charlotte Thomas [k497](#) lå der og arbeidet. Det var hyggelig, og Stavanger er en trivelig by, og Jæren var vakker og morsom å se. Lotte Thomas studerer arkeologi så det suser om henne – nu har hun fått jobb med en annen av lærerne sine [k498](#) og graver i hustufter på Filefjell. [k499](#) Hans [k500](#) fikk artium – med en m [k501](#) i norsk stil som reddet ham over alle de andre sørgelige karaktererne. Fortiden heter det at han vil studere historie. Anders ser bedre ut enn sisst han var hjemme. Nu blir det vel ikke lenge til at han kan komme hjem for godt. [k502](#) Gid han kunde få noe å gifte sig på. Kjæresten hans er sekretær for sin far [k503](#) på melkefabikken [n143](#) [2] på Kapp [k504](#) og datter i huset desuten

hjemme, så blandt annet for hennes skyld kunde jeg ønske at de snart kunde få sit eget.

Signe har gått hjemme i hele sommer, og hennes familie^{k505} farer ut og kommer hjem, og hun har mama, som det gåt nedover med,^{k506} uendelig langsomt, – men nu er hun ofte nokså uklar. De har hatt pleiersker^{k507} til nattevåk i de siste månedene, men det er brysomt det og, for min mor blir så rasende på dem og er i det hele svært vanskelig. De hadde fått en Elisabethssøster,^{k508} svært flink og elskverdig sier Signe – hun kom i den tro at hun skulde pleie en from gammel katholsk dame, og så kallte mamma henne en heks og påstod at hun forsø^kte å forgifte henne. Søsteren forsøkte aldrig så blitt å få henne fra disse ideerne som hun ikke begrⁱper hvordan fruen kunde ha fått. «Hun er tysk», sa min mor kort og godt. Søsteren stakkar blev kritthvit av sinnsbevegelse, og det var jo ikke noe rart at hun fra den stund av ikke kunde skjule, det var med en voldsom selvovertindelse at hun forsøkte å være like elskelig som før. Naturligvis vet hun at et gammelt menneske med åreforkalkning ikke er tilregnelig – men også, at et sånt tyskerhat ikke er noe som er kommet med åreforkalkningen.

Har du hørt noe fra Regine siden hun kom til Nordland^{k509} – jeg har ikke. Jeg er ikke så sikker på at vi får høre fra henne heller – det skulde ikke undre mig om hun blir meget eldre med en gang, når hun i sin alder og med sin sykdom skal forsøke å hjemme sig på et nytt sted, som atpå til engang har vært gamle tomter for henne.

Så må du leve så vel da, og hilse Johan^{k510} så meget. Og gid det nyttet å ønske dig god bedring, men dette med hodet er vel et langt lerret å bleke. Hans bad mig hilse dig – jeg var nettopp oppe hos ham en tur.

Din Sigrid.ⁿ¹⁴⁴

4. september 1939

[n145](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k511} 4. september 1939.

Kjære Nini,

Takk for hilsen og for krans fra Johan^{k512} og dig.

Ja jeg er glad at mama er død nu.^{k513} Hun kunde huske, da hun var liten pike, at når de la øret ned på bakken borte i hagen kunde de høre kanonene ved Dybbøl.^{k514} Det var startskuddet, – godt at hun slipper å se tragediens siste akt.^{k515} Hun var såvidt forvirret de siste ukene så hun visste ikke stort av hvad som var i emningen, men endda da Anders var på veien hjem fra England først i måneden^{k516} var hun redd for «tyskere i Nordsjøen.» Og hun var redd den snille Elisabethssøsteren^{k517} som Signe^{k518} hadde til hjelp om nettene i det siste, «fordi hun er tysk.» Og noe av det siste hun talte klart og sammenhengende om var de fire krigene som Tyskland har ført fra 64^{k519} av, mot Danmark,^{k520} Østerrike,^{k521} Frankrike,^{k522} og Verdenskrigen^{k523} tilslut – og det var alltid dem som var skyld i krigen. Og var redd for at de skulde volde en ny krig snart. Så hun hadde hatt nok av dem i alle fald. Og det er godt ikke å ha noen hjelpeløse som er avhengige av en nu – ikke Mosse,^{k524} ikke mama og ikke mamas gamle søster,^{k525} som døde to dager før mama, 82 år gammel. Henne var det jeg og en kusine^{k526} i Danmark som sørget for, og min fetter^{k527} reiste ned og så til henne og stelte med sakene hennes, – han er kaptein i generalstaben, og nu vet ingen av os hvor han er, han kunde ikke engang komme til tante Agnes' begravelse, han som hadde vært henne i søns sted nesten. Jeg er glad Regine^{k528} fikk slippe bort hun og, før alt dette kom på.

Det er forferdelig nok å tenke på det som det er, en får ha lov til å være glad for dem som er sluppet unda av ens egne. Jeg tenker så på d'n søster^{k529} og gutten^{k530} hennes og – og mine venner i Tyskland, for jeg har da noen der, og de har alt hat det fælt i år og dager.

Anders er i Oslo, jeg vet ikke hvad han kommer til å gjøre nu. Men jeg er glad han ikke kom avgårde til England den lørdagen han hadde bestemt å reise, til han så at

mormor var døende, og han vilde bli her til [2] etter begravelsen.^{k531}

Signe er her nu; jeg hadde ikke trodd jeg skulde fått henne med mig, da det blev krig, men for en gangs skyld forlangte hennes mann^{k532} og barna^{k533} at hun reiste vekk. Hun er så sliten så hun sover og spiser godt trods alt, og jeg håber hun kan bli her en tid ialfald, Her er så vakkert om dagene, så det er ikke til å begripe at det er krig like ved. Men slik var det den forferdelige august for 25 år siden også – sol og varme og deilige dager den ene etter den andre, og bud om redsel på redsel –.^{k534} Ragnhild^{k535} stakkar kom først om morgenen begravelsesdagen, – hun hadde flyttet inn fra landet først, og så måtte hun reise igjen lørdag morgen,^{k536} og trett og elendig så hun ut.

Undres hvordan du har det nu – det er ikke akkurat tider til å bli frisk i, når en er syk!^{k537}

Mange hilsener til Johan og dig selv,

din

Sigrid.ⁿ¹⁴⁶

1940

18. januar 1940

[n147](#)

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER^{k538} 18. januar 1940.

Kjære Nini,

Takk for brevet dit forleden. Gid jeg kunde treffe dig, når jeg kommer til byen – jeg må inn ialfald til denne tilstelningen i Aulaen ^(2. februar), som de andre i styret^{k539} har fått istand, heldigvis uten min medvirkning. (jeg lå den dagen de avgjorde det, så det er Brochmanns^{k540} verk, og han er aldri så sangvinsk^{k541} over det, han og Brinchmann)^{k542} Det er altså en dansk reise-læge^{k543} som har vært på Bali og skal tale og vise lysbilder av nydelige sydhavspiker med lite klær over, til inntekt for Forfatterforeningen^{k544} – forhåpentlig, for vi har altså måttet garantere ham hans del av utbyttet –. Ja det var det.

Kunde du eller Johan^{k545} arrangere så jeg fikk en samtale med kronprinsen,^{k546} audiens eller mere «tilfeldig» sammentreff? Jeg skriver altså nu mine Finlandsartikler,^{k547} men det gjelder å få dem anbragt hvor de kan gjøre mest effekt (om de kan gjøre noen effekt) – kanskje jeg også kunde få noe av dem inn i engelske blader. Jeg har jo ingen forbindelse med presseorganer i utlandet, – nu innser jeg at jeg kunde ha brukt min prestige i utlandet litt mere, for nu kunde jeg kanskje gjort nytte ved å mobilisere den. Men du vet, jeg har alltid hatet å tre frem offentlig, – jeg syntes folk kunde klare sig med mine bøker, de trengte ikke kjenne mig personlig. Nu er saken at jeg har igrunnen ikke personlig kontakt noen steder hvor jeg kunde utrette noe –. Den katholske presse vil formodentlig med takk ta imot hvad jeg skriver overalt – og vår prestige er i tiltagende alt i alt, tror jeg – vettuge folk begynner å bli forskrekket over hvad mennesket sans Dieu^{k548} er likt både her og der, og det er som det demrer for noen ialfald at «Gudsfrykt er begynnelsen til *visdom*.»^{k549} Men jeg vilde gjerne få komme til orde andre steder

og, foreløpig –. Igrunnen angrer jeg på at jeg ikke strøk til Amerika^{k550} uten videre, og fannt ut der borte, hvad jeg kanskje kunde utrette –.

Fra først av syntes jeg jo heller ikke synderlig godt om din idé, å [2] lese opatt alle de gamle brevene mine, og muligens skrive noe om mig på basis av dem.^{k551} Men som tingene ligger an nu så har du min velsignelse til det. Verden kan gjerne få vite at jeg har aldrig trodd på «den hellige egoisme», hverken for kunstnere eller andre. Individualisme, i den forstand, at en krever rett for sin egen individualitet på bekostning av andres tror jeg ikke kan føre til annet end at det blir lettere for voldsmentaliteten å underkue individene. Det er en pen og opbyggelig gammel historie om noen som ikke kunde få brutt sund en bundt kjepper, men så løste han op bundten og brøt dem sund en for en, det gikk galant –.^{k552}

Det var sørgelig å høre at det går så smått fremover med Johan Anker, og du selv er vel ikke for frisk du heller. – Jeg har det elendig – første gang i mit liv lider jeg av søvnløshet – sovner nok med det samme jeg legger mig ned og sover etpar timer, så våkner jeg, tenker på verdens elendighet og på de gale menneskene som har fått makten over våres alles skjebne – kan ikke sove, tilslutt sovner jeg en times tid eller et kvarter og våkner igjen og tenker –. Ber litt av rosenkransen – husker på at det står jo skrevet, vi skal sørge med dem som sørger,^{k553} så en kan ikke vente å få noenslags lettvint trøst, ikke i vår religion ialfald, vi får klemme på å sørge alt vi orker så lenge verden er som den er. Men at Tulla^{k554} og Mama^{k555} er borte er min stadige trøst –.

Hans^{k556} er i Oslo igjen. Anders^{k557} går på handelsskole, og i fritiden sin tar han del i treningen av frivillige skyttere. Han beklager sig ialfald ikke, og er grensesløs snill her hjemme. Men ikke svært glad naturligvis. – Helge Krogh^{k558} var her oppe en kvell, det var hyggelig å se ham. Han er jo rar som grøt på en flaske, men efter hvad han sier så arbeider han godt her – oppe – ja gid det var så vel.

Vi har bedt om å få to finske unger^{k559} hit – det er Mathea Mortenstuens^{k560} idé, ja min og, men hun vil altså ha ungerne i sin del av huset, så jeg skal få arbeide mest mulig uforstyrret. Hun har alltid vært makeløs til å verne om min arbeidsfred, det er nå visst.

Jo jeg fik bildet av Regine i kisten,^{k561} men jeg syntes det var nokså rørende. Godt at hun slapp å oppleve denne tiden! Mange hilsener til dere begge.

Din

Sigrid.ⁿ¹⁴⁸

Kilder

Referanser til arkivmateriale i Nasjonalbiblioteket

Brevs. 130: Brev til og fra Knut Hamsun

Brevs. 171: Brev til og fra Nini Roll Anker

Brevs. 348: Brev til, fra og om Sigrid Undset, og hennes familie

Brevs. 488: Brev til og fra Ronald og Solveig Fangen

Brevs. 730: Brev til og fra Tore Ørjasæter 1906–1968

Brevs. 742: Brev til og fra Sigrid Undset, og hennes familie

Ms.8° 2669: Nini Roll Anker: Dagbøker og scrap-books 1903–1941

Ms.fol. 3660: Den norske Forfatterforening: Arkiv. Ca. 1905–1950.

Ms.fol. 4235: Sigrid Undset: Arkiv

Ms.fol. 4689: Den norske Forfatterforening: Arkiv. Hovedsakelig fra 1950 og framover.

Privatarkiv 23: Johan Falkberget: Etterlatte papirer

Sekundærlitteratur

Anker, Nini Roll. 1946. *Min venn Sigrid Undset*. Oslo. Aschehoug.

Anker, Nini Roll. 2000. *Prisoppgaven; På egen grunn*. Oslo. Aschehoug.

Bibelen. Den hellige skrift. Det gamle og Det nye testamentet. 2011. Oslo. Bibelselskapet.

Blindheim, Charlotte. 1982. *Moster Sigrid. Et familieportrett av Sigrid Undset.* Oslo. Aschehoug.

Bliksrud, Liv. 2010. «Ingeborg den ordhage og Sigrid den tystladne. Korrespondansen mellom Ingeborg Møller og Sigrid Undset». I: Per Thomas Andersen og fl. (red.): *Brev til Jorunn på 70-årsdagen.* S. 99–113, *Acta Nordica.* Trondheim.

Brochmann, Georg. 1952. *Den norske forfatterforening gjennom 50 år. Et bidrag til norsk åndslivs historie.* Oslo. Den norske forleggerforening.

Hagenlund, Sunniva. 1994. *Portrett av et vennskap. Gösta af Geijerstam og Sigrid Undset.* Oslo. Aschehoug.

Honold, Alexander og Wirtz, Irmgard M. (red.). 2019. *Rilkes Korrespondenzen.* Göttingen/Zürich. Wallstein Verlag.

Jalava, Matti og Vainio, Markku Vainio (red.). 2012. [Pyhämaalaiset ja pyhärantalaiset sodissa 1939–1945](#) (*Folk fra Pyhämaa og Pyhäranta i krigene 1939-1945*)

Krane, Borghild. 1970. *Sigrid Undset. Liv og meninger.* Oslo. Gyldendal.

Kristiania/Oslo adressebok, PUBL/-, 1940, s. 1582. Lokalhistoriewiki.no

Larsen, Øivind. 2023. «[Privatbrev som historisk kilde](#)». I *Michael* 2023; 20: 226–33. Oslo. Det norske medicinske Selskab.

Packness, Ida. 1963. *Sigrid Undset. Bibliografi.* Oslo. Universitetsforlaget. (Bibliografien er også tilgjengelig og søkbar via Nasjonalbibliotekets nettsider: *Sigrid Undsets bibliografi 1907–2007*, se også Databaser og nettsteder)

Rem, Tore. 2020. *Olav V. Den fremmede. 1903–1940.* Oslo. Cappelen Damm.

Rilke, Rainer Maria/Brumhof, Agnes Therese. 2022. *Soll man es wagen? Briefwechsel zwischen Rainer Maria Rilke und Agnes Therese Brumhof 1918–1926.* Utgitt av Achim Aurnhammer og Hans-Jochen Schiewer. Basel. Schwabe Verlag.

Røsoch, Henry. 1939. «Om 'Sognekirken', 'På pilegrimsferd' og 'Klosterliv'. Sigrid Undsets artikler i 'Norsk kulturhistorie, Bd. 2» i *St. Olav*, Oslo. Årg. 51, s. 205–

206.

Selboe, Tone. 2023. *Kjærlighetsbrev*. Oslo. Forlaget Oktober.

Skille, Nan Bentzen. 2003. *Innenfor gjerdet. Hos Sigrid Undset på Bjerkebæk*. Oslo. Aschehoug.

Skouen, Arne. 1982. *Sigrid Undset skriver hjem. En vandring gjennom emigrantårene i USA*. Oslo. Aschehoug.

Slapgard, Sigrun. 2007. *Dikterdronningen. Sigrid Undset*. Oslo. Gyldendal.

Sveen, Karin. 2020. «Å besjele en by» i *Klassekampen Bokmagasinet* 13./14. juni.

Thommessen, Mona Lie. 2003. *Fiolinisten i Pinshelga*. Lillehammer. Fåberg historielag.

Undset, Sigrid. 1934. *Elleve aar*. Oslo. Aschehoug.

Undset, Sigrid. 1952. *Artikler og taler fra krigstiden*. Utgitt av A.H. Winsnes. Oslo. Aschehoug.

Undset, Sigrid. 2004. *Essays og artikler 1910–1919*. Utgitt av Liv Bliksrud. Oslo. Aschehoug.

Undset, Sigrid. 2019. *Fire skjønnlitterære fragmenter*. Utgitt av Tone Modalsli, med etterord av Liv Bliksrud. NB kilder 9. Oslo.

Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no. [Digital utgivelse](#).

Undset, Sigrid 2021. *Brev til Nini Roll Anker 1911–1918*. Utgitt ved Rebecca Boxler Ødegaard. NB kilder 11:1, Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no. [Digital utgivelse](#)

Undset, Sigrid 2022. *Brev til Nini Roll Anker 1919–1924*. Utgitt ved Rebecca Boxler Ødegaard. NB kilder 11:2, Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no. [Digital utgivelse](#)

Willumsen, Liv Helene. 1997. *Havmannens datter. Regine Normann – et livsløp*. Oslo. Aschehoug.

Ørjasæter, Jo. 2004. *Nils Collett Vogt. Dikter, opprører, kulturpersonlighet*. Oslo. Aschehoug.

Ørjasæter, Tordis. 1993. *Menneskenes hjerter. Sigrid Undset – en livshistorie*. Oslo. Aschehoug.

Ørjasæter, Tordis og Jo. 2000. *Nini Roll Anker. En kvinne i tiden*. Oslo. Aschehoug.

Databaser og nettsteder

bjerkebek.no

danmarksarkiv.dk

digitalarkivet.no

[Den katolske kirke](http://Den.katolske.kirke)

lejremuseum.dk

Lokalhistoriewiki

NAOB = [Det Norske Akademis Ordbok](http://Det.Norske.Akademis.Ordbok)

NB avissøk = [Nasjonalbibliotekets nettbiblioteket over aviser](http://Nasjonalbibliotekets.nettbiblioteket.over.aviser)

ordnet.dk

[Sigrid Undset bibliografi 1907–2007](http://Sigrid.Undset.bibliografi.1907-2007). Består av skannet versjon av Packness 1963 og database 1962–2007 laget av Henrik Keyser Pedersen.

skibladner.no

SML = [Store medisinske leksikon](http://Store.medisinske.leksikon)

SNL = [Store norske leksikon](http://Store.norske.leksikon)

utsteinkloster.no

Wikipedia

Noter og kommentarer

[n1](#). Ms.8° 2669:6, 7 og 9.

[n2](#). Brevs. 348.

[n3](#). Se Undset (2021).

[n4](#). Jf. Ørjasæter (1993, 375) og Brevs. 171, 18. september 1936.

[n5](#). Jf. tittelen på Slapgard (2007), *Dikterdronningen. Sigrid Undset*.

[n6](#). Jf. innledningen til Undset (2022) om møtet med forfatteren og journalisten Nordahl Grieg (1902–1943), samt Ørjasæter (1993, 199 ff. og 255) og Slapgard (2007, 266).

[n7](#). Nini Roll Anker og Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Jf. Rem (2020, 16 ff.)

[n8](#). Charlotte Undset (1855–1939).

[n9](#). Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940).

[n10](#). 16. oktober 1925. Jf. Ms.8° 2669:7, s. 7 ff.

[n11](#). *Olav Audunssøn i Hestviken* (1925).

[n12](#). Georg Jens Juul Møller (1869–1947) opprinnelig dansk. Disponent i Aschehoug & Co. forlag. Jf. *Indlandsposten* 27. november 1925 (NB avissøk).

[n13](#). Nini Heitmann (1907–1926) var den yngste datteren til Ankers søster Jeanette «Etti» Heiberg (1877–1957), født Roll, og ifølge Ørjasæter (2000, 216) et «hjertebarn» av Anker. Jf. Ms.8° 2669:7, s. 24 ff.

[n14](#). 29. november 1925, Ms.8° 2669:7, s. 23 ff.

[n15](#). Anders Castus Svarstad jr. og Hans Undset Svarstad (1919–1978).

[n16](#). Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939).

[n17](#). Brukes i dag om «den perioden som ble skapt av konjunktorene under første verdenskrig, særlig årene 1917 og 1918. Den ytret seg spesielt ved vill spekulasjon i aksjer, hovedsakelig skipsaksjer» (kilde: SNL). Under skråtaket var oppfølgeren til *Huset i Søgaten* (1923) og *I Amtmandsgaarden* (1925).

[n18](#). Brevs. 171, 30. oktober 1927.

[n19](#). Brevs. 171, 30. oktober 1927.

[n20](#). *Olav Audunssøn og hans børn* (1927).

[n21](#). Brevs. 171, 30. oktober 1927.

[n22](#). Jf. Sveen (2020).

[n23](#). Brevs. 171, 18. september 1936.

- [n24](#). Ebba Svarstad (1903–1984). Anders Castus Svarstads (1869–1943) eldste datter fra hans ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912.
- [n25](#). Brevs. 171, 2. mars 1928.
- [n26](#). Katolsk orden stiftet i 1215 av Dominikus de Guzmán (rundt 1173–1221). Undset ble opptatt som tertiær-nonne, eller lekdominikaner, dvs. medlem av *St. Dominikus' tredje-orden*, 7. mars 1928. Jf. også Ørjasæter (1993, 238) og Slapgard (2007, 303).
- [n27](#). Regine Normann (1867–1939), forfatter.
- [n28](#). Ifølge Willumsen (1997, 260) fikk Regine Normann i 1928 et stipend på 2000 kroner fra Olaf Schous legat.
- [n29](#). Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924. Jf. Ørjasæter (1993, 229) og Slapgard (2007, 304 ff.).
- [n30](#). Ørjasæter (1993, 231) og Slapgard (2007, 305).
- [n31](#). Brevs. 171, 22. november 1928. Overrekkelsen av Nobelprisen fant sted 10. desember 1928 i Stockholm.
- [n32](#). 17. november 1928. Jf. Ms.8° 2669:7, s. 158.
- [n33](#). Ingeborg Møller (1878–1964), forfatter.
- [n34](#). Det er bevart ni brev fra Møller til Undset og rundt 100 brev fra Undset til Møller i Nasjonalbiblioteket, men ingen fra årene 1929 og 1930 (jf. hhv. Brevs. 348 og Brevs. 742). Ifølge Bliksrud (2010, 104 ff.) oppstod det i 1927 en splittelse før «likevekten» senere ble gjenopprettet.
- [n35](#). Jf. Ørjasæter (1993, 276), Slapgard (2007, 381) og Bliksrud (2010).
- [n36](#). Brevs. 171, 23. oktober 1938.
- [n37](#). Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist.
- [n38](#). Anne Marie Weidemann (1921–2010), født Frøisland, og Helge Frøis Frøisland (1923–1945).
- [n39](#). Frøis Frøisland (1883–1930) døde 29. januar 1930.
- [n40](#). Ms.8° 2669:8, s. 60. Jf. også Ørjasæter (2000, 339 ff.).
- [n41](#). Ms.8° 2669:8, s. 77.
- [n42](#). Tore Ørjasæter (1886–1968), forfatter.
- [n43](#). Brevs. 730, 20. mars 1931. Jf. også Ørjasæter (1993, 255) og Slapgard (2007, 343 ff.).
- [n44](#). 8. desember 1932 ville forfatteren Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) ha fylt 100 år. Ifølge *Aftenposten* 9. desember 1932 hadde Undset vært blant dem som gratulerte Karoline Bjørnson (1835–1934) under markeringen på Aulestad den 8. desember (kilde: NB avissøk).

- [n45](#). Jf. Ms.8° 2669:9, s. 3 ff. Sannsynligvis refereres det til møte i Den norske Forfatterforening 15. desember 1933.
- [n46](#). Adolf Hitler (1898–1945), østerisk-tysk nasjonalsosialistisk politiker og diktator, utnevnt til rikskansler i Tyskland 30. januar 1933.
- [n47](#). Packness (1963, 10) om «Begegnungen und Trennungen. Essays über Christentum und Germanentum» (1931).
- [n48](#). «Fortschritt, Rasse, Religion» (1935), trykt i *Die Gefährdung des Christentum durch Rassenwahn und Judenverfolgung* på forlaget NOVA i Luzern/Sveits. Sistnevnte er trykt på norsk som «Fremskritt, rase, religion» i *Fritt ord* (1936) og i Undset (1952). Jf. Ørjasæter (1993, 280) og Slapgard (2007, 347).
- [n49](#). Brevs. 171, 20. desember 1933.
- [n50](#). Brevs. 171, 19. mai 1934.
- [n51](#). *På ærens mark* kom ut våren 1934 og hadde premiere på Nationaltheatret 26. april 1934 under regi av Ingolf Schanche (1877–1954).
- [n52](#). For Undsets mangeårige vennskap og korrespondanse med den svensk-norske kunstmaleren og forfatteren Gösta af Geijerstam (1888–1954), se Hagenlund (1994). Det er registrert to brev fra Geijerstam til Undset i Brevs. 348 samt fotokopier av 177 brev fra Undset til Gösta og Astri af Geijerstam (1885–1972), født Smith, og familie, 1923–1949. Originalene befinner seg i Universitetsbiblioteket i Bergen.
- [n53](#). Jf. *Nordlands Folkeblad* 24. november 1934 (NB avissøk).
- [n54](#). L. Aas i *Dagsposten* 27. november 1934 (NB avissøk).
- [n55](#). Aksel Sandemose (1899–1965), forfatter og samfunnsdebattant..
- [n56](#). Brevs. 171, 18. februar 1935.
- [n57](#). Dansk bade- og kursted ved Helsingør (kilde: annonse, danmarksarkiv.dk/danske sanatorier).
- [n58](#). Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter.
- [n59](#). Brevs. 171, 15. mai 1935.
- [n60](#). Antatt 6. juni 1935. Jf. Ms.8° 2669:9, s. 73.
- [n61](#). Brevs. 171, 28. november 1935.
- [n62](#). Brevs. 171, 7. november 1935.
- [n63](#). *Den trofaste hustru* (1936).
- [n64](#). For Undsets posisjon på det tyske bokmarkedet i 1930-årene, jf. bl.a. Krane (1970, 263ff.) og samlingen av utenlandske avisutklipp i Undsets arkiv (Ms.fol. 4235:M:1:c), samt Tone Modalslis oversikt 11. januar 2023: «SU i Tyskland 30-årene».
- [n65](#). Jf. Ørjasæter (1993, 177).
- [n66](#). 2. november 1935. Jf. Ms.8° 2669:9, s. 80 ff.

- [n67](#). Carl von Ossietzky (1889–1938), tysk journalist og pasifist.
- [n68](#). 26. juli 1934, en gjennomslagskopi av brevet til Adolf Hitler finnes i Brevs. 130.
- [n69](#). Ossietzky ble løslatt før selve prisutdelingen, men ble nektet utreise for å motta prisen den 10. desember 1936. Han døde 4. mai 1938 av tuberkulose og senskader fra torturen i konsentrasjonsleiren.
- [n70](#). Knut Hamsun (1859–1952), forfatter.
- [n71](#). Brevs. 171, 14. november 1936.
- [n72](#). 11. desember 1936. Jf. Ms.8° 2669:9.
- [n73](#). Jo Ørjasæters biografi (2004) legger vekt på nettopp karismatikeren Nils Collett Vogt.
- [n74](#). Brevs. 171, 23. desember 1937.
- [n75](#). Svante af Geijerstam (1917–1937) omkom 10. desember 1937. Undset var gudmor til Svantes lillesøster Sunniva af Geijerstam Hagenlund (1929–2009), født af Geijerstam. Mange år senere, 10. mars 1949, omkom også deres sønn Peter-Lorentz af Geijerstam (1919–1949) i en båtulykke. Da visste Undset ifølge Hagenlund (1994, 248 ff.) av bitter erfaring «hvad det vil si å miste voksne barn».
- [n76](#). Knut Andreassen (1932–2013), sønn til Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, gift med Vidar Andreassen (1894–1968). Jf. Ørjasæter (1993, 291 ff. og 294) og Slapgard (2007, 405 ff.).
- [n77](#). Brevs. 171, hhv. 10. februar og 24. juni 1938.
- [n78](#). Agnes Gyth (1856–1939), bosatt i Undsets fødeby Kalundborg på Sjælland. I det amerikanske bladet *Mademoiselle* (1935–2001) skriver Undset om tante Agnes i artikkelen «My favourite aunt» (1940–1945), jf. Packness (1963).
- [n79](#). Brevs. 171, 23. oktober 1938. Ifølge Ørjasæter (1993, 289) hadde Cappelen forlag bestilt tre artikler («Klosterliv», «På pilegrimsferd» og «Sognekirken») av Undset til bind 2 av *Norsk kulturhistorie* (1939), som skulle ferdigstilles innen høsten 1938. Jf. også Røsoch (1939).
- [n80](#). Brevs. 171, 12. januar 1939.
- [n81](#). Brev fra Undset til Anders Castus Svarstad, jr. i England, 17. januar 1939. Jf. Brevs. 348. Ifølge Slapgard (2007, 418) ble «det ringt som til bryllup, kapellet var pyntet med en mengde blomster». Jf. www.katolsk.no/praksis/syklus/artikler/requiem.
- [n82](#). Brevs. 171 18. januar 1939.
- [n83](#). Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset.
- [n84](#). Benito Mussolini (1883–1945), italiensk politiker og diktator siden 1928. Grunnlegger av fascismen (Partito Nazionale Fascista (PNF)). Satt ved makten i

Italia fra 1922 til 1943 og gikk inn i krigen på Tysklands side i 1940 inntil han ble avsatt i 1943 (kilde: SNL).

[n85](#). Ikke identifisert sykepleier fra St. Elisabethsøstrenes kongregasjon Den norske provins.

[n86](#). Brevs. 171, 4. september 1939.

[n87](#). Regine Normann døde 14. august 1939.

[n88](#). (Klara) Gunvor Gausheim (1910–2010), født Hjerkin, var forlovet med Anders Castus Svarstad, jr. fra august 1937 og fram til Anders' død i 1940, jf. *Opland Arbeiderblad* 11. august 1937 (kilde: NB avissøk).

[n89](#). (Anne Marie Noline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, arkeolog. Jf. Blindheim (1982, 32 ff.) om arbeidet ved Ulstein kloster og besøk av Undset. Blindheim daterer imidlertid besøket til 6. juli 1938, ikke 1939.

Utgravingene foregikk under ledelse av Gerhard Fischer (1890–1977), arkitekt og arkeolog, og hans kone Dorothea («Tulla») Fischer (1903–1992), født Stoud Platou, kunsthistoriker. Jf. *Ryfyllke* 2. juni 1939 om restaureringsarbeidene (kilde: NB avissøk).

[n90](#). 30. november 1939 startet den såkalte Vinterkrigen, krigen mellom Finland og Sovjetunionen. Den varte til 2. mars 1940. Undset ga ut artikkelen «Finland fights for life, her own and that of Europe» i det katolsk-amerikanske tidsskriftet *America* 2. mars 1940, jf. Packness (1963).

[n91](#). Elmi, Toimi og Eira Koivula, eller Koivola, (leveår ikke identifisert) flyttet til Bjerkebæk i februar 1940. Utover våren ble de plassert hos Ingeborg Møller i Gausdal. Derfra reiste de videre til Finlandshjelpens kontor i hovedstaden. Jf. Blindheim (1982, 45), Ørjasæter (1993, hhv. 304 og 323) og Slapgard (2007, hhv. 429 og 432).

[n92](#). Jf. Brevs. 171, 4. september 1939.

[n93](#). Brevs. 171, 4. september 1939.

[n94](#). Brevs. 171, 4. september 1939.

[n95](#). Anders Castus Svarstad, jr., ble drept 27. april 1940 i kampene ved Segalstad bro i Gausdal. Da var Undset allerede på vei til Sverige. Hun fikk først vite om dødsfallet 11. mai, dagen etter ankomsten i Stockholm. Jf. Ørjasæter (1993, 312 ff. og 379) og Slapgard (2007, 438 og 547).

[n96](#). Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940) ble ifølge Ørjasæter (2000, 339) drept av en bombe «på jernbanestasjonen i Rennes [...] dagen etter Frankrikes kapitulasjon». Frankrike undertegnet avtale om våpenhvile 22. juni 1940.

[n97](#). Helge Frøis Frøisland (1923–1945) ble drept av tyskere 29. mars 1945. Liket hans ble først funnet i juni 1945, jf. bl.a. *Dagningen* 13. juni 1945 (kilde: NB

avissøk). Jf. også Ørjasæter (1993, 341) og Slapgard (2003, 504 ff.). Helene Frøisland gikk bort få måneder etter sønnens død, den 17. november 1945.

[n98](#). Johan Anker døde 2. oktober 1940.

[n99](#). Også Anders' far oppholdt seg i mai 1940 i Stockholm, «like forkommen av sorg som da de møttes ved Mosses grav» (Slapgard 2007, 438). Anders Castus Svarstad døde 22. august 1943.

[n100](#). Jf. Skouen (1981, 53 og 64) samt intervju med Skouen, «Sfinxen som ble soldat», i *Samhold-Velgeren* 27. januar 1982 (NB avissøk).

[n101](#). Undset forlot Bjerkebæk den 20. april 1940. Jf. Ms.8° 2669:10, s. 67.

[n102](#). Jf. Ms.8° 2669:10, s. 69 ff.

[n103](#). Rainer Maria Rilke (1875–1926), østerriksk forfatter og lyriker.

[n104](#). Agnes Therese Brumof (1893–1987), født Pariser, tysk kostymedesigner, illustratør og lyriker.

[n105](#). Nyere Rilke-forskning fremhever nettopp dens *poetologiske* dimensjon, særlig også fordi Rilke hadde støttet offentliggjøringen av sine brev ut fra en slik tilnærming. Se Rilke/Brumof (2023, 46ff.): «RMRs [Rainer Maria Rilkes] Korrespondenzen sind kein Nebenwerk, sondern integraler Teil seines Gesamtwerks [...] Auch die neuere Rilke-Forschung [...] hebt ihre poetologische Dimension hervor.» Jf. Honold/Wirtz (2019).

[n106](#). Selboe (2003, 10).

[n107](#). Larsen (2023).

[n108](#). Jf. Undset (2021).

[n109](#). Undset til Johan Falkberget (1879–1967), 29. juli 1947 (Privatarkiv 23).

[n110](#). Jf. Ms.8° 2669:6, 7 og 9.

[n111](#). Undset (2019).

[n112](#). Brevet er tidfestet «midsommerdagen», i tillegg er «14. juli?» påført i gråblyant, trolig av mottaker. I Norges regnes 14. juli som dagen for midtsommer, midt i sommerhalvåret 14. april til 13. oktober (kilde: SNL).

[n113](#). Postkort der bildesiden viser Dagsgardsloftet, Isumkapellet og Bjørnstadtunet til «De Sandvigske Samlinger. Orig. rad. Coldnål» (jf. opplysning fra Kristin Brandtsegg Johansen, konservator for Dikterhjemmene i Stiftelsen Lillehammer museum, 30. september 2023).

[n114](#). Påført med gråblyant øverst på brevet: «Vil gjerne ha det tilbake – samt Dalgards anmeldelser». Olav Dalgard (1898–1980) var teatermann, filmskaper og litteraturkritiker. I Ankers dagbok er det limt inn utklipp fra enkelte anmeldelser, bl.a. fra Dalgards anmeldelse i *Norsk Tidend* (ikke kjent dato): «Det har ikkje vore skrive nokon betre og sannare roman um norsk arbeidarungdom enn denne», jf. Ms.8° 2669:9, s. 83 ff.

[n115](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd. Undset skaffet seg skrivemaskin allerede i 1928, men dette er det første brevet hun skriver på maskin til Anker i samlingen.

[n116](#). Sigrid] håndskrevet

[n117](#). Brevet er tidfestet «fredag», i tillegg er det påført «18.9.36» med gråblyant, trolig av mottaker.

[n118](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[n119](#). [sic.]

[n120](#). [sic.]

[n121](#). Sigrid] håndskrevet

[n122](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[n123](#). kompaniet] «På egen grunn» påført med gråblyant øverst på siden som kryssreferanse til «kompaniet».

[n124](#). Sigrid] håndskrevet

[n125](#). Brevet er maskinskrevet, men signert fra hånd.

[n126](#). Sigrid] håndskrevet

[n127](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[n128](#). Sigrid] håndskrevet

[n129](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[n130](#). Sigrid] håndskrevet

[n131](#). Brevet er tidfestet «lillejulaften 1937», altså torsdag 23. desember 1937.

Brevet er limt inn i Ankers dagbok 1933–1938 (Ms.8° 2669:9) i forbindelse med Nils Collett Vogts (1864–1937) død samme dag.

[n132](#). Postkort sendt fra det danske kurstedet Montebello der Undset har oppholdt seg siden juli 1938. Jf. forrige brev.

[n133](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[n134](#). Sigrid] håndskrevet

[n135](#). Sigrid] håndskrevet

[n136](#). Sigrid] håndskrevet

[n137](#). Brevkort.

[n138](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[n139](#). [sic.]

[n140](#). [sic.]

[n141](#). Sigrid] håndskrevet

[n142](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[n143](#). [sic.]

[n144](#). Din Sigrid] håndskrevet

[n145](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[n146](#). Sigrid] håndskrevet

[n147](#). Brevet er maskinskrevet, men Undsets signatur og en tilføyelse er skrevet for hånd. Øverst på første side er «Ved Eugenia Kielland» påført med gråblyant. Brevene fra Undset til Anker ble gitt til daværende Universitetsbiblioteket av Eugenia Kielland i 1946.

[n148](#). Sigrid] håndskrevet

[k1](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k2](#). «Huset i Søgaden»] *Huset i Søgaten* hadde kommet ut høsten 1923, fortsettelsen *I Amtmandsgaarden* kom ut høsten 1925. Ifølge Ørjasæter (2000, 210) hadde Anker blitt ferdig med manuskriptet til *I Amtmandsgaarden* i mars og hadde sendt det til forlaget i juni 1925.

[k3](#). mit hinderløp] Undset ga ut det første av to bind om Olav Audunssøn høsten 1925: *Olav Audunssøn i Hestviken*. Tidligere på året hadde hun gitt ut *Sankt Halvards liv, død og jærtegn*, innbundet med nyutgave av *Fortællingen om Viga-Ljot og Vigdis* (jf. bl.a. *Hønefoss og Oplands Socialdemokrat* 24. mars 1925 og *Stavanger Aftenblad* 11. april 1925 (kilde: NB avissøk).

[k4](#). det nye huset] Byggmester Lars Grønvold (1877–1960) satte opp et hus fra Nordre Dalseg(g) i Sør-Fron på Bjerkebæk i 1924 (kilder: bjerkebek.no; Ørjasæter 1993, 195). Undset flyttet inn november/desember 1924, jf. brev 27. november 1924.

[k5](#). Hans Benedikt] sønnen Hans Undset Svarstad (1919–1978), fullt navn Hans Benedict Hugh Undset Svarstad. Undset veksler mellom å kalle ham bare «Hans» og «Hans Benedikt» (med *k*). Se også Ørjasæter (1993, 424) og Slapgard (2007, 543).

[k6](#). en tater, bondefanger og brændevinssmugler] ikke identifisert

[k7](#). paulun] eg. paviljong/telt, her nok spøkefullt for: bolig (kilde: NAOB)

[k8](#). en naboerske] ikke identifisert

[k9](#). menage] (fr.) husholdning

[k10](#). samaritanske] fra *samaritan*: barmhjertig, godhjertet person som tar seg av noen som har det vondt, jf. Luk. 10, 30–37 (kilde: NAOB)

[k11](#). først i fjor at jeg fik plantet] Undset hadde høsten 1923 anlagt et steinbed med fjellplanter fra botanikeren Thekla Ressvoll (1871–1948) på Bjerkebæk. Ressvoll hadde vært Undsets naturfagslærer på Ragna Nielsens skole. Se også brev [august] og 1. oktober 1923 samt Ørjasæter (1993, 34).

[k12](#). Louise Odier] en buskrose-art

[k13](#). riddersporer] planteslekt i soleiefamilien

[k14](#). Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter

[k15](#). paa hjemveien fra Italia] Undset hadde fra mars 1925 vært på en tre måneders lang reise i Italia, sammen med sønnen Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940) og moren Charlotte Undset (1855–1939). Om reisen til Italia og Roma i 1925, jf. Ørjasæter (1993, 206 ff.) og Slapgard (2007, 269 ff.).

[k16](#). Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. De var bosatt på Sogn, i dag bydel i Nordre Aker i Oslo. I Kristiania/Oslo adressebok for 1940 står Sigge Pantzerhielm Thomas oppført på adressen Store Ringvei 164, Sogn hageby (kilde: digitalarkivet.no).

[k17](#). Mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark.

[k18](#). ungerne mine] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse, (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978).

[k19](#). Møller] antakeligvis den danske disponenten Georg Jens Juul Møller (1869–1947) Aschehoug & Co. forlag

[k20](#). usæl] ussel; ulykkelig; nedtrykt; fortvilet

[k21](#). Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)

[k22](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k23](#). god fornøielse i Amerika] Sommeren 1925 fulgte Nini Roll Anker sin ektemann Johan Anker på forretningsreise til USA. Ifølge Ankers dagbok gikk avreisen 22. juli 1925: «Imorgen reiser vi til Amerika med danskebaaten Fredrik VIII» noterer hun 21. juli 1925. Og 16. oktober 1925: «Vi reiste og vi kom igjen, utrolig nok. Og øinene sitter enda, saa mye de har set» (Ms.8° 2669:7, s.7 ff.), jf. også Ørjasæter (2000, 225 ff.).

[k24](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k25](#). boken din] *I Amtmandsgaarden* (1925), oppfølger til *Huset i Søgaten* (1923)

[k26](#). fru Stina] Stina Stampe, hovedpersonen i *I Amtmandsgaarden* (1925)

[k27](#). fru Marthina] Marthina Stampe, hovedpersonen i *Huset i Søgaten* (1923)

[k28](#). <buske-brurerne>] Usikker lesning. Mener hun kanskje mødrene (*buskebrudene*) til såkalte «busk(e)barn», i eldre dansk betegnelse for uekte barn/frilleunge/horunge? (kilde: ordnet.dk)

[k29](#). Amerika] Sommeren 1925 fulgte Nini Roll Anker sin ektemann Johan Anker på forretningsreise til USA. Ifølge Ankers dagbok gikk avreisen 22. juli 1925: «Imorgen reiser vi til Amerika med danskebaaten Fredrik VIII» noterer hun 21. juli 1925. Og 16. oktober 1925: «Vi reiste og vi kom igjen, utrolig nok. Og øinene sitter enda, saa mye de har set» (Ms.8° 2669:7, s.7 ff.), jf. også Ørjasæter (2000, 225 ff.).

[k30](#). Lillehaugen] Vollen/Lillehaugen i Asker, ekteparet Ankers bosted

- [k31.](#) guttene] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
- [k32.](#) nyhuset] Byggmester Lars Grønvold (1877–1960) hadde i 1924 satt opp et hus fra Nordre Dalseg(g) i Sør-Fron på Bjerkebak (kilder: bjerkebak.no; Ørjasæter 1993, 195) som Undset hadde tatt i bruk for ca. ett år siden, jf. brev 27. november 1924.
- [k33.](#) gyldenlak] plantart i korsblomstfamilien
- [k34.](#) deutzia] stjernetopp eller -busk, planteslekt i hortensiafamilien
- [k35.](#) manuskriptet] Undset ga ut det første av to bind om Olav Audunssøn høsten 1925: *Olav Audunssøn i Hestviken*. Tidligere på året hadde hun gitt ut *Sankt Halvards liv, død og jærtegn*, innbundet med nyutgave av *Fortællingen om Viga-Ljot og Vigdis* (jf. bl.a. *Hønefoss og Oplands Socialdemokrat* 24. mars 1925 og *Stavanger Aftenblad* 11. april 1925 (kilde: NB avissøk).
- [k36.](#) Møller] den danske disponenten Georg Jens Juul Møller (1869–1947) Aschehoug & Co. forlag
- [k37.](#) Fredrik Paasche] Fredrik Paasche (1886–1943), litteraturhistoriker
- [k38.](#) fredag] 6. november 1925
- [k39.](#) Professor Sigurdur Nordal] Sigurður Nordal (1886–1976), islandsk litteraturprofessor, forfatter og ambassadør
- [k40.](#) lørdagen] 7. november 1925
- [k41.](#) søndag] 8. november 1925
- [k42.](#) hjem fra Italia ivaar] Undset hadde fra mars 1925 vært på en tre måneders lang reise i Italia, sammen med sønnen Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940) og moren Charlotte Undset (1855–1939). Om reisen til Italia og Roma i 1925, jf. Ørjasæter (1993, 206 ff.) og Slapgard (2007, 269 ff.).
- [k43.](#) Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
- [k44.](#) Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
- [k45.](#) Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
- [k46.](#) Tore Ørjasæter] Tore Ørjasæter (1886–1968), forfatter
- [k47.](#) Jo] Jo Ørjasæter (1925–2006), oversetter, forfatter og teater- og litteraturkritiker. Født 30. august 1925.
- [k48.](#) Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
- [k49.](#) BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
- [k50.](#) Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
- [k51.](#) Nini Heitmann] Nini Heitmann (1907–1926), den yngste datteren til Ankers søster Jeanette «Etti» Heiberg (1877–1957), født Roll, og ifølge Ørjasæter (2000, 216) et «hjerterbarn» av Nini Roll Anker. Hun døde 1. januar 1926 av tuberkulose, bare 18 år gammel. Moren Etti Heiberg hadde til 1921 vært gift med Nils Peter

Løberg Heitmann (1874–1938), lege (spesialist for tuberkulose) og medisinaldirektør.

[k52](#). din søster] Jeanette «Etti» Heiberg (1877–1957), født Roll. Gift i andre ekteskap med Gustav Adolf Lammers Heiberg (1875–1948), jurist.

[k53](#). min mor] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark.

[k54](#). Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet ble oppløst i 1912.

[k55](#). lille pike] Brit Josephson (1925–2014), født Andreassen, kom til verden 12. juli 1925

[k56](#). manden] Vidar Andreassen (1894–1968), maskinsjef

[k57](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k58](#). Stein Balstad] Stein Balstad (1884–1966), lærer, forfatter og avismedarbeider. Sekretær i Den norske Forfatterforening 1922–1929, nestleder/fungerende leder i foreningen i 1934.

[k59](#). nye digtere med statsløn] Se også brevene fra våren og sommeren 1922 til Nini Roll Anker om tildeling av diktergasjen/Statens kunstnerlønn til Undset.

[k60](#). Braaten vil jeg ikke gjerne være med at foreslaa] Oscar Braaten (1881–1939), fikk kunstnerlønn i 1936

[k61](#). Olaf Bull] Olaf Bull (1883–1933), fikk kunstnerlønn i 1929

[k62](#). Sigurd Christiansen] Sigurd Christiansen (1891–1947), fikk kunstnerlønn i 1945

[k63](#). Ørjasæter] Tore Ørjasæter (1886–1968), fikk kunstnerlønn i 1929

[k64](#). paa fjeldet i paasken] Påskedagen i 1927 var søndag 17. april. Ifølge Ankers dagboknotater fra 21. april var Ankers gjester på en hytte hos venner ved Finse fra onsdag 13. april til andre påskedag, mandag 18. april (Ms.8° 2669:7, s. 90 ff.)

[k65](#). Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter

[k66](#). en mand] ikke identifisert

[k67](#). Asker] Vollen/Lillehaugen i Asker, ekteparet Ankers bosted

[k68](#). Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)

[k69](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k70](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k71](#). mit bidrag] Nini Roll Anker stod høsten 1927 i spissen for en innsamling til en hedersgave til vennen, forfatteren, teaterkritikeren og tidligere teatersjef Gunnar Heiberg (1857–1929), som fylte 70 år 18. november 1927. Heiberg slet av mange grunner på slutten av livet. Ifølge Ørjasæter (2000, 257 ff.) skrev Anker «bunker av tiggerbrev: 'Ikke morsomt, men alt for Norge!'».

[k72](#). berge baade like og ulike ... her er følt nu] Jf. også Sveen (2020) om Undsets betydning for arbeiderkvinnen og innsats for trengende.

[k73](#). Gunnar Heiberg] Gunnar Heiberg (1857–1929), forfatter, teaterkritiker og teatersjef

[k74](#). Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)

[k75](#). boken] antakeligvis Ankers roman *Under Skraataket*, tredje og siste bind av trilogien om embetsmannslekten Stampe (etter *Huset ved Søgaten* (1923) og *I Amtmandsgaarden* (1925)). Romanen kom ut i oktober 1927 og tok opp den såkalte siste jobbetiden, et begrep som i Norge i dag brukes om «den perioden som ble skapt av konjunktorene under første verdenskrig, særlig årene 1917 og 1918. Den ytret seg spesielt ved vill spekulasjon i aksjer, hovedsakelig skipsaksjer» (kilde: SNL).

[k76](#). Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter

[k77](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k78](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k79](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k80](#). min mor] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark.

[k81](#). alle Thomasene] Familien til Undsets søster Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. De hadde tre døtre: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, arkeolog. 2) (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, lektor. 3) Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas.

[k82](#). Gunhild] stedatteren Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Gift med Vidar Andreassen (1894–1968), maskinsjef.

[k83](#). den lille piken sin] Brit Josephson (1925–2014), født Andreassen

[k84](#). Ebba] stedatteren Ebba Svarstad (1903–1984). Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe.

[k85](#). Trond ... landbruk] Undset hadde fra rundt 1926 prøvd å få stesønnen Trond Svarstad (1908–1980) inn på ulike landbruksskoler og skaffet ham praksisplass på gårder på bl.a. Vingnes og Fåvang (jf. Skille 2003, 143). Fra oktober 1928 fikk han en fast fosterfamilie hos Mary Andersen Stendahl (1899–1971) og Hans Stendahl (1889–1963) på gården Brøttum livet ut. Mary Andersen Stendahl, også kalt Abba, var barnefrøken på Bjerkebæk fra oktober 1919 til hun giftet seg i februar 1928.

[k86](#). Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)

- [k87](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
- [k88](#). Asker] Vollen/Lillehaugen i Asker, ekteparet Ankers bosted
- [k89](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
- [k90](#). min ældste steddatter i London] Ebba Svarstad (1903–1984) konverterte til katolsk tro i april 1928, og Undset dro på besøk til England for å overvære seremonien. Deretter reiste hun videre til Belgia og Paris, jf. Slapgard (2007, 303) og brev 27. desember 1927.
- [k91](#). Regine fik stipendium] Ifølge Willumsen (1997, 260) fikk forfatteren Regine Normann (1867–1939) i 1928 et stipend på 2000 kroner fra Olaf Schous legat.
- [k92](#). disse siste nordlandsbøkerne] Normann ga bl.a. ut romanene *Havørnens nabo* (1921) og *Nordlandsnatt* (1927) som omhandlet Nordland på 1920-tallet. Eventyrutgivelsene *Eventyr* (1925) og *Nye eventyr* (1926) bekreftet at hun hadde «med bravur erobret nok en nisje av Nordlands-diktningen» (Willumsen 1997, 222).
- [k93](#). Lillehaugen] Vollen/Lillehaugen i Asker, ekteparet Ankers bosted
- [k94](#). paaske] påskedagene 1928 falt på 8. og 9. april
- [k95](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
- [k96](#). boken] *Prisoppgaven* (1928)
- [k97](#). Holland] landskap i det vestlige Nederland, blir ofte feilaktig brukt som navn på hele Nederland
- [k98](#). Jeg var der nogen uker i vaar] Undset var fra april og utover våren på reise til England, Belgia og Paris (kilde: Slapgard 2007, 303). Jf. også brev 2. mars 1928.
- [k99](#). Limburg] provins i Nederland, helt sør i landet
- [k100](#). Brabant] tidligere hertugdømme i dagens Nederland og Belgia
- [k101](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
- [k102](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
- [k103](#). jeg er glad] Undset hadde 13. november 1928 fått telefon fra den svenske nobelkomiteen som medelte at hun hadde fått tildelt Nobelprisen i litteratur, jf. Ørjasæter (1993, 229 ff.) og Slapgard (2007, 304 ff.).
- [k104](#). kvittet hele herligheten] Overrekkelsen fant sted 10. desember 1928 i Stockholm.
- [k105](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
- [k106](#). Ingeborg Møller] Ingeborg Møller (1878–1964), forfatter
- [k107](#). Nobel-fallit] 13. november 1928 ble Undset tildelt nobelprisen i litteratur. Seremonien hadde funnet sted 10. desember 1928 i Stockholm.
- [k108](#). Ebba] steddatteren Ebba Svarstad (1903–1984). Anders Castus Svarstads (1869–1943) eldste datter fra hans ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912.

[k109.](#) Helene Frøsland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist

[k110.](#) barna] Anne Marie Weidemann (1921–2010), født Frøisland, og Helge Frøis Frøisland (1923–1945)

[k111.](#) hendes mand operert] Frøis Frøisland (1883–1930), journalist, døde av kreft rundt ett år senere, 29. januar 1930, bare 47 år gammel

[k112.](#) Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k113.](#) BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k114.](#) Ebba] stedatteren Ebba Svarstad (1903–1984). Anders Castus Svarstads (1869–1943) eldste datter fra hans ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912.

[k115.](#) angrepet] Ifølge Slapgard (2007, 339) hadde det en stund vært mistanke om tuberkulose hos Ebba.

[k116.](#) Kornhaug] Tidligere husmannsplass i Follebu i Gausdal kommune, ca. 18 kilometer fra Lillehammer. Omgjort til tuberkulosesanatorium i 1896. I drift fram til 1970-årene (kilde: Lokalhistoriewiki.no).

[k117.](#) gutterne mine] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k118.](#) Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)

[k119.](#) Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k120.](#) saa daarlig igjen] 19. oktober 1930 noterer Anker i sin dagbok: «Har kavet med mine plager. Har forlatt kirurgerne og har gaat til dr. Seland, som mener [...] alt kommer fra en sykelig tilstand i tarmen. Haaber han har ret.» (Ms.8° 2669:8, s. 60). Ifølge Ørjasæter (2000, 339 ff.) ble Anker slått ut av voldsomme hodepiner i lengre perioder utover 1930-tallet.

[k121.](#) Forfatterstevnet] Undset refererer muligens til møtet i Den norske Forfatterforening 10. september 1930 i kjølvannet av en stor debatt rundt den såkalte Benneche-saken – utdelingen av «den gode og lovlydige og kristeligsinnede Hans Benneches legat til de to 'hedninger' Helge Krog og Sigurd Hoel» ifølge *Arbeiderbladet* 11. september 1930. Møtet endte med at flere forlot foreningen i protest mot debatten. Benneche (1811–1893) var en kristen kjøpmann og legatstifter som fordelte mesteparten av sin store formue mellom legater og veldedige formål. (Kilder: NB avissøk, SNL)

[k122.](#) Stiklestadfestlighetene] Sommeren 1930 ble 900-års jubileet for slaget ved Stiklestad (1030) markert med stort program. Undset hadde vært engasjert i forberedelsene i lang tid, bl.a. ved å donere midler til et katolsk kapell like ved slagstedet, som ble innviet olsokdagen (29. juli) i 1929, altså ett år før jubileet.

[k123.](#) Aasenfjorden] østlig del av Trondheimsfjorden

[k124](#). Tautra ... en dag for to aar siden] liten øy i Trondheimsfjorden tilhørende Frosta kommune. På øya står de gamle ruinene etter Tautra kloster, et cistercienserkloster anlagt i 1207 (kilde: SNL). Hvilken dag i 1928 Undset hadde vært på Tautra er usikker. Ifølge et brev til Ronald Fangen 7. august 1928 hadde Undset gitt opp håpet om en sommerferie i 1928 (Brevs. 488:a).

[k125](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k126](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k127](#). datteren til Obstfelder] Lili Obstfelder (1900–[1998?]), datter til dikteren Sigbjørn Obstfelder (1866–1900) (kilde: NB avissøk)

[k128](#). den der Nordahl Grieg-historien] Undset refererer til kvelden da Nini Roll Anker og hun havnet i lag med forfatter og journalist Nordahl Grieg (1902–1943) 10. desember 1924. Jf. innledningen til Undset (2022), samt Ørjasæter (1993, 199 ff. og 255) og Slapgard (2007, 266).

[k129](#). Tore Ørjasæter] Tore Ørjasæter (1886–1968), forfatter

[k130](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k131](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k132](#). Forfatterforeningens møte sist] Undset refererer antakeligvis til møte i Det litterære råd 22. januar 1931. Jf. brev fra Den norske Forfatterforening til Undset m.fl. 14. januar 1931 (Ms.fol. 3660:2:a). Her stod bl.a. valgene til formann og viseformann i rådet på dagsorden. Undset var en av kandidatene, men tapte mot hhv. Kristian Elster og Olav Duun som hhv. formann og viseformann.

[k133](#). komme ind ... igjen] Ifølge Ankers dagbokinnførsel fra 18. februar 1931 møttes hun og Undset likevel først tirsdag 17. februar 1923: «Var sammen med Sigrid Undset igår i flere timer [...] Fikk klart op den gamle historien om Nordahl Grieg intervjuet.» (Ms.8° 2669:8, s. 77 ff.)

[k134](#). Holmgild] ekteparet Ankers hytte

[k135](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k136](#). min søster fra Stockholm] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter, gift med Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester

[k137](#). 2 unger] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) og (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)

[k138](#). alle Signe Thomas' 3] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. De hadde tre barn: 1) (Anne Marie Noline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, arkeolog. 2) (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, lektor. 3) Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas.

[k139](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k140](#). Holmgil] ekteparet Ankers hytte

[k141](#). min søster som er gift i Stockholm] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter, gift med Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester

[k142](#). 2 unger] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) og (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)

[k143](#). den 15de] fredag 15. januar 1932

[k144](#). en av Signe Thomas' smaapiker her og de 2 andre] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. De hadde tre barn: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, arkeolog. 2) (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, lektor. 3) Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas.

[k145](#). Helene Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist. Enke etter Frøis Frøisland (1883–1930), journalist. De hadde to barn: Anne Marie Weidemann (1921–2010), født Frøisland, og Helge Frøis Frøisland (1923–1945).

[k146](#). Ragnhild] søsteren Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter

[k147](#). Nils Ankers] kanskje Nils Botvid Anker (1878–1943), ingeniør, og kona Gudrun Anker (1875–1958), født Nilssen, tekstilkunstner

[k148](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k149](#). boken din] *Enken* (1932)

[k150](#). Bjørnsonsjaaet] 8. desember 1932 ville forfatteren Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) vært 100 år. Jubileet ble feiret med markeringer over hele landet, bl.a. minnefest i Universitets aula i Oslo. Jf. f.eks. *Morgenbladet* 8. desember 1932. Ifølge *Aftenposten* 9. desember 1932 hadde Undset vært blant dem som gratulerte Karoline Bjørnson (1835–1934) under markeringen på Aulestad den 8. desember (kilde: NB avissøk).

[k151](#). Holmgil] ekteparet Ankers hytte

[k152](#). onkel Møller] Georg Jens Juul Møller (1869–1947), dansk disponent i Aschehoug & Co. forlag

[k153](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k154](#). forleden i det der isskapet] Undset referer antakeligvis til et møte i Den norske Forfatterforening 15. desember 1933. Ifølge Ankers dagboknotater 20. desember 1933 hadde det vært «en grå forsamling»: «Sigrid Undset var der, stor og stappet og uten smil – undtagen da jeg satt mig bort til henne» (Ms.8° 2669:9, s. 3 ff.)

[k155](#). Gid 1934 maa bli alt andet end det en venter –] I januar 1933 hadde nasjonalsosialisten Adolf Hitler (1898–1945) blitt rikskansler i Tyskland. Hans påfølgende maktovertakelse og omvandling av landet til en totalitær ettpartistat førte til at mange fryktet en ny storkrig i 1934.

[k156](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k157](#). boken din ... forestillingen i Oslo] Ankers skuespill *På ærens mark* kom ut som bok våren 1934. Stykket hadde premiere på Nationaltheatret 26. april 1934 under regi av Ingolf Schanche (1877–1954).

[k158](#). møtet i det litterære raad] I 1934 ledet Undset Det litterære råd i Den norske Forfatterforening. Møtet hun her sannsynligvis refererer til, fant sted 13. og 14. april 1934 (kilde: Ms.fol. 3660:2:b).

[k159](#). min mor] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark.

[k160](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k161](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k162](#). dere har været saa syke] Jf. Ankers dagboknotater fra 29. januar 1935: «Jeg blev heftig sjuk, har ligget med feber til idag», og 8. februar 1935: «Er fremdeles sjuk». (Ms.8° 2669:9, s. 50 ff.)

[k163](#). En av Signe Thomas' smaapiker] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. De hadde tre barn: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, arkeolog. 2) (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, lektor. 3) Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas. Usikker hvilken niese Undset refererer til, men ut fra innholdet («gymnasieslit») og alder refererer hun nok til en av tvillingene, Charlotte eller Sigrid.

[k164](#). en artikkel om spiritismen] Undsets artikkel «Blasfemi» ble trykt i *Samtiden* i 1935. Den ble også tatt opp i essaysamlingen *Selvportretter og landskapsbilleder* (1938).

[k165](#). Samtiden] tidsskriftet *Samtiden* (1890–)

[k166](#). Gunnar Larsen] Gunnar Larsen (1900–1958), forfatter, journalist og oversetter

[k167](#). Uf ja Sandemose] Undset refererer sannsynligvis til debatten rundt forfatter og samfunnsdebattant Aksel Sandemoses (1899–1965) artikkel i *Arbeiderbladet* 11. januar 1935. Der angrep han kristendommen og den såkalte Oxfordbevegelsen under tittelen «Tilgi dem ikke, for de vet hvad de gjør» (kilde: NB avissøk).

[k168](#). «En flyktning –.»] *En flyktning krysser sitt spor. Fortelling om en morders barndom* (1933)

- [k169.](#) Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
- [k170.](#) BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
- [k171.](#) glad for at faa være med] I mai/juni 1935 var Undset med på en større delegasjon til det nordiske forfattermøte i Helsinki/Finland. De 25 kronene er sannsynligvis bidrag til denne reisen. Se også senere noter. (Jf. Ørjasæter 1993, 275 og Slapgard 2007, 382 ff.).
- [k172.](#) igaar] tirsdag 14. mai 1935
- [k173.](#) Montebello] dansk bade- og kursted ved Helsingør (kilde: annonse på danmarkarkiv.dk/danske sanatorier)
- [k174.](#) til Finland ... du ogsaa reiser] Forsommeren 1935 var Undset trekkplasteret på en større delegasjon til det nordiske forfattermøte i Helsinki/Finland (jf. Slapgard 2007, 382 ff. og Ørjasæter 1993, 275). Ifølge Ankers utførlige dagboknotater om oppholdet fra 4. juni 1935 reiste hun sammen med «Egges, Elsters, Sigrid Undset og Arnulf Øverland» til Finland 24. mai og kom tilbake 3. juni (kilde: Ms.8 2669:9, s. 67 ff.). Det var flere norske enn de nevnte til stede, men Undset og Anker reiste følgelig sammen med Peter Egge (1869–1959), Anna Egge (1869–1964), født Svensen, Kristian Elster d.y. (1881–1947), Ragnhild Elster (1885–1958), født Poulsen, og Arnulf Øverland (1889–1968).
- [k175.](#) tilbake til Montebello] Ifølge Slapgard (2007, 385) dro Undset rett tilbake til Montebello og var der i nesten tre måneder i etterkant av Finlandsreisen.
- [k176.](#) Collett Vogt] forfatteren Nils Collett Vogt (1864–1937) var samtidig med Undset på Montebello, jf. Ørjasæter (1993, 276) og Slapgard (2007, 382).
- [k177.](#) BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
- [k178.](#) Krokann og Kalevalaoversættelsen] Forfatteren Inge Krokann (1893–1962) oversatte i 1935 deler av det finske nasjonaleposet *Kalevala* (1849). Avisen *Austland* melder bl.a. 5. desember 1935 at et nytt hefte av *Ung Noreg* (tidligere kalt *Ung-Norig*, grunnlagt i 1918) har kommet, bl.a. med Inge Krokanns «bolck or dei finske folkesongane 'Kalevala'» (kilde: NB avissøk).
- [k179.](#) Grieg] sannsynligvis forlagsmannen Harald Grieg (1894–1972) i Gyldendal norsk forlag.
- [k180.](#) Helsingfors] I mai/juni 1935 hadde Undset og Anker vært med på en større delegasjon til det nordiske forfattermøte i Helsinki/Finland. Se noter til brev 15. mai 1935.
- [k181.](#) Victoria] i dag Scandic Victoria Lillehammer, bygget i 1872
- [k182.](#) Breiseth] Breiseth Hotel, bygget i 1898. Undset bodde en stund på hotellet, rett etter ankomsten til Lillehammer i 1919, jf. brev 10. juni 1919.
- [k183.](#) Turisthotellet] Lillehammer Turisthotel, grunnlagt i 1911

- [k184.](#) Montebello] dansk bade- og kursted ved Helsingør (kilde: annonse på danmarkarkiv.dk/danske sanatorier)
- [k185.](#) Mathea] Mathea Mortenstuen Bøe (1903–1964), født Mortenstuen
- [k186.](#) Signe] søsteren Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset
- [k187.](#) Ingeborg Møller] Ingeborg Møller (1878–1964), forfatter. Møller og Undset startet i 1935 sin såkalte Gullalderklubb, jf. Ørjasæter (1993, 276), Slapgard (2007, 381) og Blikrud (2010).
- [k188.](#) Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
- [k189.](#) Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet ble oppløst i 1912.
- [k190.](#) begge ungerne sine] Brit Josephson (1925–2014), født Andreassen, og Knut Andreassen (1932–2013)
- [k191.](#) ikke slik at du kommer opover hit allikevel] Ifølge Ankers dagboknotater 2. november 1935 besøkte hun Undset i slutten av oktober 1935 og skriver om oppholdet over flere sider: «Kom for to døgn siden tilbake fra Lillehammer, hvor jeg i 12 dager bodde på <Gerson>pensjonatet» (Ms.8° 2669:9, s. 80 ff.)
- [k192.](#) lørdags] 5. oktober 1935
- [k193.](#) Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
- [k194.](#) søkt om indreisetillatelse til England] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) flyttet til Birmingham, England, i november 1935 for å utdanne seg til ingeniør.
- [k195.](#) en søn av Kent] Charles Kent (1880–1938), forfatter. Gift med svenske (Anna) Martha Kent (1870–1943), født Backlund. Sønnen kan være John Henry Backlund Kent (1908–1962). Ifølge *Aftenposten* 3. mars 1950 var en John Henry Backlund Kent «britisk statsborger, bosatt i Norge» (kilder: digitalarkivet.no og NB avissøk).
- [k196.](#) nazi] forkortelse for «Nazionalsozialist», medlem av Det nasjonalsosialistiske tyske Arbeiderparti, NSDAP, opprettet i 1920 og ledet av Adolf Hitler (1889–1945) fra 1921
- [k197.](#) Boken min] *Den trofaste hustru* kom ut året etter, i 1936
- [k198.](#) Aschehougs] Aschehoug & Co., forlag ledet av William Nygaard d.e. (1865–1952).
- [k199.](#) Fallada] Hans Fallada (1893–1947), tysk forfatter. Undset refererer sannsynligvis til Falladas roman *Wir hatten mal ein Kind* (1934) som kom ut i Gunnar Heibergs (1857–1929) oversettelse med tittel *Vi ventet et barn* i 1935.

[k200](#). Courths-Mahlers aand] Hedwig Courths-Mahler (1867–1950), tysk forfatter, født Ernestine Mahler. Courths-Mahler var en av de første store forfatterne av underholdningsromaner i det tyskspråklige området, hun ga ut rundt 200 romaner med et opplag på rundt 100 millioner. På norsk kom i Undsets tid bare *Et ægteskab. Fortælling* i 1929 (kilde: SNL).

[k201](#). Ravensbergs hvide Roser] *Die weissen Rosen von Ravensberg* (1896) av Eufemia von Adlersfeld-Ballestrem (1854–1941), tysk forfatter av underholdningsromaner. Romanen er ikke oversatt til norsk, men ble filmatisert i 1919 og 1929.

[k202](#). den Sidste Comtesse <Falca>] Undset refererer muligens til Eufemia von Adlersfeld-Ballestrems romaner om *Komtesse Käthe* (1894/1899).

[k203](#). Hohenzollernes] tysk fyrstehus (senere konge- og keiserdynasti) opprinnelig fra Schwaben, sørvest i Tyskland

[k204](#). Kræmmerns samlede verker kommer] Elias Kræmmer, pseudonym for forfatter, trelasthandler og stortingsrepresentant Anthon B. Nilsen (1855–1936). *Elias Kræmmer Romaner og fortællinger* kom hos Gyldendal forlag 1935–1936.

[k205](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k206](#). boken din] *Den som henger i en tråd* (1935)

[k207](#). Hans'] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k208](#). Charlottes] (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas. Undsets niese, datter av Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset.

[k209](#). før du var reist] Ifølge Ankers dagboknotater 2. november 1935 hadde hun besøkt Undset i slutten av oktober 1935 og skriver om oppholdet over flere sider: «Kom for to døgn siden tilbake fra Lillehammer, hvor jeg i 12 dager bodde på <Gerson>pensjonatet» (Ms.8° 2669:9, s. 80 ff.)

[k210](#). Karnas] eg. Karen Anna Hustad, hovedperson i *Den som henger i en tråd*

[k211](#). anmelderne] Romanen regnes blant Ankers mest sentrale verk, og ifølge Ørjasæter (2000, 312 ff.) var Anker godt fornøyd med anmeldelsene høsten 1935. I sine dagboknotater skriver hun 15. november 1935: «Det har gitt med en særlig glede, at Sigrid Undset er begeistret for den» (Ms.8° 2669:9, s. 83 ff.).

[k212](#). Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter. I sine dagboknotater skriver Anker 15. november 1935: «Barbra Ring startet i anmeldertroppen med en ikke lite ondsinnet karakteristikk av N.R.A., som nå gikk inn for kommunisme» (Ms.8° 2669:9, s. 83 ff.).

[k213](#). brev fra Anders idag fra Birmingham] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) hadde flyttet til Birmingham, England, i november 1935 for å etter hvert utdanne seg til ingeniør.

[k214](#). Austins] The Austin Motor Company Limited, engelsk bilprodusent (1905–1952)

[k215](#). Jørstadmoen] tettsted nord i Lillehammer kommune

[k216](#). hemsk] (fra sv.) uhyggelig; nifst

[k217](#). Mathea] Mathea Mortenstuen Bøe (1903–1964), født Mortenstuen

[k218](#). Hetna Dedichen] Hetna Ingeborg Dedichen (1876–1936), født Brandes, dansk kokebokforfatter. Undset refererer sannsynligvis til boken *Recipes of all Nations* (1935) av den britisk-amerikanske kokebokforfatteren Countess Marcelle Morphy, født Marcelle Azra Hincks (1883–1938). Boken ble utgitt på norsk i 1935 i Dedichens oversettelse som *Mat fra alle land*.

[k219](#). glædelig med Røros ... Falkberget] Johan Falkberget (1879–1967), forfatter. Undset refererer sannsynligvis til nyheten om nye malminn i den fattige gruvebyen Røros som bl.a. som bl.a. *Aftenposten* meldte om 6. november 1935. Dette hadde «tent et nytt håb for den hjemsoekte grubeby» ved å sikre Røros verks fremtid. Avisen intervjuer bl.a. Falkberget, «gammel bergmann» og tidligere medlem i Røroskommisjonen, som hadde kjempet for å lete videre etter malm i de antatt uttømte felt (kilde: NB avissøk).

[k220](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k221](#). han var ute hos dig] Antakelig etter 7. november 1935 ettersom Undset ikke omtaler besøket i forrige brev til Anker. Fra september 1935 til september 1936 bodde Hans Undset Svarstad på Hartmanns pensjonatskole i Asker. Ifølge Ørjasæter (1993, 275) tilbragte han en del helger hos Ankers på Lillehaugen i denne perioden.

[k222](#). Douleur de maison, joie du rue] (fr.) sorg i hjemmet, glede på gaten. Referanse til et ordtak kjent fra slutten av Alphons Daudets (1840–1897) roman *Numa Roumestan* (1881), men da i omvendt, nok original, rekkefølge: «Glæde paa Gaden, Smerte i Hjemmet». Daudet viser tilbake til ordtakets opprinnelse fra den franske regionen Provence og uttrykket på oksitansk: «Gau de carriero, doulou d'oustau».

[k223](#). formandsvalget] Undset ble valgt til formann i Den norske Forfatterforening 20. desember 1935, jf. Brochmann (1952, 449).

[k224](#). all right] (eng.) greit; i orden

[k225](#). bladfyk] Allerede 25. november 1935 meldte bl.a. *Østlendingen* at Undset «nevnes som ny formann i Forfatterforeningen» (kilde: NB avissøk).

[k226](#). Vesaas] Tarjei Vesaas (1897–1970), forfatter. Undset refererer til sin anmeldelse av Vesaas' nye roman *Kvinnor ropar heim* (1935) i *Tidens Tegn* 22. november 1935 (kilde: NB avissøk).

[k227](#). Mathea] Mathea Mortenstuen Bøe (1903–1964), født Mortenstuen

[k228](#). Ingeborg Møller] Ingeborg Møller (1878–1964), forfatter. Møller og Undset startet i 1935 sin såkalte Gullalderklubb, jf. Ørjasæter (1993, 276), Slapgard (2007, 381) og Bliksrud (2010).

[k229](#). igaar] onsdag 27. november 1935

[k230](#). Inge Lindholm] Inge Lindholm (1910–1989), lege. Ingeborg Møller var fra 1904 til 1916 gift med offiser Daniel Kildal Lindholm (1875–1919) som hun fikk tre sønner med.

[k231](#). din siste bok] *Den som henger i en tråd* (1935), se også forrige brev

[k232](#). hus for mig] Høsten 1935 var Undset innstilt på å flytte fra Bjerkebæk. Jf. Ørjasæter (1993, 278) og Slapgard (2007, 386). Allerede i august 1935 svirret ryktene om at Undset ønsket å forlate Bjerkebæk, jf. bl.a. *Tidens Tegn* 6. august 1935, som det refereres til i *Indlandsposten* samme dag med overskriften: «Flytter Sigrid Undset fra Lillehammer? Det heter at hun vil flytte til Oslo.» (kilder: NB avissøk; Slapgard 2007, 386 og 570, note 20).

[k233](#). Borre] tettsted sør for Horten sentrum

[k234](#). Gabriel Scott sit rike] Gabriel Scott (1874–1958), forfatter. Regnes sammen med Vilhelm Krag (1871–1933) som Sørlandets fremste dikter, oppvokst i Lillesand, død utenfor Arendal.

[k235](#). fru Haukland] Undset refererer sannsynligvis til Elisabeth Haukland (1874–1951), født Hessler, tysk billedhogger og enke etter forfatteren Andreas Haukland (1873–1933). I styremøtet i Den norske Forfatterforening 30. november 1936 står det «søknad om understøttelse fra fru Haukland [...] bevilget kr. 100». (jf. Ms.fol. 4689:A:1:c, s. 61).

[k236](#). bæstet] skrivemaskinen

[k237](#). plagen] Undset led av revmatisme i hendene og leddene. Jf. Ørjasæter (1993, 259) og brev 21. november 1932.

[k238](#). Arbeiderbladet] dagsavis i Oslo, utgitt første gang i 1884 under navnet *Vort Arbeide*, fra 1887 organ for Det norske Arbeiderpartiet som eide avisen fram til 1991. I dag kjent som *Dagsavisen*.

[k239](#). torsdag] 10. september 1936

[k240](#). Markusson] Andreas Markusson (1893–1952), forfatter og lærer. *Finnmarken* 17. oktober 1936 melder at «Arbeiderbladets stipendium på 2000 kroner er av forfatterforeningen tilslått Andreas Markusson for lovende forfatterskap» (kilde: NB avissøk).

[k241](#). boken min] *Den trofaste hustru* (1936). *Morgenbladet* melder 6. november 1936 at «Aschehougs forlag igår mottok manuskriptet [...] på henimot 350 sider» (kilde: NB avissøk).

[k242](#). doktoren] kanskje Einar Murstad (1892–1968), overlege og kirurg på Lillehammer sykehus fra 1932 til 1962. Krane (1970, 32) kaller ham Undsets «private lege», og Ørjasæter (1993, 363) refererer til ham som «Sigrid Undsets lege», riktignok begge mot slutten av hennes liv.

[k243](#). hvor Anders er] sønnen Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) hadde flyttet til Birmingham, England, i november 1935 for å utdanne seg til ingeniør. Undset reiste til England, Skottland og Orknøyene i april–mai 1937 istedenfor (jf. Ørjasæter 1993, 286 ff.).

[k244](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k245](#). det aaret han var paa strafarbeide] Fra september 1935 til september 1936 bodde Hans Undset Svarstad på Hartmanns pensjonatskole i Asker. Ifølge Ørjasæter (1993, 275) tilbragte han en del helger hos Ankers på Lillehaugen i denne perioden. Jf. brev 28. november 1935.

[k246](#). Holmgild] ekteparet Ankers hytte

[k247](#). min mor] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark.

[k248](#). Atnesjøen] Atnsjøen, innsjø i Stor-Elvdal og Sør-Fron kommuner

[k249](#). en gaard] ikke identifisert

[k250](#). boken din] *På annen grunn* (1936)

[k251](#). kompaniet som du skriver om nu igjen] Ankers nye roman *På egen grunn* (1936) omhandler den samme skilsmissen som var emnet i Ankers roman *Prisoppgaven* (1928) – denne gang sett fra den forlatte hustruen Annas vinkel. Jf. også Jorunn Hareides etterord i *Anker* (2000).

[k252](#). fru Anna] Anna Liegaard, den forsmådde hustruen, hovedperson i *På annen grunn* (1936)

[k253](#). doktoren] Roar Liegaard, Annas tidligere ektefelle, som gifter seg med Eli Tofte etter skilsmissen fra Anna i *På annen grunn* (1936)

[k254](#). forfatterraadets møte i Stockholm til uken] 20.–21. november 1936 (jf. Ms.fol. 4689:A:1:c, s. 62).

[k255](#). søsteren Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter, bosatt i Stockholm

[k256](#). barna hennes] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) og (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)

[k257](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k258](#). opholdet paa slaveriet] Hans Undset Svarstad bodde på Hartmanns pensjonatskole i Asker fra september 1935 til september 1936. Ifølge Ørjasæter (1993, 275) tilbragte han en del helger hos Ankers på Lillehaugen i denne perioden. Jf. brev 28. november 1935.

[k259](#). Anders liker seg i England] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) hadde flyttet til Birmingham, England, i november 1935 for å etter hvert utdanne seg til ingeniør.

[k260](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k261](#). møtet] Undset refererer sannsynligvis til medlemsmøtet i Den norske Forfatterforening 18. desember 1936 (jf. Ms.fol. 4689:A:1:c). 21. desember 1936 noterer Anker i sin dagbok: «Vond tid. Johans hjerte er dårlig. [...] Jeg får liksom ikke til å puste mer». (Ms.8° 2669:9, s. 126)

[k262](#). Collett-Vogt] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter

[k263](#). sjukhemmet der han nu ligger] Ifølge Ørjasæter (2004, 242) lå Nils Collett Vogt et helt år på Röda Korsets sjukhem i Stockholm før han ble flyttet til «Rålamb's sjukhus» [trolig Rålambshovs sjukhus i Marieberg, Stockholm] der han ikke trivdes.

[k264](#). han reiser ... til Norge] Ifølge Ørjasæter (2004, 242) hadde Undset sørget for at Den norske Forfatterforening betalte syketransport for Nils Collett Vogt fra Stockholm til Røde Kors klinikken på Lillehammer. Jf. også foreningens protokoll fra styremøtet 30. november 1936 om at «det nødvendige» av reisen skal dekkes av forfatterforeningen (Ms.fol. 4689:A:1:c, s. 61).

[k265](#). Gjesdahl] trolig Paul Gjesdahl (1893–1969), journalist og forfatter

[k266](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k267](#). skogene] antakelig referanse til Holmgil, ekteparet Ankers hytte

[k268](#). den ene av Signes tvillinger] (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, arkeolog. Datter av Undsets søster Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset, og Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.

[k269](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k270](#). sit tugthusophold hos Hartmann] Hans Undset Svarstad bodde på Hartmanns pensjonatskole i Asker fra september 1935 til september 1936.

[k271](#). Collett Vogt ... kommet hit] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter. Ifølge Ørjasæter (2004, 242) hadde Undset sørget for at Den norske Forfatterforening betalte syketransport for Vogt fra Stockholm til Røde Kors klinikken på Lillehammer. Se forrige brev.

[k272](#). mandag] 11. januar 1937

[k273](#). Lubben Lie] Johanne Eleonore «Lubben» Vogt Lie (1870–1944), født Vogt, skuespiller og skribent og søster av Nils Collett Vogt. I 1937 enke etter Mons Lie (1864–1931), forfatter.

[k274](#). søn] Mons Michael Lie (1904–1981), fiolinist og musikkskribent

[k275](#). svigerdatter] Annie (Rundle Trelease) Lie (1897–1995), født Trelease

[k276](#). Doktor Andersen] Einar Andersen (1864–1954), (fylkes)lege

[k277](#). Tryggve Andersen] Tryggve Andersen (1866–1920), forfatter

[k278](#). C.V.] forkortelse for Collett Vogt

[k279](#). Helene Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist

[k280](#). Mons Michael] Collett Vogts nevø Mons Michael Lie (1904–1981)

[k281](#). cour] (fr.) kur

[k282](#). Datteren ... giftes igjen] Johanne «Lillan» Falkenstjerne (1896–1960), født Collett Vogt. Datter av Nils Collett Vogt og Siri Maria Collett (1854–1936), født Thyselius, svensk. Giftet seg med Bent Fritz Falkenstjerne (1884–1964), dansk jurist og diplomat, i mars 1937. Var tidligere gift (fra 1919) med Axel Rudolf Blomberg (1882–1955), svensk disponent. Jf. også Ørjasæter (2004, 183).

[k283](#). Lillan] Johanne «Lillan» Falkenstjerne (1896–1960), født Collett Vogt. Datter av Nils Collett Vogt. Se også forrige note.

[k284](#). siste boken din] *På egen grunn* (1936)

[k285](#). Ella Anker og hennes bok] Ella Anker (1870–1958), journalist og forfatter. Undset refererer sannsynligvis til *Sagatun. Herman Ankers liv og virke* (1936).

[k286](#). touchy] (eng.) følsom

[k287](#). dikteren Mons Lie] Mons Lie (1864–1931), forfatter. Nils Collett Vogts avdøde svoger, gift med Johanne Eleonore «Lubben» Vogt Lie (1870–1944), født Vogt.

[k288](#). Collett Vogts svenske sjuksköterska] sykepleier Annie, av Collett Vogt også kalt «prinsessen», ellers ikke identifisert, jf. bl.a. Ørjasæter (2004, 146).

[k289](#). lørdag] 16. januar 1937

[k290](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978), født 27. august 1919

[k291](#). Oversøster Mimi] ikke identifisert

[k292](#). familien Bernadotte] fra 1818 kongefamilien i Sverige, slekt opprinnelig fra Béarn i Sør-Frankrike (kilde: SNL)

[k293](#). Munk] mulig referanse til familien etter den danske stattholderen og lensherren i Norge, adelsmannen Ludvig Munch (1537–1602). Hans datter Kirsten (Kirstine) Munk (1598–1658) var fra 1615 til 1630 (uten kirkelig vielse) gift med kong Christian IV (1577–1648) og fødte ham ti barn (kilde: SNL).

[k294](#). en källarmästare] ikke identifisert

[k295](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k296](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k297](#). den lille stunden] Undset refererer sannsynligvis til en fest 9. oktober 1937. 10. oktober 1937 noterer Anker i sin dagbok: «Igår våget jeg skinnet og reiste inn til Nordlendingenes fest for Regine Normann [...] Sigrid Undset overrakte henne som forfatterforn's formann Kongens fortjenestemedalje» (Ms.8° 2669:9, s. 156).

- [k298](#). siste styremøte] 11. oktober 1937 (Ms.fol. 4689:A:1:c, s. 88)
- [k299](#). Grieg] Harald Grieg (1894–1972), forlegger, Gyldendal norsk forlag
- [k300](#). Norli] Etablert som bokhandel i Kristiania av Olaf Norli (1861–1959) og Olaf Huseby (1856–1942) under navnet Olaf Huseby & Olaf Olsen i 1883. Fra 1890 drev Norli bokhandelen Olaf Norli og forlaget Olaf Norli forlag. Forlaget var i en tid, ved siden av Det Norske Samlaget, sentralt for forfattere som skrev på nynorsk.
- [k301](#). Det norske Samlaget] forlag stiftet i 1868 med formål om å gi ut bøker på nynorsk
- [k302](#). Mark Twain] pseudonym til den amerikanske forfatteren Samuel Langhorne Clemens (1835–1910)
- [k303](#). Duun] Olav Duun (1876–1939), forfatter
- [k304](#). Floden] Halvor Floden (1884–1956), forfatter og lærer
- [k305](#). Collett Vogt] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter
- [k306](#). Charles Kent] Charles Kent (1880–1938), forfatter
- [k307](#). Einar Andersen] Einar Andersen (1864–1954), (fylkes)lege
- [k308](#). Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
- [k309](#). Datteren] Johanne «Lillan» Falkenstjerne (1896–1960), født Collett Vogt
- [k310](#). C.V.] forkortelse for Collett Vogt
- [k311](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
- [k312](#). vintermøtet] trolig førstkommende medlemsmøte i Den norske Forfatterforening, mandag 3. januar 1938 (Ms.fol. 4689:A:1:c)
- [k313](#). fru Dybwad] Skuespilleren Johanne Dybwad (1867–1950) debuterte på Den Nationale Scene i 1887, og 7. november 1937 ble det feiret et storstilt 50 års-jubileum for Dybwad. I august hadde hun dessuten fylt 70 år.
- [k314](#). boken min] 12. november 1937 melder *Aftenposten* og *Morgenbladet* at Undset nå hadde levert inn til Aschehougs forlag «manuskriptet til sin nye bok som får titelen 'Norske helgener'. Bokens ramme er imidlertid adskillig videre enn titelen antyder, det er faktisk ikke så lite av en Norgeshistorie forfatterinnen gir.» (Kilde: NB avissøk)
- [k315](#). Collett Vogt] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter
- [k316](#). Charles Kent] Charles Kent (1880–1938), forfatter
- [k317](#). fru Avaloff] Petra Marie «Maya» Vogt Avaloff (1869–1940), født Vogt, Nils Collett Vogts søster, gift med den georgisk-russiske historikeren, juristen og diplomaten fyrst Zurab Avalishvili eller Avaloff (1874/1876–1944). Til vanlig bosatt i Paris. Jf. også *Dagbladet* 26. januar 1937 om ryktene om at hun hadde bosatt seg på Lillehammer (kilde: NB avissøk). Ifølge Ørjasæter (2004, 243) hadde hun kommet «reisende fra Paris, enda hun slett ikke hadde råd til billetten».
- [k318](#). søsteren] ikke identifisert

[k319](#). hans søstre] Johanne Eleonore «Lubben» Vogt Lie (1870–1944), født Vogt, bosatt på Lillehammer, og Petra Marie «Maya» Vogt Avaloff (1869–1940), født Vogt

[k320](#). sætende] (dial.) pålitelig

[k321](#). larkspur] delphinium, plante i slekten ridderspore, jf. hageridderspore (kilde: NAOB)

[k322](#). hjem fra England] Undset var på reise i England, Skottland og på Orknøyene april–mai 1937. Jf. Ørjasæter (1993, 286 ff.).

[k323](#). Collett-Vogt ... kisten ... bragt bort] Ifølge Ørjasæter (2004, 246) døde forfatteren Nils Collett Vogt (1864–1937) «fredelig natt til lille julaften 1937 – blodpropp var visstnok den umiddelbare dødsårsaken».

[k324](#). søstrene] sykepleierne på Røde Kors-klinikken, Lillehammer. Ørjasæter (2004, 236) nevner en «søster Petra», visstnok Vogts «nattsøster den siste tiden». I kildeangivelsene sine takker Ørjasæter (2004, 250) også svenske Karin Hedin (1912–2003?), «trolig [...] den siste gjenlevende av Nils Collett Vogts kjære sykepleiersker». Men Hedin pleiet sannsynligvis Vogt i tiden på sykehjemmet i Stockholm, ikke på Lillehammer.

[k325](#). Lubben] Johanne Eleonore «Lubben» Vogt Lie (1870–1944), født Vogt, skuespiller og skribent. Søster av Nils Collett Vogt.

[k326](#). dr. Andersen] Einar Andersen (1864–1954), (fylkes)lege

[k327](#). Røde Kors] Nils Collett Vogt hadde vært innlagt på Lillehammer Røde Kors siden januar 1937.

[k328](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k329](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k330](#). vort møte] Undset refererer sannsynligvis til styremøtet i Den norske Forfatterforening 15. februar 1938 (Ms.fol. 4689:A:1:c).

[k331](#). Forfatterforeningen] Den norske Forfatterforening, grunnlagt i 1893. Undset var leder i foreningen fra 1936–1940.

[k332](#). guttungen] Knut Andreassen (1932–2013). Ifølge Ørjasæter (1993, 291 ff. og 294) og Slapgard (2007, 405 ff.) bodde Knut på Bjerkebæk i rundt et halvt år, fra januar til juli 1938.

[k333](#). Gunhild Svarstad] stedatteren Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet ble oppløst i 1912.

[k334](#). mandag kveld] 14. februar 1938

[k335](#). torsdag] 17. februar 1938

[k336](#). Bondeheimen] Hotell Bondeheimen (åpnet i 1913)

[k337](#). Ingeborg Møller] Ingeborg Møller (1878–1964), forfatter

[k338](#). Aulestad] *Norges Kvinder* 30. desember 1938 melder i forbindelsen med Møllers 60-årsdag dagen før, at forfatteren har sitt hjem «i Follebu i nærheten av Aulestad» (kilde: NB avissøk). Aulestad: gård i Gausdal kommune, kjøpt av Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) og Karoline Bjørnson (1835–1934) i 1934. I dag del av Stiftelsen Lillehammer museum, sammen med bl.a. Bjerkebæk.

[k339](#). stipendium] *Norsk Tidend* melder 30. juni 1938 at Ingeborg Møller har fått tildelt «Statens forfatterstipend for 1938» på 1000 kroner (kilde: NB avissøk).

[k340](#). branden var jo en fæl strek i regningen for henne] 21. mai 1937 rapporterer bl.a. *Gula Tidend*: «Hardanger folkehøgskule brann ned til grunnen inatt [...] Forfatterinna Ingeborg Møller [...] budde for tidi på Hordatun. Ho heldt på å skriva ei bok. Manuskriptet fekk ho berga; men pengane hennar strauk med.» (kilde: NB avissøk).

[k341](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k342](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k343](#). Lillehaugen] Vollen/Lillehaugen i Asker, ekteparet Ankers bosted

[k344](#). en bok] *Bak Munkeruds fasade*, kom ut høsten 1938

[k345](#). Knuts mor] Undsets stedatter Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Ifølge Ørjasæter (1993, 291 ff. og 294) og Slapgard (2007, 405 ff.) bodde hennes sønn Knut Andreassen (1932–2013) på Bjerkebæk i rundt et halvt år, fra januar til juli 1938. Jf. forrige brev.

[k346](#). Skibladner ... er begyndt å gå igjen ... sjøbånn ved Minne] DS «Skibladner», Norges eneste hjuldamperskip og eldste skip i jevnlig drift, bygget ved AB Motala Verksted i Sverige i 1854–1856. I rute mellom Eidsvoll og Lillehammer siden 2. august 1856. Ifølge Østlendingen 20. juni 1938 skulle Skibladner være tilbake med «innbudne og den ordinære rute» lørdag 25. juni 1938, etter et uhell i mars 1937. Jf. bl.a. *Velgeren* 6. mars 1937: «'Skibladner' sunket på 15 favner vann! Båten forsvant i dypet igår natt – nyoppusset og nyoverhald.» (kilder: skibladner.no, Wikipedia og NB avissøk).

[k347](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k348](#). ro til å arbeide ... avgårde engang i juli] Undset ga ut *Selvportretter og landskapsbilleder* i juni 1938. Etter at vesle Knut var hentet, reiste Undset ifølge Ørjasæter (1993, 294) til sitt vante kursted Montebello i Danmark mens Hans var på besøk hos slekt i landet.

[k349](#). Maja] Maia eller Maja Åshagen (ukjent år), husjelp på Lillehaugen fra 1913. Ifølge Ørjasæter (2000, 317) måtte hun «legges inn for blødende mavesår» utover 1930-årene, «og det gjentok seg senere». Anker noterer 17. juni 1938 i sin dagbok: «Maia atter på rikshospitalet med mavesår, så vi går på ett hjul. Praktfulle, evig arbeidende Maia, i 25 år i år har hun vært her» (Ms.8° 2669:10, s. 4 ff.).

[k350](#). Henrik Irgens] Henrik Irgens (1899–1938), katolsk prest

[k351](#). Oxford-folket] tilhengere av den såkalte Oxfordbevegelsen, retning innenfor den anglikanske kirken som i 1833 utgikk fra en krets ved universitetet i Oxford (kilde: SNL)

[k352](#). common sense] (eng.) sunn fornuft

[k353](#). Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter

[k354](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k355](#). Mandag] 5. september 1938

[k356](#). denne kroen] Postkortet viser et fotografi av Lindenberg Kro (bevertning siden 1487) ved Roskilde Fjord.

[k357](#). Min fetter] Usikkert hvilken fetter Undset refererer til. Muligens Volmer Leopold Undset Gyth (1902–1965), offiser, fram til krigsutbruddet bosatt i Danmark, først og fremst i København.

[k358](#). den gamle tanten vor] Agnes Gyth (1856–1939), bosatt i Undsets fødeby Kalundborg på Sjælland. I det amerikanske bladet *Mademoiselle* (1935–2001) skriver Undset om tante Agnes i artikkelen «My favourite aunt» (1940–1945), jf. Packness (1963).

[k359](#). Leire vig] en rundt åtte kilometer lang sørvestlig fjordarm i Roskilde Fjord

[k360](#). Leire] Gammel Lejre, landsby i den danske regionen Sjælland, Danmarks første kongesete og et maktsenter i vikingtiden og yngre jernalder (kilder: lejremuseum.dk og Wikipedia).

[k361](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k362](#). boken] *Bak Munkeruds fasade* (1938).

[k363](#). Lotten Toller] hovedpersonen i *Bak Munkeruds fasade*

[k364](#). denne mannen hennes] Hermod Toller

[k365](#). arbeidet til Cappelen] Ifølge Ørjasæter (1993, 289) hadde Cappelen forlag bestilt tre artikler («Klosterliv», «På pilegrimsferd» og «Sognekirken») av Undset til bind 2 av *Norsk kulturhistorie* (1939), som skulle ferdigstilles innen høsten 1938. Jf. også Røsoch (1939).

[k366](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k367](#). måtelig] karakteren *måtelig tilfredsstillende* (betinget strykkarakter)

[k368](#). Ingeborg] Ingeborg Møller (1878–1964), forfatter

[k369](#). min søster Signe Thomas] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset

[k370](#). «Søhrs» bok] Usikker lesning. Kan være referanse til Johan Søhr (1867–1949), en politiembetsmann som i 1938 ga ut *Spioner og bomber. Fra opdagelsespolitiets arbeide under verdenskrigen*.

[k371](#). Barbras anmeldelse] Barbra Ring (1870–1955), forfatter. Usikkert om Undset refererer til en anmeldelse av Barbra Rings opplesning av egne stykker under en juletreffest i Aker og Oslo Bondekvinnelag på Furusetheimen Grorud lørdag 7. januar 1939, jf. *Nationen* 11. januar 1939 (kilde: NB avissøk), eller til en ikke identifisert anmeldelse av «Søhrs» bok ved Ring, jf. forrige note.

[k372](#). Nationen] dagsavis, grunnlagt i 1918

[k373](#). møte fredag] Undset refererer til medlemsmøtet i Den norske Forfatterforening fredag 28. oktober 1938 (Ms.fol. 4689:A:1:c). I sine dagboknotater fra 29. oktober 1938 skriver Anker om sin deltakelse i et møte «i Thomas Mann komitéen iforgårs», men at hun hadde vært «ynkelig dårlig og kunde [...] ikke møte i forfatterforeningen og diskutere innmeldelsen i Tono» (Ms.8° 2669:10, s. 19 ff.).

[k374](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k375](#). Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)

[k376](#). Mesnaliens kirkegård] kirkegården ved Mesnali kirke i Brøttum sokn, under Hamar bispedømme, innviet i 1933

[k377](#). mandag] 16. januar 1939

[k378](#). håber du er bedre nu] I sine dagboknotater 3. januar 1939 skriver Anker at hun «kom hjem fra Kongsvoll i går-kveld. Jeg var tufs deroppe» (Ms.8° 2669:10, s. 27 ff.).

[k379](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k380](#). begravelsen] Undsets datter Mosse ble begravet mandag 16. januar 1939, jf. forrige brev

[k381](#). den lille kirkegården i Mesnalia] kirkegården ved Mesnali kirke i Brøttum sokn, under Hamar bispedømme, innviet i 1933

[k382](#). Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)

[k383](#). min mor ... meget dårligere ... skal bli slutt] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth, ble pleiepasient etter et slag og døde 26. august 1939. Ørjasæter (1993, 378) og Slapgard (2007, 547) oppgir 23. august som dødsdagen mens avisene, bl.a. dødsannonser i *Tidens Tegn* tirsdag 29. august 1939, oppgir 26. august (kilde: NB avissøk).

[k384](#). Tulla] kallenavn for datteren Maren Charlotte Undset Svarstad, oftest kalt Mosse (1915–1939)

[k385](#). Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter

[k386](#). hun skrev] ikke registrert blant Undsets papirer i Nasjonalbiblioteket

[k387](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k388](#). da Mosse lå i kisten, pyntet i brudedrakt med krans og slør] I brev av 17. januar 1939 til sønnen Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) skriver Undset om

datterens katolske begravelse: «Mosse skulde jo begraves efter ritualen for uskyldige barn, d.v.s. med ingen tegn på sorg» (jf. Brevs. 348). Ifølge Slapgard (2007, 418) ble «det ringt som til bryllup, kapellet var pyntet med en mengde blomster».

[k389](#). Mathea Mortenstuen] Mathea Mortenstuen Bøe (1903–1964), født Mortenstuen

[k390](#). lumbago] uspesifikke rygg smerter, ofte kalt hekseskudd

[k391](#). ischias] samlebetegnelse på lidelser med strålende smerter fra korsryggen og ned i beina (kilde: SML)

[k392](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k393](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k394](#). et kort fra Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter. Brevkortet er bevart sammen med brevet fra Undset til Anker i Brevs. 171.

[k395](#). stipendium] I sine dagboknotater 20. april 1939 skriver Anker i etterkant av et besøk hos Regine Normann: «Vi håper, hun til neste år skal få rentene av Ibsen og Bjørnsonfondet, som gis til eldre forfattere; så var det, om Sigrid Undset og jeg i fellesskap kunde be William Nygård med å gi henne 1000 kr. i forskudd på det» (Ms.8° 2669:10, s. 43).

[k396](#). Theodor Caspari] (Carl) Theodor Caspari (1853–1948), forfatter, litteraturkritiker og lærer

[k397](#). Aksel Krogh] Axel Krogh (1892–1982), forfatter

[k398](#). Den siste boken hans er riktig dårlig syns jeg] *Det spiller i Haugen* (1939), jf. bl.a. Barbra Rings anmeldelse i *Nationen* 3. april 1939 av en «rar, ujevn bok, med iøinefallende feil, men interessant som utslag av Axel Kroghs sinn». Og Alf Martin Jægers anmeldelse i *Nordlys* 12. april 1939 om Krogh som har «nådd lenger enn noensinne før» (kilde: NB avissøk).

[k399](#). Kinck] Hans E. Kinck (1865–1926), forfatter

[k400](#). Bør Børsson] Johan Falkbergets (1879–1967) fortellinger om Bør Børson, *Bør Børson. Olderdalens største søn. En fortelling/Bør Børson jr.* (1920/1922) og *Den nye Bør Børson* (1927)

[k401](#). Tryggeve Gulbrandsson] Trygve Gulbrandsen (1894–1962), forfatter, idrettsorganisasør og tobakkgrossist

[k402](#). den om Gildeteigen og pengene hans] *Sannsoga um Gildeteigen og pengarne hans* (1936)

[k403](#). erythronium dens canis] hundetann

[k404](#). Min mor lever endda] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth, ble pleiepasient etter et slag og døde 26. august 1939. Ørjasæter (1993, 378) og Slapgard (2007, 547) oppgir 23. august som dødsdagen

mens avisene, bl.a. dødsannonser i *Tidens Tegn* tirsdag 29. august 1939, oppgir 26. august (kilde: NB avissøk).

[k405](#). Hitler] Adolf Hitler (1898–1945), østerisk-tysk nasjonalsosialistisk politiker og diktator, rikskansler i Tyskland fra 1933

[k406](#). Mussolini] Benito Mussolini (1883–1945), italiensk politiker og diktator siden 1928, grunnlegger av fascismen (kilde: SNL)

[k407](#). min søster] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset

[k408](#). en pike] ikke identifisert

[k409](#). årsmøtet] årsmøtet (eller vårmøtet) i Den norske Forfatterforening foregikk 28. april 1939. Samme dag møttes også Det litterære råd der Anker deltok (jf.

Ms.fol. 4689:A:1:c, s. 155–158, og Ms. 8° 2669:10, s. 44).

[k410](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k411](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[k412](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k413](#). Nygaard] William Nygaard d.e. (1865–1952), forlegger, Aschehoug & Co. og politiker

[k414](#). Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter

[k415](#). forstrekke Regine med de 1000 kronerne] Ifølge Willumsen (1997, 260) fikk Normann utbetalt «kroner 1000.- av Aschehoug etter henstilling fra Forfatterforeningens formann Sigrid Undset» våren 1939. Jf. forrige brev.

[k416](#). ønske hun fikk vår «ærespension»] I sine dagboknotater 20. april 1939 skriver Anker i etterkant av et besøk hos Regine Normann: «Vi håper, hun til neste år skal få rentene av Ibsen og Bjørnsonfondet, som gis til eldre forfattere» (Ms.8° 2669:10, s. 43). Jf. forrige brev.

[k417](#). forlate Steensgaten ... en 30 år vel] Normann bodde i Stensgaten i Oslo i 34 år fra 1905. Først i Stensgate 5, så, fra 1910, i Stensgate 3. Jf. Willumsen (1997, 99 og 127).

[k418](#). bo på Nordland for godt] *Lofotposten* melder mandag 19. juni 1939 at Regine Normann hadde flyttet nordover 17. juni 1939: «Nordgående passasjerfly lørdag hadde fullt belegg [...] Med flyet fulgte blandt andre forfatterinnen Regine Normann» (kilde: NB avissøk). Jf. forrige brev.

[k419](#). scilla] (hage)blåstjerne

[k420](#). puschkinia] vårpryd

[k421](#). Chiodonoxaen] snøstjerne

[k422](#). min mor er så elendig nå] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth, ble pleiepasient etter et slag og døde 26. august 1939. Ørjasæter (1993, 378) og Slapgard (2007, 547) oppgir 23. august som

dødsdagen mens avisene, bl.a. dødsannonsen i *Tidens Tegn* tirsdag 29. august 1939, oppgir 26. august (kilde: NB avissøk).

[k423](#). Signe] søsteren Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset

[k424](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k425](#). Brevet er maskinskrevet, men signert for hånd.

[k426](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k427](#). Lørdag] 29. april 1939

[k428](#). William Nygaard] William Nygaard d.e. (1865–1952), forlegger, Aschehoug & Co. og politiker

[k429](#). Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter

[k430](#). flytte til Nordland] *Lofotposten* melder mandag 19. juni 1939 at Regine Normann hadde flyttet nordover 17. juni 1939: «Nordgående passasjerfly lørdag hadde fullt belegg [...] Med flyet fulgte blandt andre forfatterinnen Regine Normann» (kilde: NB avissøk). Jf. brevene fra april 1939.

[k431](#). op til Regine] Stensgate 3, Oslo

[k432](#). et skib som skal ta innboet hennes opover først i juni] Ifølge Willumsen (1997, 265) tok det tid «å pakke alt, mangfoldige kasser ble sendt med lastebåt».

[k433](#). Magnhild] Magnhild (Therese) Normann Jakobsen, født Normann (1894–1986), datter av Regine Normanns bror Kristoffer (Johan Mikkelsen) Normann (1865–1957). Magnhild hadde bodd sammen med sin tante og stelt huset for henne i Oslo helt siden høsten 1920.

[k434](#). Stangland] Kristoffer Normanns gård Steinsland i den tidligere kommunen Skånland i Troms, jf. Willumsen (1997, 187 og 265) og forrige note.

[k435](#). broren] Kristoffer (Johan Mikkelsen) Normann (1865–1957), jf. forrige note

[k436](#). Thomases] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. De hadde tre døtre: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Pantzerhielm Thomas, arkeolog; 2) (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, lektor; 3) Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas. De bodde «oppe» på Sogn, i dag bydel i Nordre Aker i Oslo. I Kristiania/Oslo adressebok for 1940, 1582 står Sigge Pantzerhielm Thomas oppført på adressen Store Ringvei 164, Sogn hageby (kilde: digitalarkivet.no).

[k437](#). Mama er bedre igjen nå] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth, ble pleiepasient etter et slag og døde 26. august 1939. Ørjasæter (1993, 378) og Slapgard (2007, 547) oppgir 23. august som dødsdagen mens avisene, bl.a. dødsannonsen i *Tidens Tegn* tirsdag 29. august 1939, oppgir 26. august (kilde: NB avissøk).

- [k438](#). Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset
- [k439](#). Sigrid Thomas er oppe til eksamen,] (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas. Undsets niese. Ifølge Blindheim (1982, 43) hadde hun valgt «filologien med engelsk som første fag» etter artium i 1936.
- [k440](#). Carlyle] Thomas Carlyle (1795–1881), skotsk historiker og forfatter
- [k441](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
- [k442](#). mandag] 1. mai 1939 (altså dagen før brevet er skrevet selv om Undset ikke refererer til «i går»). Se også senere noter om dateringer i brevet.
- [k443](#). legen] ikke identifisert
- [k444](#). en ung engelsk pike] Pearl, etternavn ikke identifisert
- [k445](#). gjest i Pearls bestemors hjem ifjor] Sigrid Braatøy var i England sommeren 1938 og også innom Edinburgh i Skottland, jf. brev fra Undset til Signe Thomas 28. juli 1938 (Brevs. 742). 9. august 1938 nevner hun i sitt brev til sønnen Anders at Sigrid og en venninne er kommet hjem igjen (Brevs. 348).
- [k446](#). op til mig på weekend] Usikker hvilken helg Undset refererer til. Påfølgende helg, altså 6. og 7. mai, er Undset bl.a. hos Anker. I sine dagboksopptegetninger fra 3. juni 1939 tilbakedaterer Anker en middag med bl.a. Undset hjemme hos seg, til søndag 7. mai. Anker hadde fylt 66 år 3. mai 1939. Se senere note. Undset nevner imidlertid hverken helgebisøket eller middagen hos Anker i påfølgende brev 13. mai 1939.
- [k447](#). alle jentungene] (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Pantzerhielm Thomas; (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas, og Sigrids venninne Pearl (etternavn ikke identifisert)
- [k448](#). Sogn] I Kristiania/Oslo adressebok for 1940, 1582 står Sigge Pantzerhielm Thomas oppført på adressen Store Ringvei 164, Sogn hageby (kilde: digitalarkivet.no).
- [k449](#). erythronium] hundetann
- [k450](#). martagonerne] martagonlilje; krøll-lilje
- [k451](#). lilium chalconium] liljesort med små røde blomster
- [k452](#). business] (eng.) forretninger; virksomhet
- [k453](#). Men en annen gang kommer jeg vel] Ifølge Ankers dagboksopptegetninger fra 3. juni 1939 var Undset på middagsbisøk hos henne søndag 7. mai, sammen med Sigurd Hoel (1890–1960) og Helge Krog (1889–1962) og deres koner. Anker hadde fylt 66 år den 3. mai 1939 (Ms.8° 2669:10, s. 45). Jf. tidligere note.
- [k454](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
- [k455](#). boken om liljer] ikke identifisert

[k456](#). like klok angående den siste turbanliljen] jf. forrige brev

[k457](#). Det er det samme med min mor] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth, ble pleiepasient etter et slag og døde 26. august 1939. Ørjasæter (1993, 378) og Slapgard (2007, 547) oppgir 23. august som dødsdagen mens avisene, bl.a. dødsannonser i *Tidens Tegn* tirsdag 29. august 1939, oppgir 26. august (kilde: NB avissøk).

[k458](#). Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster.

[k459](#). etslags fødselsdagsskrift til Johan Falkberget] Johan Falkberget (1879–1967) fylte 60 år 30. september 1939. Undset skrev artikkelen «Til Johan Falkberget» trykt i Fredrik Paasche (red.): *Til Johan Falkberget på 60-årsdagen* (1939).

[k460](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k461](#). fru Haukland] Elisabeth Haukland (1874–1951), født Hessler, tysk billedhogger. Enke etter forfatteren Andreas Haukland (1873–1933).

[k462](#). Forfatterforeningen] Den norske Forfatterforening, grunnlagt i 1893. Undset var leder i foreningen fra 1936–1940.

[k463](#). Grieg] Harald Grieg (1894–1972), forlegger, Gyldendal norsk forlag

[k464](#). Nygaard] William Nygaard d.e. (1865–1952), forlegger, Aschehoug & Co. og politiker

[k465](#). statsråd Hjeltveit] Nils Hjelmtveit (1892–1985), lærer og Arbeiderpartiet-politiker. Kirke- og undervisningsminister i Johan Nygaardsvolds (1879–1952) regjering fra 1935 til 1945.

[k466](#). sist jeg var i byen] Undset var i Oslo i forbindelse med bl.a. styremøtet i Den norske Forfatterforening 20. juni 1939 (jf. Ms.fol. 4689:A:1:c, s. 162).

[k467](#). Utstein kloster] Norges eneste bevarte middelalderkloster på Mosterøy i Rennesøy kommune der Harald Hårfagre (død omkring 930–933) hadde sin kongsgård. Klosteret ble bygd fra 1260-årene mens «noen bygningsdeler [muligens] er eldre og skriver seg fra et tidligere kongsgårdsanlegg» (kilde: utsteinkloster.no)

[k468](#). min niece for tiden arbeider] (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, arkeolog. Jf. Blindheim (1982, 32 ff.) om arbeidet ved Ulstein kloster og besøk av Undset. Blindheim daterer imidlertid besøket til 6. juli 1938, ikke 1939.

[k469](#). arkitekt Fischer] Gerhard Fischer (1890–1977), arkitekt og arkeolog. Jf. *Ryfylke* 2. juni 1939 om restaureringsarbeidene rundt Utstein kloster under Fischers ledelse i juni 1939 (kilde: NB avissøk).

[k470](#). hvordan det går med min mor da] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth, ble pleiepasient etter et slag og døde 26. august 1939. Ørjasæter (1993, 378) og Slapgard (2007, 547) oppgir 23. august som

dødsdagen mens avisene, bl.a. dødsannonser i *Tidens Tegn* tirsdag 29. august 1939, oppgir 26. august (kilde: NB avissøk).

[k471](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k472](#). m] karakteren *meget tilfredsstillende*

[k473](#). nogenlunde] karakteren *nogenlunde tilfredsstillende*

[k474](#). måtelig] karakteren *måtelig tilfredsstillende* (betinget strykkarakter)

[k475](#). en ny veninne] ikke identifisert

[k476](#). doktor] ikke identifisert

[k477](#). Hedemarken] bygdene på østsiden av Mjøsa østover til vannskillet mot Glomma (kilde: SNL)

[k478](#). Brøttum] sogn rundt 13 kilometer sørøst for Lillehammer

[k479](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k480](#). takk for sist] Ifølge Ankers dagboksopptegnelser fra 3. juni 1939 var Undset på middagsbesøk hos henne, sammen med Sigurd Hoel (1890–1960) og Helge Krog (1889–1962) og deres koner, søndag 7. mai 1939. (Ms.8° 2669:10, s. 45). Jf. tidligere noter.

[k481](#). Helge] Helge Krog (1889–1962), forfatter

[k482](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k483](#). Scott] Gabriel Scott (1874–1958), forfatter

[k484](#). styret] styret i Den norske Forfatterforening (grunnlagt 1893) bestod etter januar 1938 av leder Sigrid Undset, nesteformann Georg Brochmann (1894–1952), Inge Krokann (1893–1962), Ole Barmann (1897–1983) og Nils Johan Rud (1908–1993). I tillegg nevnes Aslaug Vaa (1889–1965) i foreningens styreprotokoller, jf. Ms.fol. 4689:A:1:c og Brochmann (1952, 465).

[k485](#). Brochmann] Georg Brochmann (1894–1952), forfatter og redaktør. Ifølge foreningens styreprotokoller fant neste styremøtet sted 31. august 1939, men da var ikke Undset til stede. Hun deltok igjen 20. september 1939 (Ms.fol. 4689:A:1:c).

[k486](#). han] Gabriel Scott (1874–1958), forfatter

[k487](#). dikterlønn] Det var forfatteren Kristofer Uppdal (1878–1961) som fikk tildelt statens kunstnerlønn i 1939.

[k488](#). har det vondt] I sin dagbok noterer Anker 19. juli 1939: «Jeg reiste til Holmgild, syk i hodet og fikk en angina dertil. Blev deroppe [...] i 18 dager, i regn og torden og indre og ytre elendighet.» (Ms.8° 2669:10, s. 48 ff.).

[k489](#). en bok] *Madame Dorthea* kom ut i november 1939 mens «Madame Dorthea. Første kapitel av en ny roman» ble utgitt allerede i februarnummeret til *Bonniers litterära magasin* (1939), s. 88–97.

[k490](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k491](#). Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)

[k492](#). sin Gunvor] (Klara) Gunvor Gausheim (1910–2010), født Hjerkin, forlovet med Anders Castus Svarstad jr. fra august 1937 og fram til Anders' død i 1940, jf. *Opland Arbeiderblad* 11. august 1937 (kilde: NB avissøk)

[k493](#). en fetter av mig ... med sin kone] ikke identifisert

[k494](#). arkitekt Fischer] Gerhard Fischer (1890–1977), arkitekt og arkeolog. Jf. *Ryfylke* 2. juni 1939 om restaureringsarbeidene rundt Utstein kloster under Fischers ledelse i juni 1939 (kilde: NB avissøk).

[k495](#). Utstein kloster] Norges eneste bevarte middelalderkloster på Mosterøy i Rennesøy kommune der Harald Hårfagre (død omkring 930–933) hadde sin kongsgård. Klosteret ble bygd fra 1260-årene mens «noen bygningsdeler [muligens] er eldre og skriver seg fra et tidligere kongsgårdsanlegg» (kilde: utsteinkloster.no).

[k496](#). hans kone] Dorothea («Tulla») Fischer (1903–1992), født Stoud Platou, kunsthistoriker, arbeidet sammen med sin mann Gerhard Fischer

[k497](#). Charlotte Thomas] (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, arkeolog. Undsets niese. Jf. Blindheim 1982, 32 ff. om arbeidet ved Ulstein kloster og besøk av Undset. Blindheim daterer imidlertid besøket til 6. juli 1938, ikke 1939.

[k498](#). en annen av lærerne sine] Bjørn Hougen (1898–1976), arkeolog

[k499](#). Filefjell] fjellområdet mellom Lærdal i Sogn og Vang i Valdres. Jf. bl.a. *Velgeren* 25. august 1939 om arkeologiske gravninger på Filefjell der Hougen arbeider sammen med «to studenter» (kilde: NB avissøk).

[k500](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k501](#). m] karakteren *meget tilfredsstillende*

[k502](#). Anders ... kan komme hjem for godt] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) hadde flyttet til Birmingham, England, i november 1935 for å utdanne seg til ingeniør. Ifølge Slapgard (2007, 428) hadde han «kommet hjem som ferdigutdannet bilingeniør» i august 1939. I et brev til moren 19. juli 1939 skriver imidlertid Svarstad jr. at han hadde strøket til eksamen i juli 1939 (kilde: Brevs. 348).

[k503](#). sin far] Sigurd Johansen Hjerkin (1880–1968).

[k504](#). melkefabikken på Kapp] Kapp Melkefabrikk (1898–1928), industrivirksomhet i Østre Toten

[k505](#). Signe ... og hennes familie] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. De hadde tre døtre: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Pantzerhielm Thomas, arkeolog; 2) (Hedvig) Sigrid (Ingeborg

Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, lektor; 3) Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas.

[k506](#). mama, som det gåt nedover med] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth, ble pleiepasient etter et slag og døde 26. august 1939. Ørjasæter (1993, 378) og Slapgard (2007, 547) oppgir 23. august som dødsdagen mens avisene, bl.a. dødsannonsen i *Tidens Tegn* tirsdag 29. august 1939, oppgir 26. august (kilde: NB avissøk).

[k507](#). pleiersker] ikke identifisert

[k508](#). en Elisabethssøster] en ikke identifisert sykepleier fra St. Elisabethsøstrenes kongregasjon Den norske provins, katolsk kongregasjon grunnlagt i Tyskland i 1842 (siden 1880 i Norge)

[k509](#). Regine ... kom til Nordland] Regine Normann (1867–1939), forfatter. *Lofotposten* meldte mandag 19. juni 1939 at Regine Normann hadde flyttet nordover 17. juni 1939: «Nordgående passasjerfly lørdag hadde fullt belegg [...] Med flyet fulgte blandt andre forfatterinnen Regine Normann» (kilde: NB avissøk). Jf. også brev 18. april 1939.

[k510](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k511](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k512](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k513](#). mama er død nu] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth, ble pleiepasient etter et slag og døde 26. august 1939. Ørjasæter (1993, 378) og Slapgard (2007, 547) oppgir 23. august som dødsdagen mens avisene, bl.a. dødsannonsen i *Tidens Tegn* tirsdag 29. august 1939, oppgir 26. august (kilde: NB avissøk).

[k514](#). høre kanonene ved Dybbøl] Referanse til den dansk-tyske krig i 1864 om hertugdømmene Slesvig og Holstein, mellom Danmark på den ene siden og Preussen og Østerrike på den andre siden (kilde: SNL). Jf. også brev 12. april 1923 der gjenforeningen med Slesvig omtales.

[k515](#). tragediens siste akt] den pågående tyske aggresjon og utbruddet av andre verdenskrig 1939

[k516](#). da Anders var på veien hjem fra England først i måneden] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) hadde flyttet til Birmingham, England, i november 1935 for å utdanne seg til ingeniør. Ifølge Slapgard (2007, 428) hadde han «kommet hjem som ferdigutdannet bilingeniør» i august 1939. I et brev til moren 19. juli 1939 skriver imidlertid Svarstad jr. at han hadde strøket til eksamen i juli 1939, og han melder sin ankomst den 31. juli med planlagt avreise til England 26. august 1939 (Brevs. 348). Charlotte Undsets død og urolighetene i Europa utover høsten forhindret tilbaketuren, jf. også Ørjasæter (1993, 300).

[k517](#). Elisabethssøsteren] en ikke identifisert sykepleier fra St. Elisabethsøstrenes kongregasjon Den norske provins, katolsk kongregasjon grunnlagt i Tyskland i 1842 (siden 1880 i Norge)

[k518](#). Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. [k519](#). 64] 1864

[k520](#). mot Danmark] se tidligere note

[k521](#). Østerrike] den tysk-østerrikske krig 1866

[k522](#). Frankrike] den fransk-tyske krig 1870–1871

[k523](#). Verdenskrigen] første verdenskrig 1914–1918

[k524](#). Mosse] Undset datter Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939), døde 12. januar 1939.

[k525](#). mamas gamle søster] Agnes Gyth (1856–1939), døde 24. august 1939. I det amerikanske bladet *Mademoiselle* (1935–2001) skriver Undset om tante Agnes i artikkelen «My favourite aunt» (1940–1945), jf. Packness (1963).

[k526](#). en kusine] ikke identifisert

[k527](#). min fetter] sannsynligvis Volmer Leopold Undset Gyth (1902–1965), offiser, fram til krigsutbruddet bosatt i Danmark, først og fremst København

[k528](#). Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter, døde 14. august 1939

[k529](#). din søster] Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), Ankers søster bosatt i Paris.

[k530](#). gutten] Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940). Ankers nevø ble ifølge Ørjasæter (2000, 339) drept av en bombe «på jernbanestasjonen i Rennes [...] dagen etter Frankrikes kapitulasjon». Frankrike undertegnet avtale om våpenhvile 22. juni 1940.

[k531](#). ikke kom avgårde ... begravelsen] Ifølge brevet av 19. juli 1939 til sin mor, hadde Anders Castus Svarstad jr. hatt planer om å reise tilbake til England 26. august 1939 (Brevs. 348). Charlotte Undsets død og urolighetene i Europa utover høsten forhindret tilbaketuren, jf. også Ørjasæter (1993, 300). Charlotte Undseths begravelse ble holdt torsdag 31. august 1939.

[k532](#). hennes mann] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog

[k533](#). barna] (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Pantzerhielm Thomas, arkeolog; (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, lektor; Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas

[k534](#). den forferdelige august for 25 år siden ... bud om redsel på redsel] Undset refererer til hendelsene i august 1914: 1. og 3. august 1914 erklærte Tyskland Russland og Frankrike krig. 4. august 1914 erklærte England Tyskland krig. 23. august 1914 erklærte Japan Tyskland krig. 26.–30. august 1914 foregikk slaget ved

den polske landsbyen Tannenbergs landsby i Tyskland tilføydde Russland «et avgjørende nederlag» (kilde: SNL).

[k535](#). Ragnhild] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Undsets søster, bosatt i Stockholm.

[k536](#). lørdag morgen] Begravelsen ble holdt torsdag 31. august 1939. Wiberg reiste sannsynligvis hjem lørdag 2. september 1939.

[k537](#). er syk] I dagbokinnførselen fra 15. september 1939 skriver Anker: «Hodet undersøkt og no galt i det, om det nå er en fortykkelse av skallen eller no verre, langsamt blir jeg dårligere.» (Ms.8° 2669:10)

[k538](#). BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

[k539](#). styret] Styret i Den norske Forfatterforening (grunnlagt 1893) består i januar 1940 av: formann Sigrid Undset, nesteformann Georg Brochmann (1894–1952), Alex Brinchmann (1888–1978), Ole Barmann (1897–1983) og Nils Johan Rud (1908–1993), jf. Brochmann (1952, 467).

[k540](#). Brochmanns] Georg Brochmann (1894–1952), forfatter og redaktør

[k541](#). sangvinsk] oppstemt; optimistisk

[k542](#). Brinchmann] Alex Brinchmann (1888–1978), forfatter og lege

[k543](#). en dansk reise-læge] Krarup Nielsen (1891–1972), dansk lege, forfatter og oppdagelsesreisende. *Nationen* 3. februar 1940 melder om en utsolgt aula dagen før, og om «et farve-eventyr fra sol og varme og gode, uskyldige mennesker som lever [...] uten krigsfrykt og ondskap» (kilde: NB avissøk). Jf. også brev fra Undset til Ingeborg Møller 5. februar 1940 (Brevs. 742).

[k544](#). Forfatterforeningen] Den norske Forfatterforening, grunnlagt i 1893

[k545](#). Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

[k546](#). kronprinsen] daværende kronprins Olav (1903–1991), fra 1958 Olav V, konge av Norge. Jf. Rem (2020, 16 ff.) om Olav V og ekteparet Anker.

[k547](#). mine Finlandsartikler] 30. november 1939 startet den såkalte Vinterkrigen i Finland, krigen mellom Finland og Sovjetunionen. Den varte til 2. mars 1940. Undset ga ut artikkelen «Finland fights for life, her own and that of Europe» i det katolsk-amerikanske tidsskriftet *America* 2. mars 1940, jf. Packness (1963) og Ms.fol. 4235:D:25.

[k548](#). sans Dieu] (fr.) uten Gud

[k549](#). «Gudsfrykt er begynnelsen til *visdom*.»] Referanse til *Det gamle testamentet*, jf. f.eks. Job. 28,28 og Salomos ordspråk 9, 10: «Å frykte Herren, det er visdom» i *Bibelen* (2011, 581 og 717).

[k550](#). til Amerika] Undset hadde flere ganger tidligere blitt invitert til USA, jf. bl.a. Slapgard (2007, 404 ff.)

[k551](#). skrive noe om mig på basis av dem] Ankers bok *Min venn Sigrid Undset* ble utgitt posthumt i 1946.

[k552](#). så løste han op bundten og brøt dem sund en for en, det gikk galant] Referanse til fascismen og ordets opphav: fra latin *fascis*: bunt, knippe (av tynne tretokker); og *fasciare*: å sammenbinde. Symbolet til de italienske fascistene viser nettopp en bunt med kjepper rundt en øks (kilde: SNL).

[k553](#). vi skal sørge med dem som sørger] referanse til kirkesamfunnet Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige, også kjent som mormonere, og dets hellige bok (kilde: SNL)

[k554](#). Tulla] kallenavn for datteren Maren Charlotte Undset Svarstad, oftest kalt Mosse (1915–1939)

[k555](#). Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark.

[k556](#). Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

[k557](#). Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)

[k558](#). Helge Krogh] Helge Krog (1889–1962), forfatter

[k559](#). Vi har bedt om å få to finske unger] Undset tok imot tre finske småbarn gjennom Finnlandshjelpen i februar 1940: Elmi, Toimi og Eira. Slapgard (2007, hhv. 429 og 432) skriver etternavnet deres «Koivula». Hos Blindheim (1982, 45) står «Koivulas» fra «Pykämea». Ørjasæter (1993, hhv. 304 og 323) skriver «Koivola» og siterer fra et brev som barnas foreldre «Jenny og Hannes Koivola» har skrevet til Undset (referanse ikke oppgitt). Foreldrene er sannsynligvis Johannes Aleksander Koivula (1907–1991), tidligere etternavn Sjöroos, fra landsbyen Pyhämaa på vestkysten i Finland, og Jenny Maria Koivula (ukjent år), født Laurila (kilde: Javala/Vainio 2012)

[k560](#). Mathea Mortenstuens] Mathea Mortenstuen Bøe (1903–1964), født Mortenstuen

[k561](#). Regine i kisten] Regine Normann (1867–1939), forfatter, døde 14. august 1939

Sigrid Undsets *Brev til Nini Roll Anker 1925–1940* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no